

Zrínyi Miklós
Nemzetvédelmi Egyetem
Hadtudományi Doktori Iskola

Szebenyi Gabriella

**A katonai szaknyelvi nyelvvizsgarendszerek a Közös Európai
Referenciakeret normarendszerében**

Doktori (PhD) értekezés

Témavezető: Várnainé Dr. habil. Kis Ilona, egyetemi docens

Budapest, 2007

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS	4
A KUTATÁS TÁRGYA	4
A TÉMA AKTUALITÁSA	4
KUTATÁSI CÉLKITŰZÉSEK	5
KUTATÁSI MÓDSZEREK	6
AZ ÉRTEKEZÉS FELÉPÍTÉSE	7
1. AZ EURÓPAI NYELVOKTATÁS ÉS NYELVVIZSGÁZTATÁS KERETEIT MEGHATÁROZÓ INTÉZMÉNYEK – AZ EURÓPAI UNIÓ ÉS AZ EURÓPA TANÁCS	9
1.1. AZ EURÓPAI UNIÓ OKTATÁSPOLITIKÁJA	9
1.2. AZ EURÓPAI UNIÓ OKTATÁSI PROGRAMJAI	10
1.3. AZ EURÓPAI UNIÓ NYELVPOLITIKÁJA	11
1.4. AZ UNIÓ ÁLLÁSFOGLALÁSAI A NYELVI TESZTELÉssel ÉS NYELVVIZSGÁZTATÁSSAL KAPCSOLATBAN	13
1.4.1 <i>Az Európai Nyelvi Kompetenciamutató</i>	13
1.4.2 <i>A nyelvvizsgák és vizsgabizonyítványok átláthatóságának kérdése</i>	14
1.4.3 <i>A kevésbé használt nyelvek</i>	15
1.4.4 <i>Az Európai Bizottság hozzájárulása a kínálat átláthatóságának megvalósításához</i>	15
1.5. IDEGENNYELV-ISMERET AZ EURÓPAI UNIÓBAN.....	15
1.6. AZ EURÓPA TANÁCS.....	17
1.6.1 <i>Az Európa Tanács nyelvoktatás-politikája</i>	18
1.7. AZ EURÓPAI NYELVI PORTFÓLIÓ.....	20
1.8. A KÖZÖS EURÓPAI REFERENCIAKERET	22
1.8.1 <i>A Közös Európai Referenciakeretben alkalmazott nyelvhasználat és nyelvtanulás megközelítés</i>	23
1.8.2 <i>A nyelvtudás szintjei</i>	24
1.8.3 <i>A Referenciakeret szerepe a nyelvi mérésben és értékelésben</i>	26
1.9. ÖSSZEGRZÉS	28
2. A MAGYARORSZÁGI NYELVVIZSGÁZTATÁS TÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉSE AZ ÖTVENES ÉVEKTŐL NAPJAINKIG	30
2.1. BEVEZETÉS	30
2.2. AZ ÁLLAMI NYELVVIZSGÁT MEGELŐZŐ IDŐSZAK	30
2.3. AZ ÁLLAMI NYELVVIZSGA IDŐSZAKA	31
2.4. AZ ÁLLAMI NYELVVIZSGA MEGSZŰNÉSE, AZ AKKREDITÁCIÓ BEVEZETÉSE	36
2.5. A ZRÍNYI MIKLÓS NEMZETVÉDELMI ÉGYETEM KATONAI SZAKNYELVI NYELVVIZSGARENSZEREINEK AKKREDITÁCIÓJA	37
2.5.1 <i>Az ARMA kétnyelvű katonai szaknyelvi nyelvvizsgarendszer akkreditációja</i>	37
2.5.2 <i>A NATO STANAG 6001 egynyelvű katonai szaknyelvi nyelvvizsgarendszer akkreditációja</i>	37
2.6. A JELENLEG MAGYARORSZÁGON AKKREDITÁLT NYELVVIZSGAKÖZPONTOK ÉS NYELVVIZSGARENSZEREK.....	39
2.7. STATISZTIKAI ADATOK A 2000-2005 KÖZÖTT MAGYARORSZÁGON TETT NYELVVIZSGÁKRÓL.....	43
2.8. ÖSSZEGRZÉS	44
3. A SZAKNYELVI NYELVVIZSGÁK	47
3.1. A SZAKNYELVI NYELVVIZSGÁK MŰLTJA	47
3.2. A SZAKNYELV ÉS AZ ÁLTALÁNOS NYELV PROBLEMATIKÁJA	47
3.3. A SZAKNYELVI ÉS AZ ÁLTALÁNOS NYELVVIZSGÁK KÖZÖTTI KÜLÖNBSÉGEK	48
3.4. A SZAKNYELVI NYELVVIZSGÁK JELLEGZETESSÉGEI	48
3.5. A SZAKNYELVI NYELVVIZSGÁKKAL SZEMBEN TÁMASZTOTT ALAPVETŐ KÖVETELMÉNYEK	49
3.6. A KATONAI SZAKNYELVI NYELVVIZSGÁZTATÁS KÖZPONTJA: A ZRÍNYI MIKLÓS NEMZETVÉDELMI ÉGYETEM NYELVVIZSGAKÖZPONTJA	51
3.7. FŐBB TENDENCIÁK A KATONAI SZAKNYELVI NYELVVIZSGÁZTATÁSBAN A STATISZTIKAI ADATOK TÜKRÉBEN.....	53
3.8. A MAGYAR HONVÉDSÉG KATONATISZTJEINEK ÉS TISZTHELYETTESEINEK IDEGENNYELV-ISMERETE A STATISZTIKAI ADATOK TÜKRÉBEN	56
3.9. ÖSSZEGRZÉS	59

4. A KATONAI SZAKNYELVI NYELVVIZSGÁK ILLESZTÉSE A KÖZÖS EURÓPAI REFERENCIAKERET SZINTJEIHEZ.....	61
4.1. BEVEZETÉS	61
4.2. A KATONAI SZAKNYELVI NYELVVIZSGÁK SZINTILLESZTÉSÉNEK ELSŐ SZAKASZA: A FAMILIARIZÁCIÓ	62
4.3. A KATONAI SZAKNYELVI NYELVVIZSGÁK SZINTILLESZTÉSÉNEK MÁSODIK SZAKASZA: A VIZSGASPECIFIKÁCIÓ	65
4.3.1 A vizsgaspecifikációról általában	65
4.3.2 A katonai szaknyelvi nyelvvizsgák tartalmi körülhatárolása a Referenciakeret kategóriái szerint	66
4.3.3 A Referenciakeret nyelvhasználat megközelítése	67
4.3.4 A katonai szaknyelvi nyelvvizsgarendszerek általános leírása.....	71
4.3.5 A katonai szaknyelvi nyelvvizsgarendszerek részletes leírása.....	75
4.4. A SZINTILLESZTÉS HARMADIK SZAKASZA: A STANDARDIZÁLÁS	78
4.4.1 A standardizálás lényege.....	78
4.4.2 A produktív készségek standardizálása	80
4.4.3 A receptív készségek standardizálása.....	81
4.4.4 A standardok felállítása	83
4.5. A KATONAI SZAKNYELVI NYELVVIZSGÁK SZINTILLESZTÉSÉNEK NEGYEDIK SZAKASZA: AZ EMPIRIKUS VALIDÁLÁS	83
4.5.1 Az empirikus validálás fogalma	83
4.5.2 A belső validálás minőségi módszerei.....	84
4.5.3 A belső validálás mennyiségi módszerei	93
4.5.4 A külső validálás	102
4.6. ÖSSZEGRÖZÉS	104
5. A KATONAI SZAKNYELVI NYELVVIZSGARENDSZEREK KORSZERŰSÍTÉSÉNEK LEHETŐSÉGEI	106
5.1. A NYELVI KÉSZSÉGEK SZERINTI NYELVVIZSGÁZTATÁSRA VALÓ ÁTTÉRÉS AZ ARMA NYELVVIZSGARENDSZERBEN	106
5.2. TÖBBSZINTŰ (MULTI-LEVEL) NYELVVIZSGÁK KIFEJLESZTÉSE	106
5.3. A VIZSGAFELADATOK KORSZERŰSÍTÉSE	107
5.4. DIAGNOSZTIKAI CÉLOKAT SZOLGÁLÓ INTERNETES ÉRTÉKELÉSI RENDSZER KIALAKÍTÁSA	109
5.5. ÖSSZEGRÖZÉS	109
A KUTATÓMUNKA ÖSSZEFOGLALÁSA	111
ÖSSZEGRÖZETT KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK	111
ÚJ TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK	112
AJÁNLÁS	113
FELHASZNÁLT IRODALOM JEGYZÉKE.....	115
KÖNYVEK, TANKÖNYVEK, JEGYZETEK, SZÓTÁRAK:	115
DOKUMENTUMOK:	115
TANULMÁNYOK, CIKKEK, SZAKDOLGOZATOK:	117
PUBLIKÁCIÓS JEGYZÉK.....	119
PUBLIKÁCIÓK.....	119
ELŐADÁSOK.....	119
TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE.....	120
ÁBRAJEGYZÉK	121
MELLÉKLET	121

BEVEZETÉS

A KUTATÁS TÁRGYA

Jelen értekezés bemutatja a nyelvi mérés és értékelés egységesítésére irányuló európai törekvéseket, valamint vizsgálja ezeknek a törekvéseknek a hatását a magyar nyelvvizsgáztatás rendszerére, különös tekintettel a szaknyelvi, illetve a katonai szaknyelvi nyelvvizsgákra.

Ezen felül az értekezés ismerteti és feltárja azt a folyamatot, melynek eredményeképpen a katonai szaknyelvi nyelvvizsgák az Európai Unió és az Európa Tanács törekvéseivel összhangban létrejövő átlátható és egységes alapon nyugvó európai nyelvvizsgáztatási rendszerek részévé válhatnak.

A TÉMA AKTUALITÁSA

Az integrálódó Európában és globalizálódó világunkban egyre nagyobb jelentősége van az idegennyelv-ismeretnek. Magyarország csak abban az esetben képes hatékonyan részt venni a nemzetközi politikai, katonai, gazdasági, kulturális és egyéb szervezetek munkájában, ha rendelkezik elegendő számú, magas szintű idegennyelv-tudással bíró szakemberrel.

Az egész világon, így az Európai Unióban is, az idegennyelv-tudás mérésének és értékelésének jelenleg legelfogadottabb eszköze a nyelvvizsga. Hazánk számára alapvető fontosságú, hogy ezen a téren is képes legyen megfelelni a nemzetközi elvárásoknak és normáknak, vagyis olyan korszerű idegennyelv-ismeretet mérő és értékelő rendszerekkel rendelkezzen, melyek elősegítik állampolgáraink mobilitását, országunk további nemzetközi integrációját.

A Magyar Honvédség számára távlati célokat megfogalmazó dokumentum, a *Humánstratégia a professzionális haderő kialakítására 2003-2013* is egyértelműen kiemeli, hogy a szövetséges haderőkkel összehasonlítható, EU- és NATO-konform, a hazai közszolgálati szférával kompatibilis szakmai követelményrendszer kialakítása szükséges.¹ Ezek a célkitűzések nyilvánvalóan magukban foglalják a Honvédség állománya nyelvismeretének mérésére használatos katonai szaknyelvi nyelvvizsgarendszerek egységes európai normákkal való összhangba hozását is.

¹ Humánstratégia a professzionális haderő kialakítására 2003-2013, 9. o.

Az Európai Unió és az Európa Tanács közösen szorgalmazza, hogy a tagállamokban a Közös Európai Referenciakeret (a továbbiakban: Referenciakeret) képezze a nyelvtudás mérésének egységes alapját. Elengedhetetlen, hogy a magyarországi nyelvvizsgarendszerek, beleértve ebbe a katonai szaknyelvi nyelvvizsgarendszereket is, összhangba kerüljenek a Referenciakeret nyelvi szintjeivel, kategóriáival és kritériumaival.

Az elkövetkezendő években a Referenciakeret várhatóan egyre meghatározóbb szerepet fog betölteni mind a nyelvi mérés és értékelés, mind a nyelvtanítás területén az Unió valamennyi tagállamában, beleértve Magyarországot is, ezért mindenképpen indokolt a Referenciakeret helyi rendszerekben való alkalmazhatóságának folyamatos vizsgálata.

KUTATÁSI CÉLKITŰZÉSEK

1. A rendelkezésre álló dokumentumok tartalmi elemzésével bizonyítani tervezem, hogy az Európai Unió és az Európa Tanács célja az európai nyelvvizsgák és nyelvvizsgabizonyítványok átláthatóságának megteremtése. Elemezni és rögzíteni szándékozom a két intézmény által indított programok és projektek azon csomópontjait, melyek a Magyarországon folyó nyelvvizsgáztatásra alapvetően meghatározó hatással vannak.
2. Vizsgálni tervezem az utóbbi hat évtized magyarországi nyelvvizsgáztatási rendszerében bekövetkezett alapvető változásokat, és fel szándékozom tárni azt a folyamatot, melynek során az ötvenes évek merev, erősen centralizált nyelvvizsgarendszerétől lépésenként bekövetkező változások útján eljutottunk napjaink rugalmasabb, decentralizált rendszeréig, melyben különféle típusú akkreditált nyelvvizsgarendszerek működhetnek.
3. Részletekbe menően vizsgálni szándékozom, és fel tervezem tárni azt a konzekvens folyamatot, mellyel a katonai szaknyelvi nyelvvizsgarendszerek a Referenciakerethez illeszthetők. Az illesztéshez alkalmazott eljárások és módszerek kiválasztásánál a katonai szaknyelvi nyelvvizsgarendszerek sajátosságait tervezem szem előtt tartani. Az eljárásokat és módszereket úgy szándékozom leírni, hogy azok segítségével a jövőben a katonai szaknyelvi nyelvvizsgarendszerek bármely más nyelvvizsgarendszerekhez történő illesztése is megvalósulhasson.
4. Elemzem és összegezem a katonai szaknyelvi nyelvvizsgarendszerek leglényegesebb kategóriáit és jóságmutatóit a Referenciakeret fogalomkészletében, mely megalapozza azt, hogy a jövőben a katonai szaknyelvi nyelvvizsgarendszerek nemcsak a helyi vizsgázók és

felkészítőik számára, de valamennyi európai uniós tagállam számára is jól áttekinthető rendszerekként működjenek.

5. A nyelvvizsgáztatás és a nyelvoktatás közötti szoros kapcsolatból kiindulva fel szándékozom tárni a katonai szaknyelvi nyelvvizsgarendszereknek azon pontjait, melyek az európai, illetve a katonai nyelvi képzés és nyelvvizsgáztatás szinkronizálása érdekében a jövőben módosításra javasoltak. Ezekre a módosításokra az értekezésben konkrét javaslatokat tervezek tenni.

KUTATÁSI MÓDSZEREK

Az értekezés elkészítése során a következő kutatási módszereket alkalmaztam:

- Tanulmányoztam a nyelvi tesztelés elméleti és gyakorlati kérdéseivel foglalkozó hazai és nemzetközi szakirodalmat.
- A rendelkezésre álló dokumentumok alapján áttekintettem az Európai Unió és az Európa Tanács nyelvoktatással és nyelvvizsgáztatással kapcsolatos állásfoglalásait, ajánlásait és projektjeit.
- Tanulmányoztam a Referenciakeret szintleírásait, nyelvhasználat megközelítését, vizsgáltam a Referenciakeret nyelvi tesztelésben való alkalmazhatóságát.
- A nyelvvizsgáztatást szabályozó kormány- és miniszteri rendeletek alapján áttekintettem és elemeztem a magyarországi nyelvvizsgáztatás főbb korszakait, jellegzetességeit az 50-es évektől napjainkig.
- Vizsgáltam a szaknyelvi nyelvvizsgarendszerek sajátosságait, a velük szemben támasztott követelményeket.
- Statisztikailag feldolgoztam és elemeztem a ZMNE Nyelvvizsgaközpont katonai szaknyelvi nyelvvizsgarendszereinek adatait.
- Részletekbe menően áttekintettem és elemeztem a katonai szaknyelvi nyelvvizsgarendszerek Referenciakerethez történő illesztésének eljárásait és módszereit.
- Alkalmaztam a katonai szaknyelvi nyelvvizsgáztatásban szerzett tapasztalataimat, ajánlásokat fogalmaztam meg a katonai szaknyelvi nyelvvizsgáztatás korszerűsítésére.

AZ ÉRTEKEZÉS FELÉPÍTÉSE

Az értekezés a bevezetéssel kezdődik, melyben ismertetem a kutatás tárgyát, a téma aktualitását, a munkahipotézist és az alkalmazott kutatási módszereket.

Az első fejezetben bemutatom a jelenlegi európai nyelvoktatás és nyelvvizsgáztatás szempontjából meghatározó intézmények – az Európai Unió és az Európa Tanács – oktatás- és nyelvoktatás-politikáját. Ismertetem az Unió fontosabb állásfoglalásait és törekvéseit a nyelvi teszteléssel és nyelvvizsgáztatással kapcsolatban. Rámutatok az Európa Tanács nyelvoktatásban és nyelvi tesztelésben betöltött jelentős szerepére, és kiemelten foglalkozom az Európa Tanács nyelvi programjának legújabb fejlesztéseivel: az Európai Nyelvi Portfólióval és a Közös Európai Referenciakerettel, továbbá vizsgálom ez utóbbi szerepét a nyelvi tesztelésben.

A második fejezetben a nyelvvizsgáztatást szabályozó törvények és miniszteri rendeletek alapján áttekintem a magyarországi nyelvvizsgáztatás rendszerét az ötvenes évektől napjainkig. Rámutatok az egyes korszakok főbb jellegzetességeire. Bemutatom a jelenleg Magyarországon működő akkreditált nyelvvizsgarendszereket, statisztikai adatokat közlök és elemzek az akkreditáció rendszerének bevezetése óta Magyarországon tett nyelvvizsgákról.

A harmadik fejezetben a szaknyelvi nyelvvizsgákkal foglalkozom. Vizsgálom a szaknyelv és az általános nyelv problematikáját, kitérek a szaknyelvi nyelvvizsgák céljára, továbbá részletezem a szaknyelvi és általános nyelvvizsgák közötti alapvető különbségeket. Ismertetem a szaknyelvi nyelvvizsgák jellegzetességeit és a velük szemben támasztott alapvető követelményeket. Részletesen bemutatom a katonai szaknyelvi nyelvvizsgáztatás magyarországi központját, a ZMNE Nyelvvizsgaközpontot, az ott folyó nyelvvizsgáztatást, és statisztikai adatokat közlök és elemzek a katonai szaknyelvi nyelvvizsgarendszerekről.

A negyedik fejezetben a katonai szaknyelvi nyelvvizsgák Referenciakerethez történő szintillesztésével foglalkozom. Kitérek az illesztés háttéréül szolgáló kormányrendelet részleteire. Bemutatom az Európa Tanács szerepét a szintillesztés folyamatában. Részletesen feltárom a katonai szaknyelvi nyelvvizsgák szintillesztésének folyamatát, kitérek a familiarizáció (a Referenciakerettel való ismerkedés), a specifikáció (a vizsgaleírás elkészítése a Referenciakeret kategóriái szerint), a standardizálás (az értékítéletek egységesítése) és az empirikus validálás (a specifikáció és a standardizálás szakaszában megfogalmazottak igazolása minőségi és mennyiségi módszerek segítségével) szakaszaira.

Az ötödik fejezetben a katonai szaknyelvi nyelvvizsgarendszerek korszerűsítésének lehetőségeit vizsgálom, és konkrét javaslatokat teszek a vizsgarendszerek fejlesztésére.

Az értekezés végén összefoglalom kutatási eredményeimet, következtetéseket vonok le, és ajánlásokat fogalmazok meg az értekezés felhasználási lehetőségeivel kapcsolatban.

Az értekezést a szakirodalmi hivatkozások, saját publikációim jegyzéke, a táblázatok és ábrák jegyzéke, valamint a mellékletek zárják.

1. AZ EURÓPAI NYELVOKTATÁS ÉS NYELVVIZSGÁZTATÁS KERETEIT MEGHATÁROZÓ INTÉZMÉNYEK – AZ EURÓPAI UNIÓ ÉS AZ EURÓPA TANÁCS

1.1. AZ EURÓPAI UNIÓ OKTATÁSPOLITIKÁJA

Az oktatás ügye jelentős változásokon ment keresztül az Európai Közösség fél évszázados történetében: hosszú időn keresztül nem volt az érdeklődés homlokterében, nem élvezett semmilyen prioritást, és csak fokozatosan, főleg az utóbbi másfél évtizedben nyerte el méltó helyét.

Az 1957-ben megalakult Európai Gazdasági Közösség (EGK) megalapításáról szóló Római Szerződés még csak említést sem tesz az oktatásról. Ekkor az oktatást még kizárólag nemzeti hatáskörbe tartozó területnek tekintették. Az 1957 óta eltelt fél évszázad alatt azonban olyan jelentős gazdasági és társadalmi változások mentek végbe az egész világon, melyek jelentősen átalakították az oktatás fontosságáról vallott nézeteket. A globális gazdasági verseny felerősödése, a tudományos-technológiai fejlődés jelentősen felértékelték a tudást, melynek elsődleges forrása az oktatás és képzés, hiszen az oktatás és képzés hatékonysága, színvonala alapvetően befolyásolja a gazdasági versenyképességet, a jólét megerősítését. Az Európai Uniónak el kellett jutnia arra a felismerésre, hogy a gazdaság fejlődésében meghatározó szerepe van az oktatásnak. Európa csak úgy képes helytállni és megerősíteni pozícióit a kontinensek között egyre fokozódó gazdasági versenyben, csak úgy képes megfelelni a kihívásoknak, ha az oktatást prioritásként kezeli, és abba kellőképpen investál.

Az 1992-es év az oktatás szempontjából meghatározó év volt az Európai Közösség történelmében. 1992. február 7-én a Maastrichti Szerződés aláírásával létrejött az Európai Unió, és ettől kezdve a közösség már nem tekinthető pusztán gazdasági jellegű közösségnek. A Szerződés 126. cikkelye elismerte az oktatást, mint az Unió hatáskörébe tartozó területet. A 126. cikkely kimondja, hogy a Közösség az oktatás területén ösztönzi, bátorítja és szükség szerint kiegészíti a tagállamok közötti együttműködést, de a tagállamok továbbra is kizárólagosan döntenek a nemzeti oktatási és képzési rendszereiket érintő valamennyi változásról. A 126. cikkely tehát lehetőséget kínál ahhoz, hogy az Unió cselekvően lépjen fel az oktatás területén.

Az Európai Unió 2000. márciusi lisszaboni csúcserkezte az a stratégiai célkitűzést fogalmazta meg, hogy 2010-re az Európai Uniót a világ legversenyképesebb, legdinamikusabban fejlődő tudásalapú gazdasággal rendelkező térségévé kell változtatni. E célok megvalósításában az Unió kiemelkedő szerepet szán az oktatásnak. Lényeges a humán erőforrások és ezen belül az oktatási és képzési rendszerek átfogó fejlesztése és a bennük rejlő lehetőségek teljes mértékű kiaknázása. A felsőoktatás terén a lisszaboni stratégiai célok megvalósításának garanciáját az Unió az Európai Felsőoktatási Térség megteremtésében jelölte meg, mely a Bolognai Nyilatkozatban foglaltakkal együtt létrehozza az európai felsőoktatási rendszerek kompatibilitását és átjárhatóságát. Az egységes elvek és kritériumok alapján kidolgozott Európai Kreditátviteli Rendszer összehasonlíthatóvá teszi a tagállamok különböző felsőoktatási intézményeiben folytatott tanulmányokat és az ott elért egyéni előmenetelt.

Az Európai Unió oktatáspolitikája *az egész életen át tartó tanulás* koncepcióján alapszik, mely szakít a tanulás hagyományos értelmezésével, és egy új tanulási kultúra kialakítását, a kompetencia alapú oktatás elterjesztését helyezi a középpontba. Felöleli az egyén teljes életciklusát a korai szocializációtól egészen a munkavállalás szempontjából aktív életkor utánig. Az egész életen át tartó tanulás stratégiájának megvalósítása feltételezi az oktatás-képzés céljaira fordított kiadások folyamatos növelését, a társadalom érintett szereplőinek célirányos együttműködését, az oktatás folyamatos, tartalmi és szervezeti megújulását, az oktatás és a munka világa közötti sokrétű kapcsolatok kialakítását, valamint az oktatási rendszerek és az iskola nyitottá tételét. Az egész életen át tartó tanulás céljainak sikeres megvalósításához elengedhetetlen a tagállamok közötti folyamatos és intenzív együttműködés az oktatás-képzés területén.²

1.2. AZ EURÓPAI UNIÓ OKTATÁSI PROGRAMJAI

Az Európai Unió oktatáspolitikai célkitűzései megvalósításában fontos eszközök az ún. közösségi programok, melyeken keresztül az Unió ösztönzi a tagállamok közötti együttműködést, támogatja az oktatásban és szakképzésben részt vevő intézmények fejlesztését, elősegíti a minőségi oktatás és szakképzés megvalósítását. Az oktatás és szakképzés területén az Unió három fontos programot működtet, melyek a következők: a

² Forgács András: Tanulási lehetőségek az Európai Unióban (Európai Füzetek 7.) – A Miniszterelnöki Hivatal Kormányzati Stratégiai Elemző Központ és a Külügyminisztérium közös kiadványa, Budapest, 2003, 3-4. o.

Socrates program, a Leonardo da Vinci program és az Ifjúság Európáért (új nevén: Ifjúság) program.

A Socrates az Európai Bizottság oktatást támogató programja. Lehetőséget nyújt hallgatói és oktatási mobilitások szervezésére, tantervfejlesztésekre, iskolai együttműködésekre, tanárok szakmai továbbképzésére, tanulmányutakon való részvételre, illetve európai közös kezdeményezések megvalósítására a felnőttoktatás, a nyelvoktatás vagy a kommunikációs és információs technológiák oktatásban való felhasználása terén. A program két kulcsfontosságú alapgondolata az egész életen át tartó tanulás támogatása és „A Tudás Európájának” megteremtése. A program fő célkitűzései a következők: az oktatás európai dimenziójának fejlesztése, az európai nyelvek ismeretének javítása, az oktatási együttműködések és mobilitások elősegítése, az oktatási újítások támogatása, valamint az egyenlő esélyek biztosítása az oktatás minden területén.

A Leonardo da Vinci program az Európai Bizottság együttműködési programja a szakképzés területén. Az 1994-ben indult program fő céljai a következők: a szakmai készségek és a szakmai tudás fejlesztése (főként gyakorlati képzés segítségével), a szakmai továbbképzés minőségének fejlesztése, valamint a szakmai képzéssel kapcsolatos innováció támogatása, különösen a versenyképesség fejlesztése és a vállalkozói kedv bátorítása.

Az Ifjúság program célja, hogy segítse a fiatalokat egymás megismerésében, és ezen keresztül nyitott, toleráns, más kultúrára fogékony ifjúságot neveljen. Elsősorban 15-25 év közötti fiatalok számára szerveznek csereprogramokat, és támogatják a tagállamok közötti ifjúságpolitikai együttműködést.

1.3. AZ EURÓPAI UNIÓ NYELVPOLITIKÁJA

Az Uniónak jelenleg 490 millió állampolgára, 27 tagállama és 23 hivatalos nyelve van. A hivatalos nyelveken kívül további 60 őshonos nyelvet és számos, bevándorló közösségek által beszélt nyelvet is számon tartanak.

Az Európai Unió alapjogi chartájának 22. cikke kimondja, hogy az Unió tiszteletben tartja a kulturális, vallási és nyelvi sokféleséget, a 21. cikk pedig tiltja a nyelvi alapú megkülönböztetést. Az Unió nagy hangsúlyt helyez a nyelvi különbözőséget magában foglaló európai identitás megőrzésére, és fontosnak tartja olyan légkör megteremtését, „melyben

valamennyi nyelv maradéktalanul érvényesülhet, és amelyben számos nyelv oktatása és tanulása felvirágozhat.”³

Az Unió fontos prioritásként kezeli az idegennyelv-tanulást és tudást. Az Európai Közösségek Bizottsága által 2005-ben elfogadott *Új keretstratégia a többnyelvűség ösztönzésére* kimondja:

„Az a képesség, hogy több nyelven értsen és kommunikálni tudjon – ez a Föld legtöbb népe számára a mindennapok valósága –, minden európai polgár számára kívánatos, a mindennapi életben való boldoguláshoz nélkülözhetetlen készség. Arra ösztönöz bennünket, hogy más népek kultúrája és szemléletmódja iránt nyitottabbá váljunk, fejleszti a kognitív készségeket, és javítja a tanulók anyanyelvi készségeit; lehetővé teszi az emberek számára, hogy kihasználják a másik tagállamban való munkavállalás vagy tanulás szabad lehetőségét.”⁴

Az Unió álláspontja az, hogy minden európai polgár számára lehetővé kell tenni, hogy nyelvet tanuljon, és hogy élvezhesse a nyelvtanulás előnyeit. Az Európai Unió állam- és kormányfői 2002 márciusában Barcelonában megfogalmazták azt a célkitűzést, hogy mindenki legalább *két idegen nyelvet* tanuljon már egészen korai életkortól, és hogy valamennyi polgár anyanyelvén kívül legalább két nyelven gyakorlati készségekkel rendelkezzen. A nyelvtanulást annál is inkább fontosnak tartották ösztönözni, mert egy 2002-ben készült felmérés szerint csak az uniós polgárok fele beszélt valamilyen idegen nyelvet az anyanyelvén kívül. (Ebben a felmérésben Magyarország, mely szintén alanya volt a felmérésnek, a lista legvégén állt: a lakosságnak mindössze 29 százaléka beszélt valamilyen idegen nyelvet.⁵) Ugyanakkor az Unió álláspontja szerint a nyelvoktatás nem lehet egyenlő az angol nyelv oktatásával, a nyelvi sokszínűség megőrzése érdekében az Unió más nyelvei is megfelelő szerepet kell, hogy kapjanak a nyelvoktatásban, beleértve ezekbe az úgynevezett kis nyelveket is.

A nyelvtanulás nem korlátozódhat az iskolai évekre, hanem egy egész életen át tartó folyamatnak kell lennie. *A nyelvtanulás és nyelvi sokszínűség támogatása: akcióterv a 2004-2006 időszakra*⁶ kimondja, hogy minden felnőttet ösztönözni kell a nyelvtanulásra, és ehhez

³ Új keretstratégia a többnyelvűség ösztönzésére – Európai Közösségek Bizottsága, Brüsszel, 2005.11. 22. 4. o.

⁴ Új keretstratégia a többnyelvűség ösztönzésére – Európai Közösségek Bizottsága, Brüsszel, 2005. 11. 22. 4. o.

⁵ Új keretstratégia a többnyelvűség ösztönzésére – Európai Közösségek Bizottsága, Brüsszel, 2005. 11. 22. 19. o.

⁶ A nyelvtanulás és nyelvi sokszínűség támogatása: akcióterv a 2004-2006 időszakra – Európai Közösségek Bizottsága, Brüsszel, 2003. 07. 24.

könnyen elérhető eszközöket kell biztosítani számukra. A munkahelyeknek is van feladatuk e tekintetben: a dolgozók számára lehetővé kell tenni, hogy fejlesszék azokat a nyelvi készségeket, melyek munkájukhoz feltétlenül szükségesek.

Az Európai Parlament Kulturális Bizottsága által 2006. október 23-án közzétett *Jelentés a többnyelvűség ösztönzésére vonatkozó új keretstratégiáról*⁷ kiemeli, hogy növelni kell az iskolában és az iskolán kívül oktatott nyelvek számát, és emlékeztet arra, hogy a nyelvoktatás nemcsak a diákok, hanem a tagállamokban munkát vállalni szándékozók mobilitásának megkönnyítéséhez is elengedhetetlen.

Az Unió javasolja a CLIL módszer⁸ (tartalomalapú nyelvoktatás) szélesebb körű alkalmazását a nyelvoktatásban, mely lehetőséget biztosít arra, hogy a tanulók újonnan szerzett nyelvtudásukat azonnal használhassák ahelyett, hogy későbbi használatra tanulnának.

Ezen felül az Unió lényegesnek tartja a nyelvi vonatkozású információs technológiákkal foglalkozó kutatási- és technológiafejlesztési tevékenységeket, és hangsúlyozza, hogy az összes európai nyelv esetében szükség van olyan új technológiákra, mint a beszédfeldolgozás és a hangfelismerés.

A többnyelvűségi politika másik fontos célkitűzése az, hogy minden polgár saját nyelvén is hozzáférjen az Európai Unió jogszabályaihoz, dokumentumaihoz valamint, hogy a polgárok saját nyelvükön is kommunikálhassanak az EU intézményeivel. Ennek a többnyelvű rendszernek természetesen jelentős ára van: 2004-ben az Unió teljes költségvetésének 1,05 százalékát⁹ tették ki a fordítási és tolmácsolási szolgáltatásokra fordított kiadások (2,28 eurót polgáronként).

1.4. AZ UNIÓ ÁLLÁSFOGLALÁSAI A NYELVI TESZTELÉssel ÉS NYELVVIZSGÁZTATÁSSAL KAPCSOLATBAN

1.4.1 Az Európai Nyelvi Kompetenciamutató

2002-ben az Európai Tanács barcelonai ülésén az állam- és kormányfők egy nyelvi kompetenciamutató kidolgozását határozták el. Ennek a döntésnek a háttérében az állt, hogy

⁷ Jelentés a többnyelvűség ösztönzésére vonatkozó új keretstratégiáról, 2006/2083 (INI) – Európai Parlament, Kulturális és Oktatási Bizottság, 2006. 10. 23.

⁸ A CLIL (Content and Language Integrated Learning) módszer lényege az, hogy a tanulók idegen nyelven tanulnak egy bizonyos tantárgyat.

⁹ Új keretstratégia a többnyelvűség ösztönzésére – Európai Közösségek Bizottsága, Brüsszel, 2005.11. 22. 15. o.

az Unió vélekedése szerint nem állnak rendelkezésre igazán megbízható adatok a polgárok nyelvi kompetenciájáról. (A jelenleg használatos felmérések mindegyikében a válaszadókat saját készségeik értékelésére kéri fel, így a kapott adatok megbízhatósága korlátozott.) Az Unió álláspontja szerint az idegennyelv-tanítás eredményeit bemutató adatoknak objektív, a nyelvi képességet bemutató teszteken kell alapulniuk, melyek érvényes és megbízható adatokat szolgáltatnak majd, és ezek alapján a tagországok – az Unió vélekedése szerint – döntéseket hozhatnak idegennyelv-oktatásukat érintő kérdésekben. A kompetenciamutató a tagállamok oktatási és képzési intézményeiben tanuló diákok mintájának felmérését tenné lehetővé. Az előzetes tervek szerint a mutató az Európa Tanács Közös Európai Referenciakeretének mind a hat skálaszintjén rögzíteni fogja a minta kompetenciaszintjét a következő négy nyelvi készségből: olvasott szöveg értése, hallott szöveg értése, beszédképesség és írásképesség.

Az Európai Nyelvi Kompetenciamutató segítségével az Európai Unió valamennyi tanintézetében tanuló diák nyelvismeretének megbízható felmérése lehetővé válik. A mutató kidolgozása folyamatban van, az első próbaméréseket 2007 tavaszára tervezik.

1.4.2 A nyelvvizsgák és vizsgabizonyítványok átláthatóságának kérdése

A 2003. július 24-én az Európai Bizottság által közzétett *A nyelvtanulás és nyelvi sokszínűség támogatása: akcióterv a 2004-2006 időszakra* felhívja a figyelmet arra, hogy az Unió tagországaiban a nyelvtudás mérésére rendkívül sok különböző típusú nyelvvizsga és nyelvvizsga-bizonyítvány létezik, ami nagymértékben megnehezíti a munkáltatók és az oktatási intézmények számára a nyelvtudást igazoló nyelvvizsga-bizonyítványok értelmezését, hiszen egy konkrét bizonyítvány alapján nem tudják egyértelműen megítélni az illető munkavállaló vagy diák nyelvtudását. A nyelvvizsga-bizonyítványok ilyen fokú átláthatatlansága kerékkötőjévé válhat a munkavállalók és diákok tagországok közötti szabad mozgásának. Az *akcióterv* szerint az Európa Tanács Közös Európai Referenciakeretének skálái jó alapot szolgáltathatnak a nyelvi készségek objektív, átlátható és praktikus leírására. Az Unió állásfoglalása szerint a nyelvvizsgáztatásban olyan hatékony rendszer kidolgozására van szükség, mely szabályozza a referencia skálák használatát, és amely biztosítja azt, hogy a

vizsgáztatók megfelelő képzésben részesüljenek a Referenciakeret gyakorlati alkalmazását illetően.¹⁰

1.4.3 A kevésbé használt nyelvek

A *Jelentés a többnyelvűség ösztönzésére vonatkozó új keretstratégiáról* azt hangsúlyozza, hogy a nyelvoktatás, nyelvvizsgáztatás és tesztelés fejlesztése elengedhetetlen az összes európai nyelv esetében, ellenkező esetben ugyanis a kevésbé használt nyelvek lemaradnak a szélesebb körben beszélt nyelvek – különösen az angol – mögött.¹¹

1.4.4 Az Európai Bizottság hozzájárulása a kínálat átláthatóságának megvalósításához

Az Európai Közösségek Bizottsága által 2005-ben elfogadott *Új keretstratégia a többnyelvűség ösztönzésére* azt emeli ki a nyelvoktatással és nyelvvizsgáztatással kapcsolatban, hogy mind a nyelvoktatás, mind a nyelvvizsgáztatás rendkívül jelentős üzletággá nőtte ki magát Európa-szerte. A különböző tanfolyamok és nyelvvizsga rendszerek elszaporodása miatt a nyelvtanfolyamra vagy nyelvvizsgára készülők csak nehezen tudják kiválasztani a piacon kínált kurzusok és bizonyítványok közül a legmegfelelőbbet. Az Európai Bizottság hozzá kíván járulni a kínálat átláthatóbbá tételéhez azáltal, hogy az Interneten közzéteszi a jelenleg az Európai Unióban rendelkezésre álló rendszerek listáját.¹²

1.5. IDEGENNYELV-ISMERET AZ EURÓPAI UNIÓBAN

2006 februárjában tették közzé az Európai Bizottság megrendelésére készült *Europeans and their languages* („Az európaiak és nyelveik”) című felmérés¹³ eredményeit, melyet a TNS Opinion and Social közvélemény-kutató készített 2005 novemberében és decemberében 28 694 15 éven felüli személy megkérdezésével. A felmérés átfogó képet ad a nyelvtudás és nyelvtanulás helyzetéről az Európai Unióban, és a hivatalos tagállamokon kívül

¹⁰ A nyelvtanulás és nyelvi sokszínűség támogatása: akcióterv a 2004-2006 időszakra – Európai Közösségek Bizottsága, Brüsszel, 2003. 07. 24. 11. o.

¹¹ Jelentés a többnyelvűség ösztönzésére vonatkozó új keretstratégiáról 2006/2083 (INI) – Európai Parlament, Kulturális és Oktatási Bizottság, 2006. 10. 23. 7. o.

¹² Új keretstratégia a többnyelvűség ösztönzésére – Európai Közösségek Bizottsága, Brüsszel, 2005. 11.22. 11.o.

¹³ *Europeans and their Languages, Special Eurobarometer / 243 / Wave64 / 3* – TNS Opinion & Social, February 2006

kiterjedt még négy csatlakozásra váró országra is: Bulgáriára, Romániára, Horvátországra és Törökországra. A legutóbbi, ehhez hasonló átfogó felmérést 2001-ben készítették.

A nyelvtudás kérdésében a megkérdezettek 56 százaléka nyilatkozott úgy, hogy anyanyelvén kívül még egy másik nyelven is beszél. Az egyes országok között Luxemburg van a legjobb helyzetben, ott ugyanis a megkérdezettek 99 százaléka beszél anyanyelvén kívül még egy idegen nyelvet.

Azt az uniós célt, miszerint minden uniós állampolgár az anyanyelvén kívül még legalább két nyelven beszéljen, csak a megkérdezettek 28 százaléka teljesíti. Ebben a tekintetben is Luxemburg jár az élen, ahol a válaszadók 92 százaléka nyilatkozta azt, hogy az anyanyelvén kívül még két idegen nyelven képes társalgási szinten kommunikálni, a második helyen Hollandia következik 75 százalékkal és Szlovénia a harmadik 71 százalékkal. A fent említett uniós célkitűzés (anyanyelv plusz két idegen nyelv) láthatóan csak mérsékelt támogatást élvez az állampolgárok körében. A válaszadók 50 százaléka támogatja a célkitűzést, viszont 44 százalék kifejezetten ellenzi azt. Természetesen országonként eltérések tapasztalhatók, a dél- és kelet-európai régió országaiban legerősebb a célkitűzés támogatottsága: Lengyelországban 75 százalék, Görögországban 72 százalék, míg Svédországban mindössze 27 százalék.

A felmérésben megkérdezettek majdnem fele (44 százalék) nyilatkozott úgy, hogy anyanyelvén kívül semmilyen más nyelvet nem beszél. Sajnálatos módon ide tartozik Magyarország is: hazánkban a megkérdezettek 58 százaléka nyilatkozta azt, hogy csak az anyanyelvén képes kommunikálni. Ennél már csak 3 tagállam áll rosszabbul: Olaszország, ahol 59 százalék, az Egyesült Királyság, ahol 62 százalék, és Írország, ahol 66 százalék az idegen nyelven nem beszélők aránya.

Továbbra is az angol a legszélesebb körben beszélt nyelv Európában: 38 százalék beszéli társalgási szinten idegen nyelvként, 13 százalék pedig anyanyelvének tekinti az angolt. 14 százalék nyilatkozott úgy, hogy az anyanyelvén kívül még vagy franciául, vagy németül képes kommunikálni. Például az Egyesült Királyságban és Írországban a leginkább beszélt nyelv a francia, míg Magyarországon és Csehországban a német számít a legismertebb nyelvnek. Hazánkban a válaszadók 25 százaléka nyilatkozta, hogy rendelkezik német nyelvtudással. Az angol, német és francia után a spanyol és az orosz nyelvet beszélik a legtöbben az Unió országaiban.

A 2001-ben készült felméréshez képest a változások pozitív jellegűek, ezek közül a leglényegesebbek a következők:

- Az anyanyelvükön kívül legalább egy idegen nyelvet beszélők száma a 2001-ben regisztrált 47 százalékról 2005-re 51 százalékra emelkedett.
- Az állampolgárok által megítélt saját nyelvtudási szint is növekedést mutat, az angol és spanyol nyelvek esetében 4 százalékpontos az emelkedés, míg a francia nyelv esetében 3, a német esetében pedig 2 százalékpontos növekedést regisztráltak.
- 2005-ben az európai állampolgárok 83 százaléka találta egyértelműen hasznosnak a nyelvtudást, míg 2001-ben ez a szám csak 72 százalék volt.

1.6. AZ EURÓPA TANÁCS

Az európaizálódás folyamatát a közvélemény az oktatás területén is elsősorban az Európai Unió tevékenységéhez köti, és még szakmai körökben is csak viszonylag kevesen vannak tudatában annak, hogy Európa legrégebbi és legnagyobb kormányközi szervezete, az Európa Tanács, – melyhez nemcsak az Európai Unió tagországai tartoznak, hanem a legtöbb európai ország is –, milyen jelentős mértékben járult és járul hozzá jelenleg is az oktatás területén ahhoz a folyamathoz, melyet Európa-építésnek is szoktak nevezni. Az Európa Tanács a demokratikus értékek és az európai kulturális sokszínűség megőrzésének és fejlesztésének megjelenítésére törekszik az oktatásban. Az oktatás fő kérdéseit az alábbiakban fogalmazza meg:

Hogyan tudja az oktatás elősegíteni az emberi jogok és az alapvető szabadságjogok érvényesülését és erősíteni a plurális demokráciát?

Hogyan tudja közelebb hozni Európa népeit egymáshoz, valamint növelni a kölcsönös bizalmat és megértést?

Hogyan segíthet Európa kormányainak és polgárainak, hogy megfeleljenek azoknak a kihívásoknak, melyekkel társadalmaink szembesülnek?¹⁴

Az Európai Oktatási Miniszterek Állandó Konferenciája az Európa Tanácsnak az a fóruma, mely kijelölni hivatott a konkrét oktatáspolitikai irányvonalakat és célkitűzéseket. A

¹⁴ Tóth Teréz: Az Európa-építés folyamata az Európa Tanács oktatási tevékenységének tükrében – www.oki.hu/oldal.php?tipus=cikk&kod=2004-02-vt-Toth-Europa

2003 novemberében Athénben megtartott konferencia a következőkben határozta meg a jövő oktatáspolitikai prioritásait:

- *sokszínűség*, mely arra utal, hogy meg kell tanulnunk élni egy pluralista, sok kultúrát tömörítő társadalomban,
- *interkulturalitás*, mely az egyének, csoportok és közösségek közötti interakciót hangsúlyozza,
- *minőségi oktatás*, mely egy minőségbiztosítási modellt és különböző minőségi indikátorokat foglal magában.¹⁵

1.6.1 Az Európa Tanács nyelvoktatás-politikája

Az Európa Tanács kiemelten fontosnak tartja az idegennyelv-oktatást, és fontos szerepet szán annak az Európa-építés folyamatában. Nyelvoktatás-politikája az egyén többnyelvűségének¹⁶ alapvető fogalmán alapul, melyet megkülönböztet a soknyelvűségtől¹⁷.

Az Európa Tanács hangsúlyozza, hogy az európai politikában és közéletben való részvétel feltétele a többnyelvűség, más szóval az a képesség, hogy hatékonyan és megfelelően tudjon valaki kommunikálni más európai polgárokkal. A többnyelvűség fejlesztése nem egyszerűen csak funkcionális szükséglet, hanem a demokratikus magatartás alapvető eleme. A beszélők többnyelvű repertoárjából adódó sokféleség elismerése nyelvi toleranciához vezet, és ezért a nyelvi különbségek tiszteletben tartását vonja maga után. A nyelvoktatás-politikák szorosan összefüggnek a demokratikus értékrend oktatásával, mivel céljaik kiegészítik egymást: a nyelvoktatás, amely a nemzetközi kapcsolatok kialakításának legjobb lehetőségét nyújtja, olyan terület, ahol a demokratikus állampolgári ismeretek oktatásának interkulturális dimenzióit be lehet építeni az oktatási rendszerekbe. A

¹⁵ Tóth Teréz: Az Európa-építés folyamata az Európa Tanács oktatási tevékenységének tükrében – www.oki.hu/oldal.php?tipus=cikk&kod=2004-02-vt-Toth-Europa

¹⁶ A *többnyelvűség* az egyének által használt nyelvváltozat-repertoárra vonatkozik, és bizonyos értelemben az egynyelvűség ellentéte; ebbe a „repertoárba” beletartozik az „anyanyelvnek” vagy „első nyelvnek” nevezett nyelvváltozat és számos más nyelv, illetve nyelvváltozat is. (Az Európa Tanács nyelvoktatás-politikája – www.coe.int/t/dg4/linguistic/Division_EN.asp)

¹⁷ A *soknyelvűség* olyan kisebb vagy nagyobb földrajzi térségre vonatkozik, ahol több mint egy nyelvváltozat (egy társadalmi csoport által használt, hivatalosan elismert vagy nem elismert beszédmód) van jelen. Az ilyen területen élők tarthatják magukat egynyelvűnek (tehát csupán egy nyelvet – az anyanyelvüket – beszélőnek) vagy többnyelvűnek (két vagy több nyelvváltozatot beszélőnek). (Az Európa Tanács nyelvoktatás-politikája – www.coe.int/t/dg4/linguistic/Division_EN.asp)

nyelvtanulás az oktatás egyik olyan alapvető eleme, amely hozzájárul ahhoz, hogy az emberek felismerjék magukban a nyelvi identitást és a társadalmi szereplőt.¹⁸

Az Európa Tanács tevékenysége nagymértékben befolyásolta azt, hogyan tanítják a nyelveket manapság Európa-szerte. A használatban lévő nyelvkönyvek, nyelvvizsgák rendszere az Európa Tanács munkáját vagy annak kutatási eredményeit tükrözik. Az Európa Tanács tevékenységének legfőbb eredményét abban látják, hogy a nyelvtanításban egy gyakorlatiasabb szemlélet honosodott meg.

Az Európa Tanács nyelvpolitikai célkitűzéseinek megvalósításában a fő szerepet a strasbourgi székhelyű Nyelvpolitikai Osztály (*Language Policy Division*), valamint a Grazban működő Élő Nyelvek Európai Központja (*European Centre for Modern Languages*) tölti be.

A Nyelvpolitikai Osztály számos olyan eszköz és standard kifejlesztésében vett részt, melyek segítséget nyújtanak a tagállamoknak abban, hogy áttekinthető és koherens nyelvpolitikát alakítsanak ki. Az említett eszközök és standardok nagymértékben hozzájárulnak egy egységes európai nyelvoktatási térség megteremtéséhez, valamint értékelési rendszerekként szolgálnak más szervek és intézmények számára, így pl. az Európai Unió számára is. Fontos megemlíteni, hogy a Nyelvpolitika Osztály tevékenysége és különböző programjai az idegen nyelveken kívül az anyanyelvre és a kisebbségi nyelvekre is kiterjednek.

Az 1994-ben létrehozott Élő Nyelvek Európai Központja az Európa Tanács nyelvpolitikájának elterjesztésére, a tanárképzés és továbbképzés korszerűsítésére, nyelvoktatási kutatások menedzselésére hivatott intézmény.

Az Európa Tanács nyelvi programjának legújabb fejlesztései: az *Európai Nyelvi Portfólió* és a *Közös Európai Referenciakeret*, melyek létrehozásáról az 1990-es évek elején született döntés. Mindkét projekt tükrözi azt a paradigmaváltást, amely az utóbbi időben az Európa Tanács idegennyelv-oktatási felfogásában bekövetkezett. A nyelvtanulás új célja egy olyan nyelvi repertoár kialakítása, melyben minden nyelvi képesség szerephez jut.

¹⁸ Nyelvoktatás-politikai arculat, Magyarország – Európa Tanács Nyelvpolitikai Főosztály, Strasbourg - Oktatási Minisztérium Nemzetközi Kapcsolatok Főosztálya Budapest, 2002-2003, 7. o.

1.7. AZ EURÓPAI NYELVI PORTFÓLIÓ

Az Európai Nyelvi Portfólió, melyet Európai Nyelvtanulási Napló néven is szoktak említeni, egy olyan dokumentumgyűjtemény, mely egy adott európai lakos idegennyelvtudását mutatja be. Célja, hogy segítséget nyújtson a nyelvtanulóknak tanulásuk megtervezéséhez, előrehaladásuk áttekintéséhez, értékeléséhez, továbbá nyelvtudásuk nemzetközileg egységes módon történő feltérképezéséhez és nyilvántartásához.

Az Európai Nyelvi Portfólió a nyelvtudás szintjeinek leírására a Referenciakeret hatfokú skálája – A1, A2, B1, B2, C1, C2 szintek – szintleírásait alkalmazza. A nyelvtanuló a szöveges szintleírások áttanulmányozása után táblázatos formában, nyelvenként értékelheti saját nyelvtudását. Az önértékelés a következő készségek szempontjából történik: beszédértés, olvasási készség, szóbeli interakció, szóbeli produkció, íráskészség. Fontos hangsúlyozni, hogy a nyelvtudás mérése, leírása abszolút individuális módon történik, a bejegyzéseket nem egy külső személy, pl. nyelvtanár vagy vizsgáztató végzi, hanem maga a nyelvtanuló.

A Nyelvi Portfólió három fő részre tagolódik. Első része a *Nyelvi Útlevél*, mely átfogó képet ad a nyelvtudásról: tartalmazza a nyelvtanuló önértékelését, helyet kapnak benne a nyelvtanulás iskolai és iskolán kívüli vonatkozásai, az interkulturális tapasztalatok, továbbá ez a rész szolgál a nyelvtanulást igazoló hivatalos nyelvvizsga-bizonyítványok részletezésére. A *Nyelvi Útlevél* mindig az aktuális nyelvtudást tükrözi, hiszen azt a nyelvtanuló folyamatosan vezeti, így újabb eredményeit is mindig rögzítheti benne.

A Portfólió második része a *Nyelvi Életrajz*, mely részleteiben mutatja be az adott nyelv tanulási folyamatát (nyelvek a családban, iskolák, nyelvtanulási tapasztalatok és tervek, nyelvtanulás az iskolában, két tannyelvű tanulás, nyelvtanulás az iskolán kívül), és a nyelvi, illetve a nyelveken keresztül szerzett kulturális tapasztalatokról nyújt információkat (levelezés, külföldi tartózkodás, vendégfogadás, olvasmányok, tévéműsorok, egyéb kulturális élmények).

A Napló harmadik része a *Dosszié*, az előző két részben rögzítettek illusztrálására szolgál. A nyelvtanuló ide fűzheti le nyelvi munkáit (pl. fogalmazások, dolgozatok, levelek, nyelvtudást rögzítő bizonyítványok stb.).

Az Európai Nyelvi Portfóliót magyar nyelven három változatban adták ki. Az első változat az általános iskolás nyelvtanulók számára készült, a második a középiskolások számára, a harmadikat pedig a felnőtt nyelvtanulók használhatják.

Tapasztalatom szerint az Európai Nyelvi Portfólió a magyarországi nyelvoktatásban nem terjedt el széles körben, a Magyar Honvédség nyelvi képzéssel foglalkozó szakemberei közül is csak kevesen ismerik. A Portfólió bevezetésére a nyelvoktatással foglalkozó intézmények vezetői ösztönözhetnék a nyelvtanárokat, akik egy-egy szemeszter elején megismertethetnék hallgatóikkal a dokumentumot, és ösztönözhetnék őket annak kitöltésére, valamint folyamatos vezetésére. Ez hozzájárulhatna ahhoz, hogy az idegen nyelvet vagy nyelveket tanuló hallgatók, tiszthelyettesek és katonatisztek a nyelvtanulás folyamatában fokozott tudatossággal vegyenek részt, a folyamatos önértékelés pedig lehetőséget nyújthatna számukra a Referenciakeret szintjeinek (A1, A2, B1, B2, C1, C2) internalizálására. Az egyes készségek szintleírásainak megismerése jelentősen elősegíthetné azt, hogy a nyelvtanulók reális képet alkothassanak aktuális nyelvi szintjükéről. A nyelvi kurzusok során a nyelvtudásban bekövetkezett változások – akár több alkalommal is – bejegyzésre kerülhetnének, ami konkrét és látványos módon szembesíthetné a nyelvtanulót nyelvtudása bővülésével, nyelvi szintjének emelkedésével, valamint az esetleges gyenge pontjaival. A hallgatók önértékelése a nyelvtanár számára is fontos információ, hiszen ez a tanárnak visszajelzést adhat az elvégzett munka eredményességéről.

A nyelvtudás értékelésének ez a módja hazánkban még meglehetősen szokatlannak számít, így valószínűleg széles körű elterjedése is időbe fog telni. Sokan talán szkeptikusok az önértékeléssel kapcsolatban, és feleslegesnek találják. Benke Eszter 2005 decemberében a *Modern Nyelvoktatás*-ban megjelent tanulmánya¹⁹ empirikus adatokat szolgáltat erről az értékelési módról. A tanulmány az Európai Nyelvi Portfólióval kapcsolatos felmérésekről számol be, melyek a nyelvtanár által értékelt nyelvtudás és a diákok önértékelése közötti kapcsolatot is vizsgálták. A felmérések eredménye szerint a tanár diákokra vonatkozó értékelése és a diákok önértékelése meglehetősen magas korrelációs értéket mutatott, ami mindenképpen arra utal, hogy a nyelvtudás értékelésében az önértékelésnek helye és létjogosultsága van. Természetesen az önértékelés nem helyettesítheti az eddig jól bevált értékelési módokat, azonban éppen a fentiekben már részletesen kifejtett pozitívumok miatt egy olyan újabb dimenziót nyithat a nyelvi értékelésben, mely hasznos lehet mind a nyelvtanuló, mind a nyelvtanár számára.

¹⁹ Benke Eszter: Introspektív értékelés – önértékelés a Nyelvi Útlevelel – *Modern Nyelvoktatás* 2005. XI. évf. 4. szám, 63-69. o.

1.8. A KÖZÖS EURÓPAI REFERENCIAKERET

Az Európa Tanács nagyszabású nyelvi projektjei eredményeképpen megjelent tanulmányok és könyvek közül azok váltak a legnépszerűbbekké, melyek a nyelvi teljesítményt leíró szinteket mutatták be. Ennek első példája az először 1975-ben megjelent *Küszöbszint* (Threshold level), melynek jelentősége abban rejlett, hogy szakítva a nyelvoktatás korábbi módszereivel a kommunikatív módszerre helyezte a hangsúlyt a nyelvtanításban, a nyelv praktikus használatát hangsúlyozta. A nyelvet, mint társadalmi eszközt közelítette meg, mely lehetővé teszi az emberek egymás közötti interakcióját. Ez a munka kísérletet tett arra, hogy megfogalmazza, mit kell megtanulnia a nyelvtanulónak ahhoz, hogy önállóan tudjon létezni, cselekedni egy idegen országban. A *Küszöbszint* nagymértékben hozzájárult a tanterekben folyó nyelvoktatás és a nyelvi tesztelés megreformálásához, a kommunikatív nyelvoktatás meghonosításához. A *Küszöbszintet* további két szint: az *Alapszint* (Waystage level) és a *Középszint* (Vantage level) megjelenése követte, majd a 90-es években az Európa Tanács szorgalmazni kezdte, hogy ezeket a szintleírásokat egy koherens, átlátható, a nyelvtanulás minden szintjét magába foglaló rendszerbe integrálják.

1991 novemberében a svájci Rüslikonban tartották az *Átláthatóság és következetesség az európai nyelvtanulásban: feladatok, értékelés és minősítés* című kormányközi szimpóziumot, melynek célkitűzései között szerepelt a nyelvtanítást és értékelést átfogó Közös Európai Referenciakeret megalkotása. A Referenciakeret első két nem hivatalos változata 1996-ban és 1998-ban, a jelenleg ismert, átdolgozott változat pedig 2001-ben jelent meg angol nyelven a *Cambridge University Press* gondozásában. Az angol nyelvű változat mindenki számára ingyenesen hozzáférhető az Európa Tanács honlapján²⁰. A magyar nyelvű változat 2002-ben jelent meg a Pedagógus-továbbképzési Módszertani és Információs Kht. Kiadásában²¹.

A Referenciakeret a köztudatban többnyire a hat nyelvi tudásszintet (A1, A2, B1, B2, C1, C2) jelenti, azonban ez a munka jóval túlterjed a tudásszintek leírásán. A Referenciakeret áttekinti a nyelvtanulás, nyelvtanítás és nyelvi mérés folyamatát, főbb aspektusait és kategóriáit. Jelentősége abban rejlik, hogy közös alapot teremt a nyelvoktatásban részt vevő

²⁰ www.coe.int/T/DG4/Linguistic/Source/Framework_EN.pdf

²¹ Közös Európai Referenciakeret: nyelvtanulás, nyelvtanítás, értékelés – Pedagógus-továbbképzési Módszertani és Információs Központ Kht., Pilisborosjenő, 2002

szakemberek és nyelvvizsgatestületek számára a célok, tartalmak és módszerek kidolgozásához, ami elősegíti az európai országokban működő nyelvoktatási és nyelvvizsgáztatási rendszerek átláthatóságának megteremtését.

A dokumentum meglehetősen tömör, első olvasásra nem mindig egyszerűen követhető munka, ezért több útmutatót fejlesztettek ki hozzá, melyek azt a célt szolgálják, hogy segítsék az olvasókat és a felhasználókat az értelmezésben és abban, hogyan adaptálják a Referenciakeretet saját használatukra. Az Európa Tanács Nyelvpolitikai Osztálya kiadásában külön útmutató jelent meg, pl. nyelvtanulók számára, tanárok és tanárképzéssel foglalkozók számára, tankönyv és tananyag írók számára stb. 2002-ben pedig a nyelvi teszteléssel foglalkozók számára megjelent a *Language examining and test development*²² (Nyelvvizsgáztatás és tesztfejlesztés) című külön kiadvány, mely felöleli a tesztfejlesztés teljes folyamatát a specifikáció (vizsgaleírás) megírásától egészen a kész tesztek értékeléséig.

A Referenciakeret kidolgozói nem egy kötelező érvényű rendszer megalkotására törekedtek, nem céljuk, hogy bárkinek is előírják, mit és hogyan tegyen, sokkal inkább azt hangsúlyozzák, hogy a nyelvtanulás, nyelvtanítás és nyelvi méréssel kapcsolatos gondolkodást és kommunikációt szándékoztak elősegíteni. Ezt támasztja alá az is, hogy az egyes fejezetek végén – és sok esetben a fejezetek közben is – a Referenciakeret kérdéseket intéz az olvasókhoz, melyekkel a szakembereket az éppen felvetett téma át- és továbbgondolására igyekeznek ösztönözni, mely alapján később meghozhatják saját rendszerükre vonatkozó döntéseiket.

1.8.1 A Közös Európai Referenciakeretben alkalmazott nyelvhasználat és nyelvtanulás megközelítés

A Referenciakeret megértéséhez és hatékony használatához elengedhetetlenül fontos a nyelvhasználat megközelítésének és az ehhez használt kategóriák definícióinak alapos áttanulmányozása és internalizálása. A Referenciakeret sajátos, ún. cselekvésközpontú megközelítést alkalmaz a nyelvhasználat és nyelvtanulás leírásakor, melyre a dolgozat részletesen kitér a 4. fejezet „*A katonai szaknyelvi nyelvvizsgák szintillesztésének második szakasza: a vizsgaspecifikáció*” című alfejezetében.

²² Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment, Language examining and test development – Language Policy Division, Strasbourg, 2002 (készült M. Milanovic irányításával)

1.8.2 A nyelvtudás szintjei

A Referenciakeret egyik célja, hogy segítséget nyújtson a nyelvtudás szintjeinek egységes meghatározásához, elősegítve ezzel azt, hogy az Európa-szerte működő, rendkívül nagyszámú és különböző nyelvtudást mérő rendszerek összehasonlíthatók legyenek. A Referenciakeret a nyelvtudás szintjeit egy hatfokú skálán írja le. A szintek és leírásaik kidolgozásához szigorú kutatási módszereket alkalmaztak, mely az intuitív, kvalitatív és kvantitatív módszerek kombinációján alapult. A következő táblázat²³ bemutatja a közös referenciaszinteket, és nagyon röviden összefoglalja az egyes szintek lényegét:

A KÖZÖS REFERENCIASZINTEK	A SZINTEK NÉHÁNY JELLEMZŐJE
C2 Mesterszint (Mastery)	A nyelvismeret legmagasabb szintje, azonban nem feltételez anyanyelvi kompetenciát. Ezen a szinten nagyfokú könnyedség, gördülékenység, folyékonyság jellemzi a nyelvhasználó kommunikációját, jól ismeri az idiomatikus és köznyelvi kifejezéseket és a kisebb jelentésárnyalatokat is. Bármilyen típusú, elvont szöveget el tud olvasni. Gördülékeny és megfelelő stílusban ír.
C1 Haladószint (Effective Operational Proficiency)	A szintet széles körű nyelvismeret jellemzi. A nyelvhasználó folyamatosan és természetesen tudja magát kifejezni, ritkán keresgéli a szavakat vagy alkalmaz elkerülő stratégiákat. Rugalmasan és hatékonyan használja a nyelvet. Megért hosszú, összetett szövegeket. Képes összetett témákról esszét, beszámolót írni.
B2 Középszint (Vantage)	A nyelvhasználó ezen a szinten folyamatos és természetes interakciót képes folytatni anyanyelvi beszélővel. Aktívan részt tud venni ismerős kontextusokban folyó beszélgetésekben. Ha a témában jártas, képes megérteni hosszabb beszédeket és előadásokat is. Világos, részletes szöveget képes írni különböző témák széles körében.

²³ A táblázatot a Referenciakeret szemléltető skálái alapján állította össze a szerző.

<p style="text-align: center;">B1 Küszöbszint (Threshold)</p>	<p>A nyelvhasználó szituációk egész sorában ki tudja magát fejezni, hosszabb beszélgetést főbb vonalakban tud követni, ha tisztán, akcentusmentesen és egyszerű szókincset alkalmazva beszélnek. Nyelvterületre történő utazás esetén elboldogul a legtöbb szituációban. Képes egy egyszerű, ismert témáról szóló, összefüggő szöveg megírására.</p>
<p style="text-align: center;">A2 Alapszint (Waystage)</p>	<p>Ezen a szinten a nyelvhasználó megérti a személyes dolgokhoz kapcsolódó, leggyakrabban előforduló szókincset. A kommunikáció során gyakran szorul beszélgetőpartnere segítségére. Elboldogul nagyon rövid beszélgetések során. Képes nagyon egyszerű szöveg elolvasására. Képes megírni egyszerű üzeneteket, nagyon rövid magánleveleket.</p>
<p style="text-align: center;">A1 Minimumszint (Breakthrough)</p>	<p>A nyelvtudás legalacsonyabb szintje. Ezen a szinten a nyelvtanuló képes megérteni ismerős szavakat és nagyon alapvető fordulatokat. Nagyon egyszerű mondatokkal kommunikál. Feliratokon, katalógusokban megért egyszerű szavakat, és nagyon egyszerű mondatokat. Képes egy egyszerű formanyomtatvány (név, cím, munkahely) kitöltésére.</p>

1. táblázat: A közös referenciaszintek

A fentiekben említett tudásszintek leírásához szemléltető szintleírások készültek, melyek a nyelvhasználat különböző aspektusaiból, alapvetően pozitív megfogalmazásokkal írják le a nyelvtudást, azt fogalmazzák meg, hogy az adott szinten mit képes a nyelvhasználó a nyelvvel megtenni. A szintleíró skálák között vannak átfogóbbak, pl. az ún. *általános szintrendszer*,²⁴ mely röviden és tömören összefoglalja a hat tudásszint lényegét, valamint a Referenciakeret tartalmaz egy ún. *önértékelési táblázatot*,²⁵ melynek célja, hogy segítséget nyújtson a nyelvtanulónak saját tudása feltérképezésében. Ez a táblázat öt nyelvi készségről (beszédértés, olvasás, beszélgetés, összefüggő beszéd és írás) nyújt leírást szintenként. Ezen

²⁴ Közös Európai Referenciakeret: nyelvtanulás, nyelvtanítás, értékelés – Pedagógus-továbbképzési Módszertani és Információs Központ Kht., Pilisborosjenő, 2002, 33. o.

²⁵ Közös Európai Referenciakeret: nyelvtanulás, nyelvtanítás, értékelés – Pedagógus-továbbképzési Módszertani és Információs Központ Kht., Pilisborosjenő, 2002, 34-35. o.

felül létezik az ún. *szóbeli nyelvhasználat minőségi szempontjai skála*,²⁶ mely a nyelvhasználat különböző minőségi jellemzőit: a választékosságot, a nyelvhelyességet, a folyékonyt, az interakciót és a koherenciát (összefüggés) foglalja össze szintenként.

A gyakorlati célú tájékozódáshoz azonban a felhasználónak a fentieknél részletesebb áttekintésekre és leírásokra is szüksége lehet, hasznosnak bizonyulhat a nyelvhasználat bizonyos kategóriáinak kiemelése és nyelvi szintek szerinti leírása. Az ilyen típusú skálák kiváló támpontokat nyújthatnak, pl. a nyelvi mérés és értékelés során. A Referenciakeret számos további szintleíró skálát tartalmaz, mely a kommunikatív tevékenységekhez (receptió, interakció, produkció és közvetítés), a kommunikatív tevékenységek során alkalmazott stratégiákhoz (pl. tervezés, kompenzáció, önellenőrzés és önkorrekció), valamint a kommunikatív nyelvi kompetenciákhoz (nyelvi, pragmatikai²⁷ és szociolingvisztikai kompetenciák²⁸) kapcsolódnak.

A szemléltető szintleírások fentiekben említett sokfélesége lehetővé teszi, hogy a nyelvtanuló nyelvtudását különböző aspektusokból pontosan és alaposan – az adott értékelő rendszer sajátosságainak szem előtt tartásával – megfigyeljük, feltérképezzük és értékeljük.

1.8.3 A Referenciakeret szerepe a nyelvi mérésben és értékelésben

A Referenciakeret nem gyakorlati értékelési eszköz, sokkal inkább viszonyítási támpontok tárháza a nyelvi mérés és értékelés résztvevői számára. A felhasználó feladata, hogy ebből az átfogó munkából szelektáljon és kiválassza a számára szükséges részeket, kategóriákat. A Referenciakeret a nyelvi mérés és értékelés három fontos területén alkalmazható: a vizsgák tartalmi követelményeinek meghatározásánál, az értékelés során használt kritériumok kialakításánál és a készségszintek leírásánál.

²⁶Közös Európai Referenciakeret: nyelvtanulás, nyelvtanítás, értékelés – Pedagógus-továbbképzési Módszertani és Információs Központ Kht., Pilisborosjenő, 2002, 36-37. o.

²⁷ A pragmatikai kompetenciák a nyelvi eszközök funkcionális használatát szabályozzák, azon elvek ismeretét jelentik, melyek alapján a mondanivaló

- strukturálódik és elrendeződik,
- betölti kommunikatív funkcióját,
- interakciós és tranzakciós sémák szerint rendeződik. (Közös Európai Referenciakeret: nyelvtanulás, nyelvtanítás, értékelés – Pedagógus-továbbképzési Módszertani és Információs Központ Kht., Pilisborosjenő, 2002, 148. o.)

²⁸ A szociolingvisztikai kompetenciák a nyelvhasználat szociokulturális aspektusaira vonatkoznak, azokat a készségeket és ismereteket foglalják magukban, melyek a nyelvhasználat társadalmi dimenziójának kezeléséhez elengedhetetlenek. (Közös Európai Referenciakeret: nyelvtanulás, nyelvtanítás, értékelés – Pedagógus-továbbképzési Módszertani és Információs Központ Kht., Pilisborosjenő, 2002, 143. o.)

A vizsga tartalmának meghatározásához jól használható a Referenciakeret 4. fejezete, mely a nyelvi tevékenységek részletezésével támpontokat nyújthat a kiválasztandó feladatokhoz, itt ugyanis részletes leírást találunk arról, hogy az egyes tevékenységek mit foglalnak magukban, és hogy mi lehet a nyelvhasználó célja az adott tevékenység végzése során. A témák meghatározásához segítséget kaphatunk a nyelvhasználat tartományainak és kontextusainak áttanulmányozásával. A feladatok tervezésénél hasznos lehet a Referenciakeret 7. fejezete, amelyben leírást találunk arról, hogy a kognitív²⁹, affektív³⁰ és nyelvi tényezők hogyan befolyásolják az egyes feladatok nehézségi fokát, amit a vizsgafejlesztők szintén nem hagyhatnak figyelmen kívül.

A vizsgák értékelési kritériumainak elkészítéséhez a leíró skálák nyújthatnak támpontokat. A nyelvtudás aspektusainak a Referenciakeret 5. fejezetében ismertetett kompetenciákra vonatkozó szintleírásai (pl. szókincs terjedelme, grammatikai helyesség, rugalmasság, koherencia és kohézió, szóbeli folyékonyság, tartalmi pontosság, fonológiai tudás stb.) minden nyelvi vizsga értékelési kritériumai között megjelennek. Természetesen a felhasználóknak szelektálniuk kell, a kategóriákat kezelhető számúra kell csökkenteni, mert a tapasztalatok szerint az értékelők egyszerre 4-5 kategóriánál többet nem képesek hatékonyan kezelni. Példaként említhető, hogy a Referenciakeret összesen 14 szóbeli értékeléshez tartozó szemléltető skálát tartalmaz: *szóátvételi stratégiák, együttműködési stratégiák, magyarázatkérés, folyékonyság, rugalmasság, koherencia (összefüggés), témakifejtés, pontosság, szociolingvisztikai kompetencia, általános nyelvi készségek, szókincs terjedelme, grammatikai helyesség, szókincs alkalmazása, fonológiai tudás*, melyeket nyilván redukálni kell, hiszen egyszerre ennyi kritériumra egyetlen értékelő sem tud figyelni. A szelektálás egy lehetséges módja, hogy egyszerűen lecsökkentik a kategóriák számát, vagy szintén járható út lehet a skálák összevonása egy konkrét értékelési táblázat létrehozása érdekében.

A Referenciakeret nagyszámú szintleíró skálái lehetővé teszik azt, hogy a már létező nyelvvizsgarendszerek nyelvtudás szintjeiket a Referenciakeret alapján írassák le, ami közvetlenül hozzájárul a különböző vizsgarendszerek összehasonlíthatóságához.

²⁹ A kognitív (megismerő, a megismerésre vonatkozó) tényezők közé tartoznak: a feladat ismertségi foka, különféle készségek (szervezési, tanulási, interkulturális stb.) és a feldolgozás nehézségeivel való megbirkózás képessége. (Közös Európai Referenciakeret: nyelvtanulás, nyelvtanítás, értékelés – Pedagógus-továbbképzési Módszertani és Információs Központ Kht., Pilisborosjenő, 2002, 195. o.)

³⁰ Az affektív (érzelmi, indulati) tényezők közé sorolhatók az önbecsülés, az érdek és motiváció, a fizikai és érzelmi állapot és az attitűd. (Közös Európai Referenciakeret: nyelvtanulás, nyelvtanítás, értékelés – Pedagógus-továbbképzési Módszertani és Információs Központ Kht., Pilisborosjenő, 2002, 196-197. o.)

1.9. ÖSSZEGZÉS

Az Európai Unió felismerte az oktatás meghatározó szerepét a gazdaság fejlődésében, és ennek megfelelően fontos prioritásként kezeli azt. Az Unió számára egyértelmű, hogy Európa csak úgy képes helytállni a kontinensek között egyre fokozódó gazdasági versenyben, ha az oktatásba kellően investál. A 2000. márciusi lisszaboni csúcsértekezlet azt a stratégiai célkitűzést fogalmazta meg, hogy 2010-re az Európai Uniót a világ legversenyképesebb, legdinamikusabban fejlődő tudásalapú gazdasággal rendelkező térségévé kell változtatni. E célkitűzés megvalósításában pedig kiemelkedő szerepet szán az oktatásnak. Az Unió oktatáspolitikája az egész életen át tartó tanulás koncepcióján alapszik, mely szakít a tanulás hagyományos értelmezésével, és egy új tanulási kultúra kialakítását helyezi a középpontba.

A 490 millió lakosú, 27 tagállammal és 23 hivatalos nyelvvel rendelkező Unió nagy hangsúlyt helyez a nyelvi különbözőséget magában foglaló európai identitás megőrzésére, és ennek megfelelően fontos prioritásként kezeli az idegennyelv-tanulást és tudást. 2002-ben Barcelonában a tagországok állam- és kormányfői azt a célkitűzést tették, hogy valamennyi polgár anyanyelvén kívül legalább két nyelven gyakorlati készségekkel rendelkezzen, mely megvalósításában fontos szerepet töltenek be az ún. közösségi programok (Socrates, Leonardo da Vinci és Ifjúság programok). Az idegennyelv-oktatás mellett az Unió jelentős figyelmet szentel a nyelvvizsgáztatásnak is, és számos erőfeszítést tesz a nyelvvizsga-bizonyítványok átláthatósága és a nyelvvizsgák egységesítése érdekében, amit a fejezet a témához kapcsolódó dokumentumok tartalmi elemzésével is alá kíván támasztani.

Az Unió mellett az európai nyelvoktatást és nyelvvizsgáztatást jelentősen befolyásoló másik fontos intézmény az Európa Tanács, melynek tevékenysége a védelem kivételével az európai társadalmakat érintő valamennyi lényeges területre, így az oktatásra és ezen belül a nyelvoktatásra és a nyelvvizsgáztatásra is kiterjed. Az Európa Tanács munkálkodása jelentősen befolyásolta azt, hogyan tanítják a nyelveket manapság Európa-szerte. A használatban lévő nyelvkönyvek, nyelvvizsgák rendszere az Európa Tanács munkáját vagy annak kutatási eredményeit tükrözik. Az Európa Tanács tevékenysége legfőbb eredményének azt tartják, hogy a nyelvtanításban egy gyakorlatiasabb szemlélet honosodott meg.

Az Európa Tanács számos projektet és programot indított, melyek eredményképpen olyan eszközök és standardok kifejlesztése valósult meg, melyek hozzájárulnak egy egységes európai nyelvoktatási és nyelvvizsgáztatási térség megteremtéséhez, valamint értékelési rendszerekként szolgálnak más szervek és intézmények számára, így például az Európai Unió

számára is. Ezek közé tartozik a fejezetben részletesen ismertetett *Európai Nyelvi Portfólió* és a *Közös Európai Referenciakeret* is.

2. A MAGYARORSZÁGI NYELVVIZSGÁZTATÁS TÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉSE AZ ÖTVENES ÉVEKTŐL NAPJAINKIG

2.1. BEVEZETÉS

A nyelvtudás mérésének és értékelésének társadalmilag leginkább elfogadott eszköze a nyelvvizsga, mely a nyelvoktatással párhuzamosan ugyancsak jelentős változásokon ment keresztül az utóbbi évtizedekben. Míg az ötvenes években nyelvvizsgára egyénileg még jelentkezni sem lehetett (akkoriban csak a munkahely küldhette nyelvvizsgára a dolgozót), addig napjainkban az egyéni jelentkezőnek már az okoz gondot, hogy egyáltalán eligazodjon a különböző típusú általános és szaknyelvi, egynyelvű és kétnyelvű nyelvvizsgarendszerek első látásra szinte átláthatatlannak tűnő piacán. A fejezet a továbbiakban áttekinti a magyarországi nyelvvizsgáztatás, beleértve ebbe a katonai szaknyelvi nyelvvizsgáztatást is, fejlődésének és változásainak legfontosabb állomásait az 50-es évektől napjainkig.

2.2. AZ ÁLLAMI NYELVVIZSGÁT MEGELŐZŐ IDŐSZAK

A hatvanas évek közepéig hazánkban a nyelvvizsgáztatást a 4/1958. (VIII. 3.) M.M. számú rendelet szabályozta. A nyelvvizsgákat ekkor az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kara tanulmányi osztályának nyelvvizsga csoportja bonyolította évente négy vizsgaidőszakban. A rendelet szerint nyelvvizsgára akkor jelentkezhetett valaki, ha a nyelvtudásért járó bérpótlék elnyeréséhez a nyelvtudását külön bizonyítvánnyal kellett igazolnia. Egyéni jelentkezés nem létezett, nyelvvizsgára csak a munkahely küldhette a dolgozókat. A jelentkezési lapon ott kellett lennie a munkahelyi vezető javaslatának, és fel kellett tüntetni a dolgozó szakterületét is. Ezek a vizsgák ugyanis kizárólag szaknyelvi nyelvvizsgák voltak. A jelentkezési lapokat a munkahely főfelügyeleti hatóságának kellett benyújtani, mely döntött a jelentkezés elfogadásáról, és képviselőket küldött a vizsgabizottságokba. A felügyeleti szerv kiküldötte nemcsak a szóbeli vizsgákon volt jelen, hanem az írásbeli vizsgáknál is részt vett a tételek kiválasztásában. Mindezek alapján elmondható, hogy ezek a nyelvvizsgák sokkal inkább nevezhetők idegen nyelvű szakmai vizsgáknak, mint mai értelemben vett szaknyelvi nyelvvizsgáknak.

Ebben a rendszerben még nem lehetett tudásszintekre jelentkezni, a vizsgázó nyelvvizsgán nyújtott produkciója alapján a vizsgabizottság döntötte el, milyen szintű a vizsgázó nyelvtudása. Nyelvvizsga-bizonyítványt két szinten adtak ki: felső- és középfokon.

A nyelvvizsga írásbeli és szóbeli részből állt. Az írásbeli vizsga kizárólag fordítási feladatokat tartalmazott, de a szóbeli vizsgán is a fordítási feladatok voltak túlsúlyban: pl. általános jellegű politikai szöveg azonnali fordítása, a vizsgázó munkakörének megfelelő idegen nyelvű szakmai szöveg azonnali fordítása stb. Spontán, a hétköznapi élethez kapcsolódó kommunikációs feladatok elé nem állították a vizsgázót. A szóbeli és írásbeli vizsga nem volt szétválasztható: ha az írásbeli vizsga mindkét feladata elégtelen volt, a vizsgázó szóbeli vizsgát már nem tehetett. A rendelet értelmében a sikertelen vizsga megismétlését csak kétszer engedélyezték, ettől eltérni pedig csak külön miniszteri engedéllyel lehetett.

A hatvanas évek közepén a 6/1965. (VII. 16.) MM számú miniszteri rendelet újra szabályozta a nyelvvizsgáztatást. Jelentős változásnak tekinthető, hogy megszűnt a nyelvvizsga kizárólag szakmai jellege. A rendelet kimondta, hogy abban az esetben, ha a vizsgázótól szakmai anyaggal bővített nyelvvizsgát kérnek, akkor az írásbeli és szóbeli vizsga meghatározott résszel bővül, de ezekben az esetekben továbbra is a felügyeleti szerv jelölt ki tagot a vizsgabizottságba. További változás volt, hogy lehetővé vált az egyéni jelentkezés: minden nagykorú személy jelentkezhetett már nyelvvizsgára. A szóbeli vizsgán megjelent a spontán kommunikáció, bevezették a *beszélgetés mindennapi tárgykörből* feladatot, az írásbeli vizsgákon azonban továbbra is megmaradt a fordítási feladatok dominanciája.

2.3. AZ ÁLLAMI NYELVVIZSGA IDŐSZAKA

Az állami nyelvvizsgáztatás rendszere hazánkban 1967-ben jött létre, ekkor alakult meg az ELTE felügyelete alá tartozó Idegennyelvi Továbbképző Központ (ITK), melynek fő feladatai közé tartozott a dolgozók idegen nyelvi oktatása, valamint a nyelvvizsgáztatás lebonyolítása. Még ugyanebben az évben az állami nyelvvizsgát szabályozó miniszteri rendelet létrehozta az Állami Nyelvvizsga Bizottságot (ÁNYB), mely az ITK keretein belül működött.

Állami nyelvvizsgát ekkor két kategóriában: általános nyelvismeretből és szakmai anyaggal bővített nyelvismeretből hat nyelvből lehetett tenni. Ebben a rendszerben sem nyílt lehetőség a szóbeli és írásbeli vizsgák szétválasztására, a vizsgafeladatok között pedig továbbra is a fordítási feladatok domináltak a vizsgákon. 1967-ben a nyelvvizsgázók száma országos szinten még rendkívül alacsony volt, összesen 5591³¹ fő tett nyelvvizsgát.

³¹ http://www.itk.hu/origo/alt_info/tortenet.htm

A 70-es évek során további változások következtek be a nyelvvizsgáztatásban. A 9/1978. (VIII. 25.) OM rendelet értelmében a vizsgázók már megválaszthatták, hogy milyen szintre (közép- vagy felsőfok) adják be jelentkezésüket. Az a vizsgázó, aki felsőfokú nyelvvizsgára jelentkezett, kaphatott középfokú nyelvvizsga-bizonyítványt, amennyiben elégtelen osztályzatot nem szerzett, és a középfokon előírt tárgyakból elért részeredmények átlaga jó és közepes között volt. A középfokú vizsgára jelentkezők viszont, – a rendelet értelmében – nem szerezhettek felsőfokú nyelvvizsga-bizonyítványt. 1979-ben már évente öt vizsgaidőszakban folytak nyelvvizsgák, ugyanakkor az ITK által ebben az évben kiadott nyelvvizsga tájékoztató áttanulmányozása után megállapíthatjuk, hogy a vizsgafeladatok továbbra is kétirányú fordítási feladatokból álltak, pl. a középfokú írásbeli vizsga egy idegen nyelvű szöveg magyar nyelvre való fordításából és nyelvi készséget ellenőrző feladatokból állt (feleletválasztós teszt és nyelvtani/lexikai példamondatok fordítása magyarról idegen nyelvre). A szóbeli vizsga esetében sem volt ez másképpen, három feladatból kettő továbbra is fordítási feladat volt.

A 80-as évektől megkezdődött az ITK decentralizációja, megalakultak a vidéki tagozatok Miskolcon, Veszprémben, Pécsen, Szegeden, Debrecenben és Sopronban, melynek eredményeképpen már Budapesten kívül is lehetett állami nyelvvizsgát tenni. Az ITK szerződést kötött a Megyei Jogú Városok Szövetségével³², aminek következtében 16 megyei jogú városban is lehetett nyelvvizsgázni. A nyelvvizsgázók száma ekkor még csak lassú emelkedést mutatott: 1980-ban még nem érte el az évi 10 000 főt³³. Bárdos Jenő rámutat arra, hogy az ITK már ekkor jelentős minőségbiztosítási eljárásokat alkalmazott a vizsgáztatásban: bevontak anyanyelvű szakembereket a vizsgáztatásba, igyekeztek kipróbálni a vizsgafeladatokat, valamint kiképzett szakemberek javították az írásbeli vizsgadolgozatokat. (Bárdos, 2002) A hatályos rendelet (3/1980. (X. 25.) MM számú rendelet) továbbra is előírta, hogy a vizsgaanyagot és magát a vizsgáztatót is a szakterület szerint illetékes felügyeleti szervnek, minisztériumnak kell biztosítania, ami nyilvánvalóan továbbra is fenntartotta azt az állapotot, hogy a szaknyelvi nyelvvizsgák valójában idegen nyelvű szakmai vizsgákként működtek.

1980-ban 18 évről 15 évre szállították le a nyelvvizsgára jelentkezés korhatárát, melynek eredményeképpen ettől kezdve már középiskolások is nagy számban jelentek meg a

³² http://www.itk.hu/origo/alt_info/tortenet.htm

³³ Vágó Irén: Idegennyelv-oktatás – Egy modernizációs sikertörténet
[/www.oki.hu/oldal.php?tipus=cikk&kod=Jelentes97-hatter-Vago-Idegennyelvoktatás](http://www.oki.hu/oldal.php?tipus=cikk&kod=Jelentes97-hatter-Vago-Idegennyelvoktatás)

nyelvvizsgálók között. A másik fontos változás az volt, hogy bevezették az alapfokú nyelvvizsgát, vagyis már három szinten: alap-, közép-, és felsőfokon lehetett nyelvvizsgát tenni. Az alapfokú vizsga ekkor még csak szóbeli részből állt, írásbeli vizsgát alapfokú nyelvvizsga-bizonyítvány megszerzéséért nem kellett tenni. A nyelvek köre is tovább bővült, már magyar nyelvből is nyelvvizsgát tehettek azok, akiknek állampolgársága és anyanyelve nem magyar volt.

1982-ben jelent meg az a rendelet, mely kimondta, hogy bizonyos vizsgák és nyelvtudást igazoló okiratok egyenértékűek az állami nyelvvizsgálóval, illetőleg a nyelvvizsga-bizonyítvánnyal. A 4/1982. (III. 12.) MM rendelet melléklete úgy rendelkezett, hogy a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia nappali tagozatán idegen nyelvből tett államvizsgán szerzett jeles és jó osztályzatok felsőfokú, a közepes és elégséges osztályzatok pedig középfokú állami nyelvvizsgálóval egyenértékűek. A Honvédelmi Minisztérium által szervezett nyelvtanfolyamokra is e rendelet vonatkozott: a tanfolyamon szerzett jeles vagy jó osztályzat felső, a közepes és elégséges pedig középfokú nyelvvizsgálónak felelt meg.

1988-ban bővítették az állami vizsgabizonyítvánnyal egyenértékű tanfolyamok és bizonyítványok körét, mely érintette a Zrínyi Miklós Katonai Akadémiát is: az Akadémia idegen nyelvi tanfolyamán szerzett bizonyítvány jeles és jó osztályzata felsőfokú, közepes és elégséges osztályzata középfokúknak felelt meg. Az Akadémia idegen nyelvi tanfolyamának első éve után tett záróvizsgáján szerzett jeles, jó, közepes és elégséges osztályzatok pedig a melléklet szerint egységesen alapfokú állami nyelvvizsgálóval voltak egyenértékűek. Ez a melléklet egészen 1999. december 31-ig maradt hatályban. Mindezekon felül a 11/1990. (X. 4.) MKM rendelet alapján kb. negyven intézménynek nyílt lehetősége nyelvvizsgák szervezésére³⁴, melyek az ITK-tól függetlenül szerveződtek, de a kiadott bizonyítvány egyenértékű volt az állami nyelvvizsgálóval. Ilyen nyelvvizsgákat működtetett a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Nyelvi Intézete is egészen 1999. december 31-ig. Az akkori szaknyelvi nyelvvizsgák követelményrendszere, feladattípusai az ITK által működtetett vizsgákon alapultak, a vizsgáztatók pedig a Nyelvi Intézet nyelvtanárai közül kerültek ki.

1990-ben vezették be a kor igényeinek lényegesen jobban megfelelő, és napjainkban is jól működő, moduljellegű nyelvvizsgát, mely lehetővé tette a vizsgázó számára, hogy az egyes szinteken belül (alap-, közép-, felsőfok) csak szóbeli vagy csak írásbeli vizsgát tegyen, vagy, hogy a szóbeli és írásbeli nyelvvizsgát külön időpontban tegye le. A moduljelleg

³⁴ http://www.itk.hu/origo/alt_info/tortenet.htm

lényege az, hogy az „A” típusú (szóbeli) vizsga csak a szóbeli kommunikációhoz szükséges készségeket: beszédképességet és beszédértést méri és értékeli, a „B” típusú (írásbeli) vizsga pedig kizárólag az írásbeli kommunikációhoz szükséges készségeket: íráskészséget és olvasott szöveg értését méri és értékeli. A „C” típusú (komplex) vizsga, „A” és „B” vizsgákból tevődik össze, és ennek megfelelően mind a négy készséget méri és értékeli. A „C” típusú vizsga minden esetben egyenértékű az „A” és „B” típusú vizsgával, azonban az „A + B” típusú vizsgák ekkor még csak abban az esetben voltak egyenértékűek a „C” típusú vizsgával, ha a vizsgázó mindkettőt maximum két naptári éven belül tette le. (Ez a korlátozás azóta már megszűnt, jelenleg az „A” és „B” típusú vizsgák időkorlát nélkül egyesíthetők „C” típusú vizsgákká.)

A rendszerváltáskor a rendszerváltással összefüggő társadalmi és gazdasági változások eredményeképpen a nyelvvizsgálók száma drámai módon megemelkedett. Ettől kezdve az állami nyelvvizsga-bizonyítvánnyal rendelkezők privilégiumai tovább bővültek: mentesülhettek az érettségi vizsga letétele alól, pluszpontokhoz juthattak a felvételi vizsgákon. A vizsgázók számának rendkívüli növekedését az alábbi (2. számú) táblázat³⁵ is jól szemlélteti. Országos szinten 1980 és 1995 között a nyelvvizsgálók száma megkilencszereződött. 1980-ban a vizsgázók száma még csak megközelítette az évente 10 ezer főt³⁶, 1985-ben pedig már majdnem elérte a 20 ezret, ami 100 százalékos növekedést jelent. 1990-ben 56 700 fő jelentkezett nyelvvizsgára, ami ötszörös emelkedés 1980-hoz képest. 1995-ben már 90 761 fő volt a nyelvvizsgálók száma, ami több mint kilencszerez növekedést jelent 1980-hoz képest. Érdekes áttanulmányoznunk a nyelvvizsgára jelentkezők számának nyelvenkénti megoszlását is 1985 és 1995 között.

³⁵ Vágó Irén: Idegennyelv-oktatás – Egy modernizációs sikertörténet
[/www.oki.hu/oldal.php?tipus=cikk&kod=Jelentes97-hatter-Vago-Idegennyelvoktatas](http://www.oki.hu/oldal.php?tipus=cikk&kod=Jelentes97-hatter-Vago-Idegennyelvoktatas), 27. sz. táblázat

³⁶ Vágó Irén: Idegennyelv-oktatás – Egy modernizációs sikertörténet
[/www.oki.hu/oldal.php?tipus=cikk&kod=Jelentes97-hatter-Vago-Idegennyelvoktatas](http://www.oki.hu/oldal.php?tipus=cikk&kod=Jelentes97-hatter-Vago-Idegennyelvoktatas)

Idegen nyelv	1985	1990	1995
angol	9454	30858	49208
német	5713	18434	33205
francia	1036	2259	3259
orosz	2972	3215	2777
olasz	225	1175	1636
spanyol	291	459	627
összesen	19691	56700	90761

2. táblázat: A nyelvvizsgára jelentkezők számának nyelvenkénti megoszlása 1985-1995 között

Látható, hogy a nyelvvizsgára jelentkezők körében a táblázat által felölelt tíz évben a legnépszerűbb nyelvek az angol és a német. 1995-ben a jelentkezők mintegy 90 százaléka ebből a két nyelvből kívánt nyelvvizsgázni. A többi nyelvből (francia, olasz, spanyol és orosz), csak a nyelvvizsgára jelentkezőknek összesen kb. 10 százaléka vizsgázott.

A 90-es évektől az ITK nyelvvizsga monopóliuma fokozatosan visszaszorult. Ebben az időszakban egyre többen szereztek nyelvvizsga-bizonyítványt külföldön, mely mind a munkáltatók, mind az oktatási intézmények körében egyre elfogadottabbá vált. Ahhoz, hogy a külföldi nyelvvizsga bizonyítványt Magyarországon hivatalosan is elismerjék (pl. nyelvpótlékot lehessen igényelni utána), honosítani kellett. A honosítási kérelmet az ITK-hoz kellett benyújtani, mely a hatályos rendelet alapján a honosítást részleges vizsga letételéhez kötötte: előírta bizonyos közvetítési készség mérésére hivatott feladatok elvégzését a vizsgázó számára. A honosítások száma 1991 és 1996 között majd ötszörösére emelkedett, míg 1991-ben 580 honosítást regisztráltak, addig 1996-re ez a szám már 2525-re emelkedett³⁷.

³⁷ Vágó Irén: Idegennyelv-oktatás – Egy modernizációs sikertörténet
[/www.oki.hu/oldal.php?tipus=cikk&kod=Jelentes97-hatter-Vago-Idegennyelvoktatas](http://www.oki.hu/oldal.php?tipus=cikk&kod=Jelentes97-hatter-Vago-Idegennyelvoktatas)

2.4. AZ ÁLLAMI NYELVVIZSGA MEGSZŪNÉSE, AZ AKKREDITÁCIÓ BEVEZETÉSE

A magyarországi nyelvvizsgáztatás történetében az igazi rendszerváltást a 2000. év hozta meg, ettől kezdve ugyanis megszűnt Magyarországon az állami nyelvvizsga, melyet a továbbiakban az államilag elismert nyelvvizsga váltott fel. A 71/1998 (IV. 8.) Korm. rendelet, valamint a 30/1999. (VII. 21.) OM rendelet véget vetett az ITK nyelvvizsga monopóliumának, és lehetővé tette, hogy egyidejűleg több akkreditált nyelvvizsgarendszer és nyelvvizsgaközpont működjön hazánkban.

Az akkreditáció lebonyolítására és az új, államilag elismert nyelvvizsgarendszerek felügyeletére a hatályos kormányrendelet létrehozta a Nyelvvizsgát Akkreditáló Testületet (a továbbiakban: Testület) és a Nyelvvizsgáztatási Akkreditációs Központot (NYAK). A kilenc szakértőből álló Testület a nyelvvizsgáztatás akkreditálásával kapcsolatos szakmai feladatokat látja el, a NYAK feladatai közé pedig elsősorban a Testület működésével kapcsolatos titkársági feladatok tartoznak.

A nyelvvizsgák akkreditációja során a Testület és az általa felkért szakértői bizottság megvizsgálja, hogy a nyelvvizsgarendszer és a nyelvvizsgaközpont megfelel-e a 71/1998 (IV. 8.) Korm. rendelet, a 30/1999. (VII. 21) OM rendelet, valamint az *Államilag elismert nyelvvizsgák akkreditációjának kézikönyvében* foglalt kritériumoknak, és ez alapján dönt az akkreditációról, ami az államilag elismert nyelvvizsga minősítés odaítélését jelenti, vagyis az akkreditált vizsgaközpont jogosultságot szerez arra, hogy államilag elismert nyelvvizsgabizonyítványt bocsásson ki a sikeresen letett nyelvvizsgákért.

Az akkreditációért folyamodó nyelvvizsgaközpontnak részletes pályázati anyagot kell benyújtania, mely egy rendkívül átfogó, a vizsgarendszer minden részletére kiterjedő anyag. A pályázati anyag elkészítésében a konkrét segítséget a már említett *Államilag elismert nyelvvizsgák akkreditációjának kézikönyve* nyújtja, melynek alapvető jelentősége abban rejlik, hogy egységes rendszert és terminológiát teremtett a vizsgaleírásokhoz, biztosítva ezzel a különböző típusú nyelvvizsgák összevethetőségét.

Az akkreditációs pályázat alapvetően három fő részre tagolódik: egy szöveges részre, különböző kérdőívek, űrlapok és táblázatok kitöltésére, valamint a mellékletekre, melyek csatolandó dokumentumok sokaságát jelentik. Az akkreditációs kérelemben a pályázó nyelvvizsgaközpontnak részletesen be kell mutatnia a nyelvvizsgarendszer kialakításában szerepet játszó oktatáspolitikai megfontolásokat, részleteznie kell az igényfelmérésből levont

következtetéseket, össze kell foglalnia a nyelvvizsgarendszer egyedi sajátosságait. A pályázatnak törekednie kell a nyelvvizsgarendszer elméleti, diszciplináris alapjainak bemutatására, ismertetnie kell továbbá a nyelvvizsgáztatás tartalmi, szervezési, lefolytatási és értékelési mozzanatait, ki kell térnie a feladatbank elkészítésére, felhasználására és frissítésének módjaira. A kérelemben a nyelvvizsgaközpontnak részleteznie kell a nyelvvizsgarendszer működtetésének pénzügyi, tárgyi és személyi feltételeit, be kell mutatnia a minőségbiztosítás elveit és gyakorlatát, számot kell adnia a nyelvvizsgarendszer folyamatos működésének garanciáiról, továbbá a kérelemnek tartalmaznia kell a vizsgázók és a közönség tájékoztatására szolgáló valamennyi anyagot.³⁸

2.5. A ZRÍNYI MIKLÓS NEMZETVÉDELMI EGYETEM KATONAI SZAKNYELVI NYELVVIZSGARENDSZEREINEK AKKREDITÁCIÓJA

2.5.1 Az ARMA kétnyelvű katonai szaknyelvi nyelvvizsgarendszer akkreditációja

Az ARMA kétnyelvű katonai szaknyelvi nyelvvizsgarendszer pályázati anyagának elkészítésén mintegy egy évig dolgozott a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem (ZMNE) Nyelvi Intézetének szakértői teamje. A Testület 2001. október 1-jei hatállyal akkreditálta a ZMNE Nyelvvizsgaközpontot és az ARMA kétnyelvű katonai szaknyelvi nyelvvizsgarendszert négy nyelvből: angol, francia, olasz és orosz. 2002. május 27-én került sor a német nyelv akkreditációjára, majd 2003. május 19-én zárult le az ARMA nyelvvizsgarendszer akkreditációjának utolsó szakasza, ekkor akkreditálta a Testület az ukrán, szlovák, szerb és horvát nyelvet. A ZMNE Nyelvvizsgaközpont jelenleg tehát kilenc nyelvből jogosult államilag elismert, kétnyelvű katonai szaknyelvi nyelvvizsgák szervezésére és nyelvvizsga-bizonyítvány kibocsátására.

2.5.2 A NATO STANAG 6001 egynyelvű katonai szaknyelvi nyelvvizsgarendszer akkreditációja

A NATO STANAG 6001 nyelvvizsgarendszer akkreditációjára 2005. január 24-én – mintegy négy évvel az ARMA nyelvvizsgarendszer akkreditációja után – került sor. A NATO STANAG 6001 nyelvvizsgarendszer akkreditációja eleinte számos akadályba ütközött,

³⁸ Lengyel Zsolt: Államilag elismert nyelvvizsgák (központok, rendszerek) akkreditációjának kézikönyve – Professzorok Háza, Nyelvvizsgáztatási Akkreditációs Központ Budapest, 1999, 10-11. o.

ugyanis a Magyarországon hatályos nyelvvizsgáztatást szabályozó rendeletek nem tették (és jelenleg sem teszik lehetővé) a háromnál több szinten folyó készségenkénti nyelvvizsgáztatást és az ilyen vizsgák utáni államilag elismert nyelvvizsga-bizonyítvány kibocsátását, mely a NATO STANAG 6001 nyelvvizsgarendszer alapvető sajátossága.

Ez a nyelvvizsgarendszer több ponton is eltér a Magyarországon ismert nyelvvizsgarendszerektől. Egyrészt nem három, hanem öt nyelvi szintet (STANAG 6001 1 szint, 2 szint, 3 szint, 4 szint, 5 szint) különböztet meg. Ezen kívül másik sajátossága a rendszernek, hogy az egyes nyelvi szinteken belül az egyes készségekből külön-külön is lehetőség van vizsgát tenni: beszédértést mérő vizsgát, beszédkészséget mérő vizsgát, idegen szöveg értését mérő vizsgát, valamint íráskészséget mérő vizsgát. Ennek nagyon logikus oka van: bizonyos külföldi beosztások ellátásához a NATO a különböző készségekből eltérő szintű nyelvtudás/vizsgabizonyítvány meglétét írhatja elő. Nem feltétlen szükséges ugyanis, hogy egy beosztásban valaki mind a négy készségben egyforma szintű tudással rendelkezzen, előfordulhat, hogy az adott beosztás írásbeli produkciót csak elvétve igényel, ilyen esetekben az illető részére elegendő lehet íráskészségből egy nyelvi szinttel alacsonyabb nyelvvizsga-bizonyítvány megszerzése is.

Az államilag elismert nyelvvizsgáztatás rendjéről és a nyelvvizsga-bizonyítványokról szóló, hazánkban hatályos (71/1998. (IV. 8.) Korm. rendelet 3. paragrafusa azonban azt mondja ki, hogy:

„Bizonyítvány csak szóbeli vizsga (A típus), csak írásbeli vizsga (B típus), valamint írásbeli és szóbeli vizsga (C típus) sikeres letétele esetén adható ki.”

Továbbá e paragrafus következő bekezdése azt is kimondja, hogy:

„A nyelvvizsga alap-, közép- és felsőszintű nyelvtudást mér.”

A NATO STANAG 6001 nyelvvizsgarendszer akkreditációjának feltétele a fenti ellentmondás feloldása volt, meg kellett próbálni beilleszteni a vizsgarendszert – sajátosságai megtartása mellett – a magyar nyelvvizsgáztatás rendszerébe, csak így válhatott a NATO STANAG 6001-es nyelvvizsga államilag elismert nyelvvizsgává. Így alakult ki az alábbi, első olvasásra talán bonyolultnak tűnő, de a gyakorlatban jól működő rendszer.

A NATO STANAG 6001 1 szintjét alapfoknak, 2 szintjét középfoknak, 3 szintjét pedig felsőfoknak feleltettük meg. (A többi szinten jelenleg Magyarországon nem lehet vizsgát tenni.) Az egyes szinteken belüli négy készségre bontott vizsga továbbra is

megmaradt, de a beszédértést mérő és a beszédképességet mérő vizsga együttesen képezi a szóbeli („A” típusú) vizsgát, az írott szöveg értését mérő vizsga és az írásképességet mérő vizsgák együttesen képezik az írásbeli („B” típusú) vizsgát. A vizsgázó „A” típusú államilag elismert nyelvvizsga-bizonyítványt szerez, ha az adott szinten megfelelt mind a beszédértést, mind a beszédképességet mérő vizsgákon. Amennyiben a vizsgázónak az előbb említett két vizsgából csak az egyik vizsgája sikeres (pl. a beszédértést mérő vizsgája sikeres, de a beszédképességet mérő vizsgája nem sikerült), vagy már eleve csak az egyik vizsgára (pl. beszédképességet mérő vizsga) jelentkezett, továbbra is lehetősége van „A” típusú államilag elismert nyelvvizsga-bizonyítvány megszerzésére. Ennek feltétele, hogy a vizsgázó egy éven belül tegye le az „A” vizsga részét képező másik vizsgát. Ilyen esetekben (az „A” vizsga részét képező második vizsga sikeres letétele után) a vizsgázó megkaphatja az államilag elismert „A” típusú nyelvvizsga-bizonyítványt, amennyiben a ZMNE Nyelvvizsgaközpontban kéri az azt. A fentiekhez hasonló szabály vonatkozik a „B” típusú vizsgákra is.

„C” típusú államilag elismert nyelvvizsga-bizonyítványt akkor kaphat a vizsgázó, ha az adott szinten mind a négy vizsgája (beszédértést, beszédképességet, írott szöveg értését és írásképességet mérő vizsgák) sikeres.

A NATO STANAG 6001 nyelvvizsgarendszerben a vizsgázó a négy önálló vizsga (beszédértést, beszédképességet, írott szöveg értését és írásképességet mérő vizsgák) közül bármelyikre jogosult jelentkezni, bármilyen kombinációban. Államilag elismert nyelvvizsga-bizonyítványt viszont csak akkor szerez, ha teljesíti a fentiekben ismertetett feltételeket. Minden egyéb esetben (pl. ha a vizsgázó „C” típusú vizsgára jelentkezett, de a négy vizsgából csak egy vizsgája sikeres, vagy már eleve csak egyetlen vizsgára jelentkezett, és azt sikeresen teljesítette) a vizsgaközpont ún. „*Tanúsítványt*” állít ki a vizsgázó által elért eredményről, mely természetesen nem egyenértékű az államilag elismert nyelvvizsga-bizonyítvánnyal, de információt nyújt a HM Vezérkar számára a vizsgázó nyelvi szintjéről, ami a különböző NATO beosztások betöltésének feltétele.

2.6. A JELENLEG MAGYARORSZÁGON AKKREDITÁLT NYELVVIZSGAKÖZPONTOK ÉS NYELVVIZSGARENDSZEREK

Az akkreditáció bevezetése óta országos szinten is jelentős változások zajlottak le a nyelvvizsga-piacon. Az Idegennyelvi Továbbképző Központ (ITK) az első vizsgaközpontok között akkreditálta *ORIGO* nyelvvizsgarendszerét, mely kétnyelvű általános nyelvi vizsga. (A

Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Nyelvvizsgaközpontja az ITK akkreditált vizsgahelyeként is működik.) A kétnyelvű nyelvvizsgák mellett megjelentek az egynyelvű vizsgák is. Az akkreditált nyelvvizsgaközpontok között pedig feltűntek ismert külföldi vizsgarendszerek is. Jelenleg hazánkban 31 akkreditált nyelvvizsgarendszer működik, melyeket részletesen bemutat a következő táblázat³⁹.

A VIZSGARENDSZER NEVE	FAJTÁJA	NYELVEI	A VIZSGAKÖZPONT NEVE
ARMA katonai szaknyelvi vizsga	katonai szaknyelvi	Kétnyelvű: angol, francia, horvát, német, olasz, orosz, szerb, szlovák, ukrán	ZMNE Nyelvvizsgaközpont
Bibliai héber	bibliai szaknyelvi	Kétnyelvű: héber	Országos Rabbiképző-Zsidó Egyetem
BME NYELVVIZSGÁK, BME Általános nyelvvizsga	általános	Egynyelvű: magyar Kétnyelvű: angol, francia, holland, német, olasz, orosz, spanyol	BME Nyelvvizsgaközpont
BME NYELVVIZSGÁK, BME Szaknyelvi kommunikációs nyelvvizsga	gazdasági szaknyelvi műszaki kommunikációs szaknyelvi	Kétnyelvű: angol, francia, német, magyar Kétnyelvű: angol, francia, német, orosz	BME Nyelvvizsgaközpont
Certifications de l' Alliance française de Paris	általános	Egynyelvű: francia	Alliance Française
Diplomáciai szaknyelvi vizsga	diplomáciai szaknyelvi	Kétnyelvű: angol, francia, német, olasz, orosz, spanyol	Magyar Köztársaság Külügyminisztériuma
ECL nyelvvizsga	általános	Egynyelvű: angol, magyar, német	Pécsi Tudományegyetem
Euro	általános	Egynyelvű: angol Kétnyelvű: angol	Euro Nyelvvizsga Kft.
EuroPro	üzleti szaknyelvi	Kétnyelvű: angol	Euro Nyelvvizsga Kft.
Gazdasági Szaknyelvi Vizsgarendszer	gazdasági szaknyelvi (idegenforgalmi-vendéglátóipari) gazdasági szaknyelvi (pénzügyi) gazdasági szaknyelvi (üzleti)	Kétnyelvű: angol, francia, japán, német, olasz, orosz, spanyol, angol, francia, japán, német, olasz, orosz, spanyol, angol, francia, japán, német, olasz, orosz, spanyol	Budapesti Gazdasági Főiskola
Goethe-Institut vizsgarendszere	általános	Egynyelvű: német	Goethe-Institut Budapest

³⁹ A táblázat a Nyelvvizsgáztatási Akkreditációs Központ (NYAK) vizsgarendszereket bemutató táblázatának a szerző által egyszerűsített változata. Az eredeti táblázat megtalálható a NYAK honlapján (www3.nyak.hu).

ITK ORIGO	általános	Egynyelvű: magyar Kétnyelvű: angol, arab, bolgár, cigány (beás), cigány (lovári), cseh, eszperantó, finn, francia, héber, horvát, kínai, latin, lengyel, német, ógörög, olasz, orosz, portugál, román, spanyol, szerb, szlovák, szlovén, török, újgörög, svéd, dán	ELTE Idegennyelvi Továbbképző Központ
KITEX Kereskedelmi Szaknyelvi Vizsga	kereskedelmi szaknyelvi (idegenforgalom) kereskedelmi szaknyelvi (vendéglátás) kereskedelmi szaknyelvi (belkereskedelem) kereskedelmi szaknyelvi (külkereskedelem)	Egynyelvű: angol, német, angol, német, angol, német	KIT Szakmai Nyelvoktatási és Vizsgaközpont
LCCIEB EFB angol üzleti szaknyelv	üzleti szaknyelvi	Egynyelvű: angol	GB Resources Oktatási és Tanácsadó Kft.
LEXINFO	informatikai szaknyelvi	Kétnyelvű: angol, német	Gábor Dénes Főiskola
Modern héber	általános	Kétnyelvű: héber	Országos Rabbiképző-Zsidó Egyetem
NATO STANAG 6001	katonai szaknyelvi	Egynyelvű: angol	ZMNE Nyelvvizsgaközpont
OECONOM	közgazdasági szaknyelvi	Egynyelvű: magyar Kétnyelvű: angol, arab, francia, német, olasz, orosz, portugál, spanyol	Budapesti Corvinus Egyetem
Österreichisches Sprachdiplom Deutsch ÖSD	általános	Egynyelvű: német	Oszták Intézet Budapest Kht.
Pannon	általános	Kétnyelvű: angol, hindi, német, norvég, perzsa, ukrán	Pannon Nyelvvizsgaközpont
PROFEX Általános	általános	Kétnyelvű: cigány (beás)	PROFEX Nyelvvizsgaközpont
PROFEX Szaknyelvi	jogi és közigazgatási szaknyelvi orvosi szaknyelvi telekommunikációs szaknyelvi	Kétnyelvű: angol, német, angol, német, angol, német	PROFEX Nyelvvizsgaközpont
társalkODÓ	általános	Kétnyelvű: angol, német	KJF Nyelvvizsgaközpont

The European Language Certificates	általános	Egynyelvű: angol, német	Tudományos Ismeretterjesztő Társulat
Trinity College London ESOL & GESE	általános	Egynyelvű: angol	Coventry House Nyelviskola
University Of Cambridge ESOL	általános	Egynyelvű: angol	British Council Hungary
Zöld Út Szaknyelvi Vizsga	gazdálkodási menedzsment szaknyelvi mezőgazdasági szaknyelvi	Kétnyelvű: angol, francia, német, angol, francia, német	Zöld Út Nyelvvizsgaközpont
University of Cambridge CELS	általános	Egynyelvű: angol	British Council Hungary
The European Language Certificates	általános	Kétnyelvű: angol	Tudományos Ismeretterjesztő Társulat
gazdálKODÓ	gazdasági szaknyelvi (üzleti) gazdasági szaknyelvi (idegenforgalmi)	Kétnyelvű: angol, német, angol, német	KJF Nyelvvizsgaközpont
DELFDALF francia nyelvvizsga rendszer	általános	Egynyelvű: francia	Budapesti Francia Intézet

3. táblázat: A jelenleg hazánkban akkreditált nyelvvizsgarendszerek

2.7. STATISZTIKAI ADATOK A 2000-2005 KÖZÖTT MAGYARORSZÁGON TETT NYELVVIZSGÁKRÓL

A vizsgázók számának alakulása a különböző nyelvekből⁴⁰

	angol	német	francia	eszperantó	egyéb	összesen
2000	54 534	28 941	2017	1858	5274	92 624
2001	51 413	28 064	1911	2013	6019	89 420
2002	72 308	33 957	2080	3786	6766	118 897
2003	79 000	38 844	2527	3132	7124	130 627
2004	85 384	42 010	2268	2424	6393	138 479
2005	93 913	44 545	2547	2984	7203	151 192
összesen	436 552	216 361	13 350	16 197	38 779	721 239

4. táblázat: A nyelvvizsgára jelentkezők számának alakulása 2000-2005 között

A 4. táblázatból látható, hogy 2000 és 2005 között országos szinten összesen 721 239 nyelvvizsgát tettek hazánkban. A nyelvvizsgázók között a két legnépszerűbb nyelv az angol, és a német volt, ebből a két nyelvből tették a vizsgák több mint 90 százalékát. Angol nyelvből tették az összes nyelvvizsga mintegy 60 százalékát (összesen 436 552 nyelvvizsgát), német nyelvből pedig a vizsgák körülbelül 30 százalékát (összesen 216 361 nyelvvizsgát). Francia nyelvből meglepően kevés volt a nyelvvizsgák száma (összesen 13 350), ami az összes nyelvvizsgának kevesebb, mint 2 százaléka. Az összes többi nyelvből együttesen 54 976 nyelvvizsga történt, ami arányaiban nézve kevesebb, mint 8 százalék. Meglepő tény, hogy eszperantó nyelvből 2000-2005 között majd 3000-rel magasabb volt a vizsgák száma, mint francia nyelvből.

Érdeemes megvizsgálni a nyelvvizsgák számának változását az egyes nyelveken belül. Öt év alatt angol nyelvből gyakorlatilag megduplázódott a nyelvvizsgák száma: 2000-ben 54 534 nyelvvizsgát tettek, 2005-ben pedig már 93 913-t. Német nyelvből mintegy 50 százalékos a növekedés: 2000-ben 28 941 nyelvvizsgát, 2005-ben pedig 44 545 nyelvvizsgát tettek. Francia nyelvből a növekedés kb. 25 százalékos: 2000-ben 2017, 2005-ben pedig 2547 nyelvvizsga történt. Az összes többi nyelvet együttesen vizsgálva 40 százalékos növekedés figyelhető meg.

⁴⁰ A táblázatban szereplő számadatokat a Nyelvvizsga Akkreditációs Központ 2006. október 30-án a vizsgaközpontok számára tartott szakmai napon tette közzé.

Az egynyelvű és kétnyelvű vizsgák számának alakulása⁴¹

	egynyelvű	kétnyelvű	összesen
2000	25 655	66 969	92 624
2001	9 176	80 244	89 420
2002	19 694	99 203	118 897
2003	31 738	98 889	130 627
2004	51 248	87 231	138 479
2005	70 322	80 870	151 192
összesen	207 833	513 406	721 239

5. táblázat: Az egynyelvű és kétnyelvű vizsgák számának alakulása

Az akkreditáció bevezetése óta a magyarországi államilag elismert nyelvvizsgák között is megjelentek az egynyelvű nyelvvizsgák, melyek a statisztikai kimutatások szerint egyre nagyobb népszerűségnek örvendenek. 2005-ben már az összes nyelvvizsga közel 50 százaléka egynyelvű nyelvvizsga volt, míg 2004-ben ez az arány még jóval alacsonyabb (37 százalék), 2003-ban pedig csak 24 százalék volt. (5. táblázat)

2.8. ÖSSZEGZÉS

A magyarországi nyelvvizsgáztatás rendszere – a nyelvoktatáshoz hasonlóan – jelentős változásokon ment keresztül az ötvenes évek óta eltelt mintegy hat évtizedben. Az ötvenes évek merev, erősen centralizált nyelvvizsgarendszerétől lépésenként bekövetkező változások útján jutottunk el napjaink rugalmasabb, decentralizált rendszeréig, melyben különféle típusú akkreditált nyelvvizsgarendszerek működnek.

Az állami nyelvvizsgát megelőző időszakban (az ötvenes években és a hatvanas évek első felében) még nem lehetett egyénileg jelentkezni nyelvvizsgára: csak a munkahely küldhette nyelvvizsgára a dolgozókat a munkahelyi vezető javaslata alapján. Ebben a rendszerben még nem lehetett nyelvi szintekre jelentkezni, a vizsgán nyújtott produkció alapján a bizottság döntötte el, milyen szintű (közép-, felsőfok) a vizsgázó tudása. A vizsgák

⁴¹ A táblázatban szereplő számadatokat a Nyelvvizsga Akkreditációs Központ 2006. október 30-án a vizsgaközpontok számára tartott szakmai napon tette közzé.

kizárólag szaknyelvi vizsgák voltak. Az írásbeli és a szóbeli vizsgák, melyek nem voltak szétválaszthatók, gyakorlatilag csak fordítási feladatokból álltak. A munkahely főfelügyeleti hatósága képviseltette magát a szóbeli vizsgán, és az írásbeli vizsgán is részt vett a tételek kiválasztásában, így ezek a nyelvvizsgák inkább nevezhetők idegen nyelvű szakmai vizsgáknak, mint mai értelemben vett szaknyelvi nyelvvizsgáknak. Ez a mai szemmel igen merevnek tűnő, erősen centralizált rendszer az 1965-ben megjelent miniszteri rendelet nyomán némileg módosult: pl. lehetővé vált az egyéni jelentkezés, és megszűnt a vizsga kizárólag szakmai jellege.

1967-ben jött létre hazánkban az állami nyelvvizsgáztatás rendszere, ekkor alakult meg az ELTE felügyelete alá tartozó Idegennyelvi Továbbképző Központ (ITK), melynek fő feladatai közé tartozott a nyelvvizsgáztatás megszervezése. Bár a 70-es évektől további változások következtek be a nyelvvizsgáztatásban: pl. a vizsgázók már megválaszthatták, milyen szintre jelentkeznek (közép- vagy felsőfok), a vizsgafeladatok között még mindig a kétirányú fordítási feladatok domináltak, és a szóbeli és írásbeli vizsgák továbbra sem voltak szétválaszthatók.

A 80-as években a nyelvvizsgáztatás területén megkezdődött hazánkban egy decentralizációs folyamat, mely első lépcsőjének tekinthető az ITK vidéki tagozatainak megalakulása. Ennek eredményeképpen már Budapesten kívül is lehetett állami nyelvvizsgát tenni. Ekkor vált háromszintűvé a nyelvvizsgarendszer: a közép- és felsőfok mellett bevezették az alapfokú nyelvvizsgát is. A decentralizációs folyamat részének tekinthető az is, hogy az 1982-ben megjelent miniszteri rendelet kimondta, hogy bizonyos vizsgák és nyelvtudást igazoló okiratok egyenértékűek az állami nyelvvizsgával, mely a Zrínyi Miklós Katonai Akadémián idegen nyelvből tett államvizsgákra és a Honvédelmi Minisztérium által szervezett tanfolyamokra is vonatkozott. Ezen kívül számos intézmény számára lehetőség nyílt nyelvvizsgák szervezésére (ezek között volt a ZMKA is), melyek által kiadott vizsgabizonyítvány egyenértékű volt az állami nyelvvizsgával.

A kor igényeinek megfelelően a 90-es években bevezették a moduljellelű nyelvvizsgát („A”, „B” és „C” típusú vizsgák), mely lehetővé tette a vizsgázó számára, hogy az egyes szinteken belül csak szóbeli vagy csak írásbeli nyelvvizsgát tegyen, vagy hogy a szóbeli és írásbeli nyelvvizsgát külön időpontban tegye le. Ezen kívül háttérbe szorult a vizsgán a fordítás, és túlsúlyba kerültek a hétköznapi élettel kapcsolatos kommunikációs feladatok.

A magyarországi nyelvvizsgáztatás történetében az igazi rendszerváltást a 2000. év hozta meg, ettől kezdve megszűnt Magyarországon az állami nyelvvizsga, melyet a továbbiakban az államilag elismert nyelvvizsga váltott fel. Véget ért az ITK nyelvvizsga monopóliuma, és lehetővé vált, hogy egyidejűleg több akkreditált nyelvvizsgarendszer és nyelvvizsgaközpont működjön hazánkban. A hatályos kormányrendelet az akkreditáció lebonyolítására és az akkreditált nyelvvizsgarendszerek felügyeletére létrehozta a Nyelvvizsgát Akkreditáló Testületet és a Nyelvvizsgáztatási Akkreditációs Központot.

Az akkreditáció bevezetése óta hazánkban 31 különböző nyelvvizsgarendszert akkreditáltak, melyek magukban foglalják a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem által akkreditáltatott ARMA kétnyelvű katonai szaknyelvi nyelvvizsgarendszert és a NATO STANAG 6001 egynyelvű katonai szaknyelvi nyelvvizsgarendszert is.

3. A SZAKNYELVI NYELVVIZSGÁK

3.1. A SZAKNYELVI NYELVVIZSGÁK MÚLTJA

A szaknyelvi nyelvvizsgák meglehetősen rövid múltjáról Kurtán Zsuzsa „*Szakmai Nyelvhasználat*” című könyvében olvashatunk összefoglalót. Az első szaknyelvi nyelvvizsga megjelenése 1913-ra tehető, amikor Cambridge-ben beindították az angol szakosok számára összeállított vizsgarendszert, melynek neve *Certificate of Proficiency in English* volt. Ezt követően az 1930-as években az USA-ban az USA egyetemeire jelentkezők számára vezettek be speciális nyelvvizsgákat. A szaknyelvi nyelvvizsgák jelentős elterjedése azonban csak a 20. század második felében figyelhető meg, és brit nyelvterülethez kapcsolódik. Ekkor vezették be a *Cambridge English for Business and Science* nyelvvizsgákat, vagy az *LCC (The London Chamber of Commerce and Industry)* nyelvvizsgákat. Megemlítendő még a *PELA (Proficiency Test in English Language for Air Traffic Controllers)* szaknyelvi nyelvvizsga, melyet a 90-es évek elején Luxemburgban dolgoztak ki 38 ország légiforgalmi irányítói számára. Ezt a szaknyelvi nyelvvizsgát már komoly igényfelmérés is megelőzte az egyes országok szakembereinek részvételével. (Kurtán, 2003)

3.2. A SZAKNYELV ÉS AZ ÁLTALÁNOS NYELV PROBLEMATIKÁJA

A Magyarországon jelenleg érvényes előírások szerint egy nyelvvizsgarendszer akkor felel meg a szaknyelvi követelményeknek, és akkor akkreditálható szaknyelvi nyelvvizsgarendszerként, ha 50 százalékot meghaladó mértékben tartalmaz szaknyelvi feladatokat, és ez a feladatok pontszámában is tükröződik. Tehát a szaknyelvi nyelvvizsgának nem kritériuma, hogy kizárólag szaknyelvi feladatokból álljon. Ez összhangban áll azzal a felfogással, mely szerint az ún. általános nyelv és a szaknyelv élesen nem különül el egymástól, hiszen a szaknyelv használatának képessége az általános nyelv használatának képességén alapul: a szaknyelvet azok képesek hatékonyan elsajátítani, akik kellőképpen járatosak az ún. általános nyelvben. Az *Akkreditációs kézikönyv* a következőképpen definiálja a szaknyelvet:

„*A szaknyelv egy adott nyelv hétköznapiól eltérő, sajátos cél(ok)ból, sajátos helyzet(ek)ben, sajátos feladat(ok) megoldásának érdekében, az adott szakterületre jellemző (szakmai) háttérismeretek birtokában, írott és íratlan nyelvi és társadalmi szabályok, normák és*

*konvenciók szerint történő használata.*⁴²

A fenti definíció azzal a megjegyzéssel is kibővül, hogy a szaknyelv és az általános nyelv nem választható el élesen nyelvhasználati szabályok mentén: „*A szaknyelvhasználat minden pillanatában szaknyelvi és általános nyelvi elemek (szókincs, használati szabályok, háttérismeretek) egyszerre vannak jelen az adott kommunikatív cél, feladat vagy helyzet megoldásához szükséges arányban.*”⁴³

3.3. A SZAKNYELVI ÉS AZ ÁLTALÁNOS NYELVVIZSGÁK KÖZÖTTI KÜLÖNBSÉGEK

A szaknyelvi és általános nyelvvizsgák közötti egyik alapvető különbség a *kontextus* szintjén van. Az általános nyelvvizsgák kontextusa jóval szélesebb skálán mozog, gyakorlatilag bármilyen kontextus megoldásának igénye felmerülhet, míg a szaknyelvi nyelvvizsga kontextusa jól körülhatárolt, csak az adott szakterületet fogja át. Fontos kiemelni azonban, hogy a szaknyelvi kontextus-típusok – az előző bekezdésben kifejtettekkel összhangban – bizonyos mértékig átfedésben lehetnek általános nyelvi kontextusokkal is.

A másik jelentős különbség abban rejlik, hogy a szaknyelvi nyelvvizsga kidolgozását mindig *komoly szükségletelemzésnek* kell megelőznie, melynek során a kontextusok (szituációk) és az ezekre jellemző viselkedésmódok jól beazonosíthatók. Csak a szükségletelemzés alapján kerülhet sor a vizsgakövetelmények véglegesítésére és a vizsgafeladatok meghatározására.

3.4. A SZAKNYELVI NYELVVIZSGÁK JELLEGZETESSÉGEI

A szaknyelvi nyelvvizsga célja a megjelölt szakterületre jellemző sajátos nyelvhasználatra való képesség minősítése annak érdekében, hogy felmérje, mennyire és hogyan lesz képes a vizsgázó a szaknyelv használatával feladatokat megoldani az adott szakterületen.⁴⁴

A szaknyelvi nyelvvizsgák ún. *szintező* típusú nyelvvizsgák. (Magyarországon jelenleg kizárólag szintező típusú általános vagy szaknyelvi nyelvvizsgák akkreditálhatók.) A

⁴² Akkreditációs kézikönyv, www.nyak.hu/nyat/doc/kezikonyv, 94. o.

⁴³ Akkreditációs kézikönyv, www.nyak.hu/nyat/doc/kezikonyv, 94. o.

⁴⁴ Akkreditációs kézikönyv, www.nyak.hu/nyat/doc/kezikonyv, 7. o.

szintező típusú nyelvvizsga lényege abban foglalható össze, hogy nem épül a nyelvtanuló eddigi nyelvtanulásának körülményeire, módszereire, nem azt méri, hogy mennyire sikeresen sajátította el a nyelvtanuló, pl. egy konkrét nyelvi kurzus anyagát. A szintező típusú nyelvvizsga – az előzőekben említettektől függetlenül – a nyelvtudást kizárólag a vizsgaleírásban ismertett követelményrendszer alapján, ehhez viszonyítva méri.

A szintező típusú szaknyelvi nyelvvizsga egyben *komplex* nyelvvizsga is, ami azt jelenti, hogy szintenként (alap-, közép- és felsőfok) legalább négy készséget (beszédértés, beszédkésztség, írott szöveg értése és íráskésztség) mér. Ez a kritérium az egynyelvű, komplex nyelvvizsgákra vonatkozik, a kétnyelvű komplex szaknyelvi nyelvvizsgák (pl. ARMA katonai szaknyelvi nyelvvizsgák) esetében a mért készségek kibővülnek a közvetítési készséggel is. A nyelvvizsga komplexitásának további kritériumai között szerepel a többféle mérési eszköz (feladat) alkalmazása, a produktív és nem produktív nyelvi teljesítményt mérő mérési eszközök (feladatok) együttes alkalmazása, továbbá kritérium az is, hogy a vizsga legalább három mérési egységet foglaljon magában. (Mérési egységen az ugyanazon készség mérésére alkalmazott feladatok összessége értendő.)

A szaknyelvi nyelvvizsgához feltétlen szükségesek bizonyos *szakmai háttérismeretek*, melyeknek a szakirodalom két fő típusát különbözteti meg: tartalmi és formai típusú háttérismereteket. A tartalmi háttérismeretek alatt a szakmai ismereteket (szaktudást) értjük, melyek nélkülözhetetlenek az adott szakterületen tevékenykedő egyén számára. Ezek az ismeretek bizonyos mértékig szükségesek a szaknyelvi nyelvvizsgákon, de a szaknyelvi nyelvvizsgának nem lehet fő célja, hogy ezeket az ismereteket mérje. A formai típusú háttérismeretek azok az ismeretek, melyek a nyelv szakmai kontextusokban való használatával függnek össze: pl. nyelvi regiszterek, műfajok stb. A szaknyelvi vizsga elsődleges feladata, hogy a formai típusú háttérismeretekre koncentráljon.

3.5. A SZAKNYELVI NYELVVIZSGÁKKAL SZEMBEN TÁMASZTOTT ALAPVETŐ KÖVETELMÉNYEK

A szaknyelvi nyelvvizsgával szemben támasztott követelmények lényeges elemei még *a megbízhatóság, az érvényesség, a reprezentativitás, a vizsgáztatók magas szintű képzettsége, továbbá a vizsga pozitív visszahatása a szaknyelvvizsgára.*

A megbízhatóság azt fejezi ki, hogy az adott nyelvvizsga mennyire következetesen, mérési hibától mentesen méri a nyelvtudást. A megbízhatóság a vizsgaeredmények elemzésével állapítható meg, és azt a megbízhatósági együttható fejezi ki.

Az érvényesség (validitás) azt mutatja meg, hogy az adott nyelvvizsga mennyiben méri a mérés céljaként megjelölt tudást. A validitás komplex fogalom, melynek bizonyos típusai méréses eszközökkel nem, csak minőségi megítélés útján (látszatvaliditás, tartalmi validitás), míg más típusai (szerkezeti validitás, kritériumfüggő validitás) mennyiségi megítélés útján, méréses eszközökkel is bizonyíthatók.

A reprezentativitás arra utal, hogy a vizsgafeladatok célnyelvhasználati tevékenységeket tükröző reprezentatív mintát képeznek, és olyan mintát vesznek a vizsgázó nyelvtudásából, mely alapján az adott szintnek megfelelő nyelvtudás bizonyossággal megállapítható.

Mind a megbízhatóság, mind az érvényesség szempontjából fontos szerepük van a vizsgarendszer vizsgáztatóinak. Szaknyelvi nyelvvizsgarendszer vizsgáztatója csak olyan személy lehet, akinek legalább hároméves szaknyelvoktatási tapasztalata van, vagy aki az adott nyelvet hivatalos nyelvként használó országban szerzett, a vizsgarendszer profiljához igazodó szakirányú diplomája van.

A szaknyelvi nyelvvizsgálóval szemben támasztott követelmények között szerepel az is, hogy a vizsga pozitív visszahatással legyen a szaknyelvoktatásra. Visszahatáson az oktatásnak azokat a sajátosságait értjük, melyek bizonyos teszt módszerek hatására alakulnak ki. Pozitív visszahatásról akkor beszélhetünk, ha a vizsga tartalmi és szerkezeti elemei erősítik a használatértékű, teljesítményorientált nyelvtanítási módszereket, a kommunikatív nyelvszemléletet. Lényeges, hogy a szaknyelvi nyelvvizsgarendszer olyan feladattípusokat tartalmazzon, melyek biztosítják azt, hogy a nyelvórákon, a vizsgára való készülés során is elsősorban kommunikatív feladatokat oldjanak meg a vizsgázók.

A katonai szaknyelvi nyelvvizsgák jellegzetességeit az értekezés 4. fejezete ismerteti részletesen.

3.6. A KATONAI SZAKNYELVI NYELVVIZSGÁZTATÁS KÖZPONTJA: A ZRÍNYI MIKLÓS NEMZETVÉDELMI EGYETEM NYELVVIZSGAKÖZPONTJA

A Nyelvvizsgaközpont alapvető rendeltetése a katonai szaknyelvi nyelvvizsgáztatás végrehajtása a védelmi szektor igényeinek megfelelően.

A Nyelvvizsgaközpont feladatai közé tartozik: három nyelvvizsgarendszer (ARMA, NATO STANAG 6001, ITK ORIGO) működtetése, a vizsgaszabályzatban meghatározott elvek érvényesítése, valamint a vizsgáztatási módszerek korszerűsítése. Ezeken kívül fontos feladat még a vizsgáztatók szakmai továbbképzése, a minőségbiztosítás megvalósítása, a nyelvtudomány új eredményeinek megismerése és felhasználása, továbbá az Európai Unió, illetve a NATO-tagországokon belüli nyelvvizsga-típusok figyelemmel kísérése és ezen nyelvvizsga-típusok hazai adaptációja lehetőségének a vizsgálata.

A ZMNE Nyelvvizsgaközpont a katonai szaknyelvi nyelvvizsgáztatás egyetlen vizsgaközpontja Magyarországon, mely 2001. július. 1-én vált különálló szervezeti egységgé a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen belül. A Nyelvvizsgaközpontban három különböző nyelvvizsgarendszerben lehet államilag elismert nyelvvizsgát tenni. Ezek között van a 2001-ben akkreditált ARMA kétnyelvű katonai szaknyelvi nyelvvizsgarendszer, melyben négy vizsgaidőszakban kilenc nyelvből (angol, francia, olasz, orosz, német, horvát, szerb, szlovák és ukrán), három szinten (alapfok, középfok, felsőfok) lehet nyelvvizsgázni. 2005 óta akkreditált nyelvvizsgarendszerként működik a NATO STANAG 6001 egynyelvű (angol) nyelvvizsgarendszer, melyben szintén négy vizsgaidőszakban három szinten (STANAG 1, STANAG 2 és STANAG 3) lehet nyelvvizsgát tenni. Továbbá a ZMNE Nyelvvizsgaközpont vizsgahelye a kétnyelvű általános ITK ORIGO nyelvvizsgarendszernek is, melyben öt nyelven (angol, francia, német, olasz, orosz és magyar mint idegen nyelv), három szinten (alap-, közép-, és felsőfok), három vizsgaidőszakban lehet nyelvvizsgázni.

A Nyelvvizsgaközpont 9 fő személyi állománnyal látja el feladatát: 1 fő igazgató, 3 fő szakcsoport-vezető, 2 fő főelőadó, 2 fő előadó, 1 fő statisztikus.

A katonai szaknyelvi nyelvvizsgák vizsgáztatója⁴⁵ az lehet, aki tudományegyetem nyelvszakán végzett, legalább hároméves katonai szaknyelv-oktatási gyakorlattal rendelkezik, és részt vett a Nyelvvizsgaközpont vizsgáztatói alapképzésében. Az előírások szerint a szaknyelvi vizsgáztatónak az alapképzésen felül legalább évente egyszer kell

⁴⁵ Vizsgáztató alatt értendő a kérdező vizsgáztató (szóbeli vizsgán), az értékelő vizsgáztató (szóbeli vizsgán) és a javító (írásbeli vizsgán).

továbbképzésben részesülnie. A ZMNE Nyelvvizsgaközpont vizsgáztatói rendszeresen részt vesznek nyelvi, szaknyelvi és módszertani továbbképzéseken, konferenciákon. A Nyelvvizsgaközpont és a Nyelvvizsgáztatási Akkreditációs Központ (NYAK) részletes szakmai nyilvántartást vezet vizsgáztatóiról, mely tartalmazza a végzettséget igazoló oklevelek, vizsgáztatói és egyéb képzések igazolásainak másolatát is. A Nyelvvizsgaközpont jelenlegi vizsgáztatói állományáról információt nyújt a 6. táblázat⁴⁶:

NYELVIZSGARENDSZEREK			
NYELV:	ARMA	NATO STANAG 6001	ITK ORIGO
Angol	20 fő	30 fő	11 fő
Francia	4 fő		3 fő
Német	6 fő		5 fő
Olasz	3 fő		2 fő
Orosz	4 fő		4 fő
Horvát	2 fő		
Szerb	2 fő		
Szlovák	2 fő		
Ukrán	2 fő		
Magyar			2 fő

6. táblázat: A ZMNE Nyelvvizsgaközpont vizsgáztatói

A vizsgáztatók döntő többsége a Nyelvi Intézet nyelvtanáraiból kerül ki, ezen kívül külsős vizsgáztatók is részt vesznek a vizsgáztatásban, főképpen a NATO STANAG 6001 nyelvvizsgarendszerben, melyben a szóbeli vizsgán külsős anyanyelvi tanárok is vizsgáztatnak. A fenti táblázat adataihoz hozzáfűzendő még, hogy egy vizsgáztató több nyelvvizsgarendszerben is vizsgáztathat.

A Nyelvvizsgaközpont Szervezeti és Működési Szabályzata kimondja, hogy vizsgázó az a személy lehet, aki vizsgára jelentkezett, és befizette a vizsgadíjat, vagyis a három vizsgarendszer vizsgái nyitottak, arra bárki jelentkezhet. A katonai szaknyelvi nyelvvizsgák fő célcsoportjai a Magyar Honvédség haderőnemei, az MK Biztonsági, illetve Felderítő Hivatala aktív tisztjei, tiszthelyettesei, a védelmi szektor köztisztviselői és közalkalmazottai, továbbá a ZMNE hallgatói.

⁴⁶ A táblázatot a ZMNE Nyelvvizsgaközpont adatai alapján szerkesztette a szerző.

3.7. FŐBB TENDENCIÁK A KATONAI SZAKNYELVI NYELVVIZSGÁZTATÁSBAN A STATISZTIKAI ADATOK TÜKRÉBEN

Az ARMA katonai szaknyelvi nyelvvizsgák számának alakulása kilenc nyelvből 2002-2006 között⁴⁷

	angol	francia	német	olasz	orosz	horvát	szerb	szlovák	ukrán
2002	1103	40	122	63	77	–	–	–	–
2003	2119	84	493	98	89	2	2	–	4
2004	2136	92	602	73	73	14	4	8	10
2005	1748	88	546	21	107	26	12	4	5
2006	1010	60	355	8	41	7	10	6	18
összesen	8116	364	2118	263	387	49	28	18	37

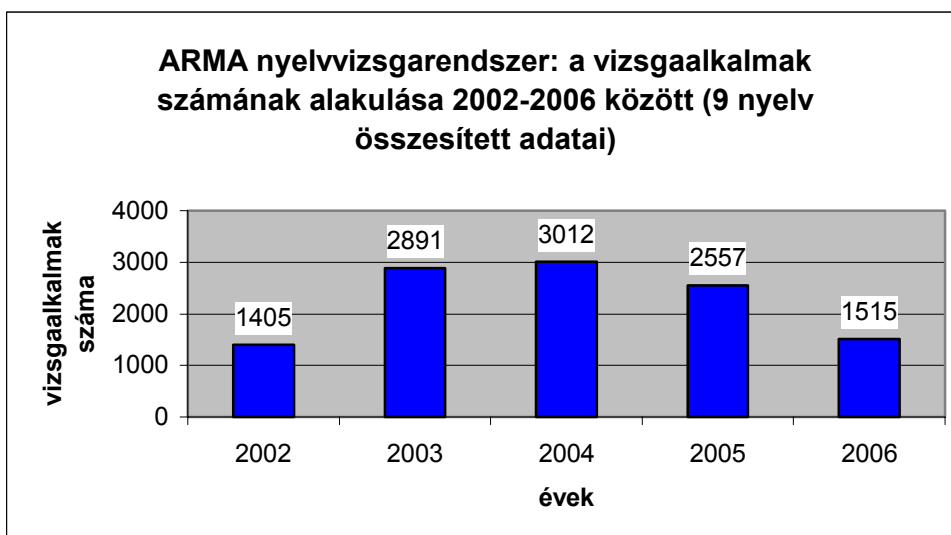
7. táblázat: Az ARMA nyelvvizsgák számának alakulása 2002-2006 között

A 7. táblázatból látható, hogy az ARMA nyelvvizsgarendszer legnépszerűbb nyelve az angol nyelv. 2002-2006 között az összes nyelvvizsga valamivel több, mint 71 százalékát (8116 vizsgát) angol nyelvből tették, míg a második helyen a német nyelv áll, melynek aránya az összes nyelvvizsga számához képest megközelítőleg 19 százalék (2118 vizsga). Érdekes, hogy az összesített adatok alapján az orosz nyelv – a francia nyelvet megelőzve – a harmadik helyen áll a vizsgaalkalmak számát tekintve: 2002-2006 között orosz nyelvből 387 vizsgát tettek, míg francia nyelvből ennél valamivel kevesebbet, összesen 364-et.

Az ARMA nyelvvizsgarendszer vizsgaalkalmi számának alakulását kilenc nyelvből összesítve szemlélteti az alábbi grafikon.⁴⁸ (1. ábra) A vizsgaalkalmak száma nem azonos a vizsgázók számával, hiszen egy vizsgázó több alkalommal, akár több nyelvből is tehetett nyelvvizsgát.

⁴⁷ Az alábbi táblázatban szereplő számadatok az ARMA „A” (szóbeli) és „B” (írásbeli) típusú nyelvvizsgák számát összesítve jelenítik meg. A táblázatot a ZMNE Nyelvvizsgaközpont adatai alapján szerkesztette a szerző.

⁴⁸ A grafikont a ZMNE Nyelvvizsgaközpont adatai alapján szerkesztette a szerző.

1. ábra: ARMA vizsgaalkalmak számának alakulása 2002-2006

A grafikonból egyértelműen kitűnik, hogy 2002 és 2004 között folyamatosan növekedett az ARMA nyelvvizsgarendszer vizsgaalkalmainak száma: 2004-ben több, mint duplájára nőtt 2002-höz képest, majd 2004-ben regisztrálta a Nyelvvizsgaközpont az eddigi legtöbb nyelvvizsgát ebben a nyelvvizsgarendszerben (összesen 3012-t). Ezt követően 2005-től visszaesés tapasztalható a vizsgaalkalmak számában, mely többek között a NATO STANAG 6001 nyelvvizsgarendszer akkreditációjával is összefüggésben van. 2005-ben mintegy 500-zal, 2006-ban pedig majd 1500-zal csökkent az ARMA vizsgaalkalmak száma 2004-hez képest. A grafikonból világosan leolvasható, hogy a vizsgaalkalmak száma 2006-ban gyakorlatilag a 2002-es szintre esett vissza.

A NATO STANAG 6001 egynyelvű katonai szaknyelvi nyelvvizsgarendszer statisztikai adatai

A 8. táblázat⁴⁹ a STANAG 1, STANAG 2, STANAG 3 szintekre jelentkező vizsgázók számát mutatja készségenként éves bontásban. A táblázatban használt rövidítések megfelelői a következők: L (listening) = beszédértést mérő vizsga, S (speaking) = beszédkésztséget mérő vizsga, R (reading) = írott szöveg értését mérő vizsga, W (writing) = íráskésztséget mérő vizsga.

⁴⁹ A táblázatot a ZMNE Nyelvvizsgaközpont adatai alapján szerkesztette a szerző.

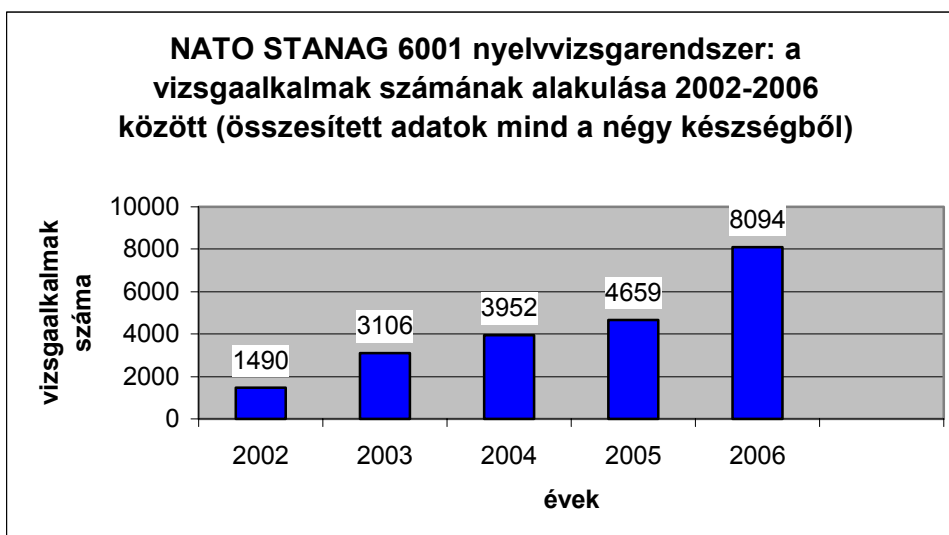
NATO STANAG 6001 NYELVVIZSGÁK												
ÉV	STANAG 1				STANAG 2				STANAG 3			
	L	S	R	W	L	S	R	W	L	S	R	W
2002	20	20	20	20	174	173	174	175	175	177	175	187
2003	80	79	79	80	393	372	367	375	318	337	311	315
2004	113	112	183	186	510	500	429	442	380	374	354	369
2005	344	335	341	333	584	547	557	565	277	264	256	256
2006	819	837	867	904	891	817	767	844	373	323	325	327

8. táblázat: A NATO STANAG 6001 nyelvvizsgarendszer vizsgázóinak száma 2002-2006 között

A fenti táblázatból látható, hogy a NATO STANAG 6001 szaknyelvi vizsgán minden készségből és minden szinten folyamatos a vizsgázói jelentkezések számának növekedése. Kiugróan magas (pl. a beszédértést mérő vizsga esetében) a jelentkezések emelkedése STANAG 1 szinten 2005-ben 2004-hez képest, és ezen a nyelvi szinten még 2006-ban is jelentős növekedést regisztrált a Nyelvvizsgaközpont. STANAG 2 szinten 2006-ban figyelhető meg jelentős növekedés, ekkor hirtelen készségeként két-háromszázzal is növekedtek a jelentkezések. Ez a folyamat főleg a NATO STANAG 6001 nyelvvizsgarendszer 2005. januári akkreditációjával magyarázható, hiszen ettől az időponttól kezdve már a NATO STANAG 6001 nyelvvizsgákért is államilag elismert nyelvvizsgabizonyítvány szerezhető, így sokan azok közül, akik korábban ARMA nyelvvizsgát tettek volna, most inkább NATO STANAG 6001 nyelvvizsgára jelentkeznek, mely adott esetben a külföldi szolgálatra való jelentkezésnek is előfeltétele.

A 2. ábra⁵⁰ a NATO STANAG 6001 vizsgaalkalmi számának alakulását szemlélteti 2002-2006 között. (A vizsgaalkalmak száma nem azonos a vizsgázók számával, hiszen egy vizsgázó egyszerre több készségből is jelentkezhetett vizsgára, akár több nyelvi szinten is.)

⁵⁰ A grafikont a ZMNE Nyelvvizsgaközpont adatai alapján szerkesztette a szerző.

2. ábra: NATO STANAG 6001 vizsgaalkalmak számának alakulása 2002-2006

A grafikonból jól látható, hogy 2002 és 2006 között a NATO STANAG 6001 nyelvvizsgarendszer vizsgaalkalmainak száma rendkívül jelentős mértékben növekedett: 2006-ra több, mint ötszörös növekedést regisztrált a Nyelvvizsgaközpont 2002-höz képest.

3.8. A MAGYAR HONVÉDSÉG KATONATISZTJEINEK ÉS TISZTHELYETTESEINEK IDEGENNYELV-ISMERETE A STATISZTIKAI ADATOK TÜKRÉBEN

A Magyar Honvédség katonatisztjeinek és tiszthelyetteseinek nyelvismerete a rendszerváltás óta folyamatos növekedést mutat. Az ezredfordulóra a tisztek 25 százaléka beszélt angolul, valamivel több, mint 25 százaléka oroszul, 10 százaléka németül és mintegy 2 százaléka franciául. A tiszthelyetteseknél az angolul beszélők aránya 3 százalék fölött volt, a németül és franciául beszélők aránya 1 százalék alatt maradt.⁵¹

A következő két táblázat (9. és 10. táblázatok) a Magyar Honvédség számítógépes központi személyügyi nyilvántartása alapján készült adatokról tájékoztat, és a 2006. novemberi helyzetet tükrözi.

⁵¹ Nógrádiné Kiss Magdolna: A nyelvi képzés strukturáltsága a Magyar Honvédségnél a rendszerváltástól napjainkig – doktori értekezés, 2003, 68. o.

*Nyelvismeret a katonatisztek körében*⁵²

Nyelv	Alapfokú nyelvvizsga	Középfokú nyelvvizsga	Felsőfokú nyelvvizsga	összesen
angol	611	2787	800	4198
bolgár			2	2
cigány	2	8		10
cseh		1	15	16
eszperantó	1	22		23
finn		1		1
francia	60	135	41	236
görög, ógörög	1			1
héber	1	1		2
horvát	7	6	2	15
latin	2	3		5
lengyel			35	35
német	207	705	230	1142
olasz	29	113	24	166
orosz	490	311	670	1471
portugál		1	1	2
román		7	7	14
spanyol	12	31	10	53
szerb	6	6	3	15
szlovák	1	8	24	33
szlovén	2	1		3
török			1	1
ukrán	5	6	8	19
összesen	1437	4153	1873	7463

9. táblázat: A Magyar Honvédség katonatisztjeinek nyelvismerete 2006 novemberében

A 9. táblázatból látható, hogy a katonatisztek közül legtöbben angol nyelvismerettel rendelkeznek (4198 fő), míg második helyen a német nyelvet megelőzve az orosz nyelv áll (1471 fő rendelkezik valamilyen nyelvvizsgával orosz nyelvből). Az orosz nyelv esetében rá kell világítani arra a tényre, hogy a felsőfokú nyelvtudással rendelkezők száma kiemelkedően magas: 670 fő, míg a közép- és alapfokú nyelvvizsgával rendelkezők száma ennél lényegesen alacsonyabb. Ez a tény nyilvánvalóan azzal magyarázható, hogy a jelenleg a Magyar Honvédségben orosz nyelvismerettel rendelkezők közül sokan a volt Szovjetunió katonai intézményeiben folytattak szakirányú tanulmányokat, ahol igen magas szintű nyelvtudásra tettek szert.

⁵² A Magyar Honvédségben szolgálatot teljesítő katonatisztek száma jelenleg 5834 fő.

A tisztek körében a harmadik leginkább ismert nyelv a német: 1142 fő rendelkezik valamilyen szintű német nyelvtudással, a negyedik helyen pedig a francia nyelv áll. Érdekes és egyben sajnálatos, hogy bár a francia nyelv az angol nyelv után a NATO második hivatalos nyelve, a Magyar Honvédség katonatisztjei közül csak elenyészően kevesen (összesen 236 fő, ami a katonatisztek mindössze 4 százaléka) rendelkeznek francia nyelvismerettel.

*Nyelvismeret a tiszthelyettesek körében*⁵³

Nyelv	Alapfokú nyelvvizsga	Középfokú nyelvvizsga	Felsőfokú nyelvvizsga	összesen
angol	1868	938	84	2890
cigány	1	6		7
eszperantó	4	18		22
francia	13	9	2	24
héber			1	1
horvát	2	1		3
latin		1		1
lengyel		1	2	3
német	167	111	9	287
olasz	41	28	1	70
orosz	13	20	18	51
román	3	4	9	16
spanyol	2			2
szerb	6	3		9
szlovák		2		2
ukrán		1	3	4
összesen	2120	1143	129	3392

10. táblázat: A Magyar Honvédség tiszthelyetteseinek nyelvismerete 2006 novemberében

A 10. táblázatból látható, hogy a tiszthelyettesek között általában az alapfokú nyelvismeret a legjellemzőbb. Legtöbben angol nyelvismerettel rendelkeznek (2890 fő), míg a második helyen a német nyelv áll (287 fő). Érdekes, hogy a német nyelvismerettel rendelkezők aránya az angol nyelvhez viszonyítva igen alacsony (csak körülbelül 10 százalék), míg a katonatisztek körében ez az arány jóval magasabb, körülbelül 25 százalék. Az is szembeűnő, hogy a tiszthelyettesek körében a harmadik legismertebb nyelv az olasz nyelv: összesen hetven fő rendelkezik valamilyen szintű (főleg alapfokú) nyelvismerettel. A

⁵³ A Magyar Honvédségben szolgálatot teljesítő tiszthelyettesek száma jelenleg 6245 fő.

francia nyelvismeret a tiszthelyettesek körében is nagyon alacsony, mindössze 24 fő rendelkezik francia nyelvismerettel, ami a tiszthelyetteseknek körülbelül 0,4 százaléka.

3.9. ÖSSZEGZÉS

A szaknyelvi nyelvvizsgák meglehetősen rövid múltra tekintenek vissza (az első szaknyelvi nyelvvizsga megjelenése a múlt század első felére tehető), és jelentős elterjedésük csak a múlt század második felében figyelhető meg.

A szaknyelv és az ún. általános nyelv élesen nem különül el egymástól, a szaknyelv használatának képessége az általános nyelv használatának képességén alapul, a szaknyelvhasználat során szaknyelvi és általános nyelvi elemek egyszerre vannak jelen a kommunikációban. Ennek megfelelően a szaknyelvi nyelvvizsgának sem kritériuma, hogy kizárólag szaknyelvi feladatokból álljon.

A szaknyelvi nyelvvizsga célja, hogy az adott szakterületre jellemző nyelvhasználati képességet minősítse.

Az általános és szaknyelvi nyelvvizsgák között számos különbség van, melyek közül a legalapvetőbb a kontextus szintjén van jelen. Míg az általános nyelvvizsgák kontextusa jóval szélesebb skálán mozog, a szaknyelvi nyelvvizsga kontextusa jól körülhatárolt, csak az adott szakterületet fogja át. A másik jelentős különbség abban rejlik, hogy a szaknyelvi nyelvvizsga kidolgozását mindig komoly szükségletelemzésnek kell megelőznie, mely során a kontextusok és az ezekre jellemző viselkedésmódok jól beazonosíthatók.

A szaknyelvi nyelvvizsgák színtező típusú nyelvvizsgák, vagyis a vizsga nem épül a nyelvtanuló eddigi nyelvtanulásának körülményeire, módszereire, a nyelvtudást kizárólag a vizsgaleírásban ismertetett követelményrendszer alapján, ahhoz viszonyítva méri. A színtező típusú szaknyelvi nyelvvizsga egyben komplex vizsga is, ami azt jelenti, hogy a szaknyelvi nyelvvizsgák szintenként legalább négy készséget mérnek (beszédértés, beszédkészség, írott szöveg értése és íráskészség). A kétnyelvű vizsgák esetében a négy készség tovább bővül a közvetítési készséggel. A nyelvvizsga komplexitásának további kritériumai között szerepel a többféle mérési eszköz (feladat) alkalmazása, a produktív és nem produktív nyelvi teljesítményt mérő mérési eszközök együttes alkalmazása, továbbá, hogy a vizsga legalább három mérési egységet foglaljon magában.

A szaknyelvi nyelvvizsgálóhoz feltétlenül szükségesek bizonyos szakmai háttérismeretek, melyeknek a szakirodalom két fő típusát különbözteti meg: tartalmi háttérismereteket (ezek alatt a szaktudást értjük) és formai típusú háttérismereteket (ezek a nyelv szakmai kontextusokban való használatával függnek össze). A tartalmi háttérismeretek bizonyos mértékig szükségesek a szaknyelvi nyelvvizsgálón, de a szaknyelvi nyelvvizsgálónak nem lehet fő célja, hogy ezeket mérje, sokkal inkább feladata, hogy a formai típusú háttérismeretekre koncentráljon.

A szaknyelvi nyelvvizsgálóval szemben támasztott követelmények lényeges elemei még a megbízhatóság, az érvényesség, a reprezentativitás, a vizsgáztatók magas szintű képzettsége, továbbá a vizsga pozitív visszahatása a szaknyelv-oktatásra.

A katonai szaknyelvi nyelvvizsgáztatás országosan egyetlen vizsgaközpontja a 2001 óta működő ZMNE Nyelvvizsgaközpont, mely az ARMA kétnyelvű katonai szaknyelvi nyelvvizsgarendszert, és a NATO STANAG 6001 egynyelvű (angol) katonai szaknyelvi nyelvvizsgarendszert működteti.

4. A KATONAI SZAKNYELVI NYELVVIZSGÁK ILLESZTÉSE A KÖZÖS EURÓPAI REFERENCIAKERET SZINTJEIHEZ

4.1. BEVEZETÉS

Az utóbbi években az Európa Tanács és az Európai Unió komoly erőfeszítéseket tett az európai nyelvvizsgarendszerek és nyelvvizsga-bizonyítványok átláthatóságának megteremtése érdekében. Ezen törekvésekkel összhangban, hazánkban a 71/1998. (IV. 8.) kormányrendelet 3. §-a alapján a Nyelvvizsgát Akkreditáló Testület 2005 novemberében minden akkreditált nyelvvizsgaközpontot arra kötelezett, hogy saját nyelvvizsgarendszerének szintjeit feleltesse meg a Referenciakeret hatfokozatú (A1, A2, B1, B2, C1, C2) skálájának.

Az említett rendelet azt is előírta, hogy a magyar államilag elismert akkreditált nyelvvizsga-fokokat közül az alapfok a B1 (küszöbszint), a középfok a B2 (középszint), és a felsőfok a C1 (haladószint) szinteknek feleltethető meg. A Referenciakeret három további szintje (A1, A2, C2) jelenleg nem akkreditálható a magyar nyelvvizsgarendszerben.

2006. szeptember 1-jétől Magyarországon csak a Referenciakeretnek megfelelő rendszerben adható ki nyelvvizsga-bizonyítvány, ami azt jelenti, hogy minden nyelvvizsga-bizonyítványban fel kell tüntetni a vizsgázó Referenciakeretnek megfelelő nyelvtudás-szintjét is.

Egy adott nyelvvizsgarendszer Referenciakerethez történő illesztése olyan összetett bizonyítási eljárást foglal magában, melyet a vizsgatestületeknek mind elméleti, mind empirikus bizonyítékokkal alá kell támasztaniuk. Azokat az eljárásokat, melyekkel az ilyen bizonyítékok létrehozhatóak, validálásnak nevezzük. Az illesztésnek szigorúan szabályozott standardizált folyamatnak kell lennie, csak így érhető el ugyanis az a célkitűzés, hogy az Európai Unió bármely tagállamában szerzett, azonos szintű nyelvvizsga-bizonyítvány azonos szintű nyelvtudást tükrözzön. A *Közös Európai Referenciakeret: nyelvtanulás, nyelvtanítás, értékelés*⁵⁴ 2001-ben történt megjelenése után az Európa Tanács felvállalta, hogy segítséget nyújt az európai országoknak, nyelvvizsgaközpontoknak a Referenciakerethez történő illesztés munkálataiban. Ennek megvalósítása érdekében 2002-ben egy szakértői csoportot hozott létre, melynek feladata az illesztés standardizált, átlátható és konzekvens folyamatának, valamint a folyamathoz kapcsolódó módszereknek és technikáknak a kidolgozása volt.

⁵⁴ Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment – Cambridge University Press, 2001

E munka eredményeképpen 2003-ban jelent meg az Európa Tanács Nyelvpolitikai Osztályának (Strasbourg) kiadásában a *Nyelvvizsgák Illeszkedése a Közös Európai Referenciakerethez*⁵⁵ című kézikönyv előkészítő, kísérleti változata, mely segítséget kíván nyújtani a vizsgaközpontoknak abban, hogy meghatározhassák nyelvvizsgáik helyét a Referenciakeret rendszerében.

A szerzők felhívják a vizsgatestületek figyelmét arra, hogy az általuk közreadott eljárásokat semmiképpen ne tekintsék kötelező érvényű, mechanikusan követendő eljárásoknak. Minden nyelvvizsgaközpontnak kizárólagos joga és egyben feladata is, hogy megalkossa saját, egyedi illesztési folyamatát, melynek elengedhetetlen követelményei közé tartozik a következetesség és az átláthatóság.

A katonai szaknyelvi nyelvvizsgarendszerek (ARMA kétnyelvű katonai szaknyelvi nyelvvizsgarendszer, NATO STANAG 6001 egynyelvű katonai szaknyelvi nyelvvizsgarendszer) Referenciakerethez történő illesztését négy fő szakaszra bonthatjuk, melyek a következők:

- Familiarizáció (a Referenciakerettel való ismerkedés szakasza)
- Specifikáció (a vizsgaleírás elkészítése)
- Standardizálás (az értékítéletek egységesítése)
- Empirikus validálás (a specifikáció és a standardizálás szakaszában megfogalmazottak igazolása minőségi és mennyiségi módszerek segítségével)

4.2. A KATONAI SZAKNYELVI NYELVVIZSGÁK SZINTILLESZTÉSÉNEK ELSŐ SZAKASZA: A FAMILIARIZÁCIÓ

A szintillesztés familiarizációs (ismerkedési) szakaszának fő célja az, hogy a szintillesztésben résztvevők a Referenciakeret mélyreható ismeretére tegyenek szert. E célkitűzés megvalósítása két szakaszban zajlott.

⁵⁵ North, B. – Figueras, N. – Takala, S. – Van Avermaet, P. – Verhelst, N.: Relating Language Examinations to the Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment (CEF), Manual, Preliminary Pilot Version – Language Policy Division, Strasbourg, 2003 (A magyar kiadás Bárdos Jenő fordításában 2005-ben jelent meg „Nyelvvizsgák Illeszkedése a Közös Európai Referenciakerethez” címen a Nyelvvizsgát Akkreditáló Testület és a Nyelvvizsgáztatási Akkreditációs Központ kiadásában.)

Az első lépcsőben a Nyelvvizsgaközpont szűk szakmai teamje (4 fő) alaposan áttanulmányozta a Referenciakeretet, megismerkedett a szintleírásokkal, és értelmezte a Referenciakeretben használatos kategóriákat és fogalmakat. Ezt követően került sor a fontosabb feladatok és a résztvevők kijelölésére, valamint az egész folyamatot átfogó ütemterv elkészítésére.

A második lépcsőben a vizsgáztatásban érintett szakemberek ún. ismerkedési gyakorlatokon vettek részt azzal a céllal, hogy megismerkedjenek a szintekkel és az egyes szintek tartalmával. A Referenciakerettel való ismerkedési gyakorlatok az alábbi csoportokba sorolhatók:

- bevezető tevékenységek;
- a Referenciakeret skáláinak minőségi elemzése;
- szóbeli vizsgák elemzése.

A bevezető tevékenységek a szintekre, mint egységes egészeire fókuszáltak a Referenciakeret 1. számú táblázata,⁵⁶ *Közös Referenciaszintek: általános szintrendszer* alapján. Az *általános szintrendszer* táblázat röviden és tömören foglalja össze a hat tudásszint lényegét, így a Referenciakeret szintjeivel való ismerkedést mindenképpen célszerű ezzel a táblázattal kezdeni. A gyakorlat lényege az *általános szintrendszer* szempontjaival való megismerkedés (kontextus, témák, recepció, interakció, produkció, stratégiák stb.) különös figyelmet szentelve a Magyarországon jelenleg akkreditálható B1, B2, C1 szinteknek. Az egyes szempontok jellemzőinek az alábbiak szerinti részletezése már önmagában rávilágít az egyes szintek közötti alapvető különbségekre:

Kontextus: **C1 szint:** társasági, tanulmányi, szakmai

B2 szint: társalgási, szakmai

B1 szint: gyakori helyzetek

Témák: **C1 szint:** összetett témák

B2 szint: különböző témák széles köre

B1 szint: ismert témák

Recepció: **C1 szint:** igényesebb, hosszabb, különböző típusú szövegek

⁵⁶ Közös Európai Referenciakeret: nyelvtanulás, nyelvtanítás, értékelés – Pedagógus-továbbképzési Módszertani és Információs Központ Kht., Pilisborosjenő, 2002, 33. o.

	B2 szint: összetettebb konkrét vagy elvont témájú szövegek
	B1 szint: világos standard szövegek fontosabb információi
Interakció:	C1 szint: rugalmas, hatékony, folyamatos, természetes
	B2 szint: folyamatos, természetes
	B1 szint: egyszerű
Produkción:	C1 szint: folyamatos, természetes, koherens
	B2 szint: világos, részletes
	B1 szint: egyszerű, összefüggő

A bevezető tevékenységek másik fontos részének tekinthető a Referenciakeret 3. fejezetének (Közös Referenciaszintek), 4. fejezetének (Nyelvhasználat és nyelvhasználó/nyelvtanuló) és 5. fejezetének (A nyelvhasználó/nyelvtanuló kompetenciái) alfejezetei végén található kérdések feldolgozása, melyek közül néhány az alábbiakban példaként olvasható:

- Hogyan befolyásolják a kommunikáció fizikai feltételei a nyelvtanulótól megkívánt feladatot?
- Hogyan befolyásolja a beszélgetőpartnerek száma és milyensége a nyelvtanulótól megkívánt feladatot?
- Milyen időbeli korlátozás mellett kell a nyelvtanulónak cselekednie?
- Milyen módon befolyásolják a tanuló mentális jellemzői a kommunikációt?
- Milyen mértékben kell a tanulónak a beszélgetőpartner mentális jellemzőihez alkalmazkodnia?
- Hogyan lehet a tanulókat legjobban felkészíteni arra, hogy ehhez megfelelően tudjanak alkalmazkodni? stb.

A familiarizációs szakasz további fontos állomása a Referenciakeret skáláinak minőségi elemzése, mely a Referenciakeret 2. táblázatának⁵⁷ (Közös Referenciaszintek:

⁵⁷ Közös Európai Referenciakeret: nyelvtanulás, nyelvtanítás, értékelés – Pedagógus-továbbképzési Módszertani és Információs Központ Kht., Pilisborosjenő, 2002, 34-35. o.

önértékelési táblázat), valamint néhány további alskálának (*társalgás, grammatikai helyesség, általános szövegértés, anyanyelvű beszédpartner megértése* stb.) a rekonstruálását jelentette.

A familiarizációs szakasz a Canadian Defence Academy (Kanadai Védelmi Akadémia) tesztelési csoportjától kapott két szóbeli vizsgafelvétel értékelésével zárult. Ez a feladat már jóval túlterjedt a familiarizáción, és lényegében az illesztés harmadik szakaszához, a standardizáláshoz kapcsolódott. Ennek a feladatnak a lényege, hogy lehetőséget biztosít a Referenciakeretről eddig elsajátított ismeretek konkrét vizsgateljesítményen való kipróbálására. Az illesztési munkálatoknak e korai szakaszában még nem álltak rendelkezésre az Európa Tanács által már korábban kalibrált vizsgateljesítmény minták, ezért született döntés a fentiekben említett Canadian Defence Academy két szóbeli vizsgafelvételének használata mellett. Az értékelésben résztvevők feladata az volt, hogy a Referenciakeret szintjeinek megfelelően értékeljék a vizsgázók teljesítményét. Az értékelés a Referenciakeret 3. táblázata⁵⁸ (*Közös Referenciaszintek: a szóbeli nyelvhasználat minőségi szempontjai*) alapján történt.

A fentiekben említett tevékenységek befejeződésével lezárult a szintillesztés első szakasza, melyben a szintillesztésben részt vevő szakemberek megismerkedtek a Referenciakeret szintjeivel és az egyes szintek szintleírásaival.

4.3. A KATONAI SZAKNYELVI NYELVVIZSGÁK SZINTILLESZTÉSÉNEK MÁSODIK SZAKASZA: A VIZSGASPECIFIKÁCIÓ

4.3.1 A vizsgaspecifikációról általában

A vizsgaspecifikáció (vizsgaleírás) egy adott vizsgarendszer alapvető dokumentuma, mely röviden összefoglalva azt definiálja, hogy az adott vizsga mit és hogyan tesztl. A specifikációnak két formája létezik: egy egyszerűsített, bárki számára hozzáférhető, és egy jóval részletesebb, belső használatra készült változat.

Az első változat a nagyközönség számára készül, tájékoztató jelleggel. A vizsga iránt érdeklődőknek, a vizsgára jelentkezőknek nyújt fontos és praktikus információt a vizsgáról: a szintekről, a témakörökről, a feladatokról, az egyes feladatok pontozásáról, a rendelkezésre álló időről, a vizsga menetéről stb. A katonai szaknyelvi nyelvvizsgák esetében a

⁵⁸ Közös Európai Referenciakeret: nyelvtanulás, nyelvtanítás, értékelés – Pedagógus-továbbképzési Módszertani és Információs Központ Kht., Pilisborosjenő, 2002, 36-37. o.

specifikációnak ezt a változatát a Nyelvvizsgaközpont a ZMNE honlapján (www.zmne.hu) teszi közzé, ahol bárki, bármikor megtekintheti. A vizsgával kapcsolatos alapvető információkon túl nyelvenként egy-egy feladatsor is segíti a vizsgára jelentkezőket és tanáraikat a felkészülésben, illetve a felkészítésben.

A specifikáció másik változata a vizsgatestület számára (belső használatra) készül, és az adott vizsgával kapcsolatos valamennyi lényeges információt tartalmazza. Pl. leírja az adott vizsga típusát, szintjeit, információt nyújt a potenciális vizsgázókról, tartalmazza az értékelési kritériumokat, az egyes feladatok részletes leírását, az értékelés módját, a feladatkidolgozók és javítók számára készült útmutatókat stb.

A katonai szaknyelvi nyelvvizsgák esetében ez az ún. belső használatra készült specifikáció, mely egyidős a vizsgarendszerekkel, az első akkreditált vizsgák megkezdése óta folyamatosan változik. A változás természetes folyamat, mely a vizsgarendszerek tökéletesítésére és fejlesztésére irányuló törekvéseket tükrözi. Az utóbbi időben, pl. az ARMA nyelvvizsgarendszerben számos változás történt, melyet első lépcsőben minden esetben a specifikációban kell rögzíteni. Ilyen változás volt például az, hogy a ZMNE Nyelvvizsgaközpont az ARMA nyelvvizsgarendszer alapfokú nyelvvizsgáin is bevezette a gépi hang értése feladatot, mely korábban ezen a szinten nem létezett.

A specifikáció tehát egy folyamatosan változó dokumentum, melyben a vizsgarendszerben bevezetett legkisebb változásokat is minden esetben rögzít a vizsgatestület.

4.3.2 A katonai szaknyelvi nyelvvizsgák tartalmi körülhatárolása a Referenciakeret kategóriái szerint

A szintillesztés második szakaszában a katonai szaknyelvi nyelvvizsgák tartalmi elemzése a feladat. Ebben a szakaszban a projektért felelős szakemberek elkészítik a már létező vizsgák specifikációját a Referenciakeretben használatos kategóriák és szempontok szerint, és ezzel bizonyítékot szolgáltatnak a saját vizsgarendszerük és a Referenciakeret közötti kapcsolatról. Az így létrejövő vizsgaspecifikáció természetesen a vizsgarendszer eredeti specifikációján alapul, a lényeges különbség a kettő között az, hogy ebben a szakaszban új rendszerben írjuk le a vizsgát. Ez az új rendszer a Referenciakeret cselekvésközpontú nyelvhasználatot és nyelvtanulást tükröző megközelítésére épül, ezért is bír rendkívüli jelentőséggel az illesztés első, familiarizációs szakasza, hiszen ez ad lehetőséget a szintillesztésben részt vevő szakembereknek arra, hogy a Referenciakeretben alkalmazott

definíciókat, szempontokat, kategóriákat alaposan elsajátítsák. Ehhez az új rendszerben történő leíráshoz segítséget nyújtanak a *Kézikönyvben*⁵⁹ található kérdőívek, melyek közül a specifikáció elkészítőinek az adott nyelvvizsgarendszer szempontjából relevánsakat kell kiválasztaniuk és kitölteniük.

A következő alfejezet bemutatja a Referenciakeret által alkalmazott nyelvhasználat/nyelvtanítás megközelítésnek azokat a lényeges elemeit, melyek elengedhetetlenül szükségesek a szaknyelvi vizsgák szintillesztéshez szükséges specifikációjának elkészítéséhez.

4.3.3 A Referenciakeret nyelvhasználat megközelítése⁶⁰

A Referenciakeret szerint a nyelvhasználaton, melybe beleértendő a nyelvtanulás is, személyek cselekvése értendő, akik *általános és kommunikatív nyelvi kompetenciákat* sajátítanak el. Ezeknek a kompetenciáknak a segítségével a nyelvhasználók/nyelvtanulók különböző *kontextusokban*, különböző körülmények és korlátozó tényezők között *nyelvi tevékenységekben* vesznek részt. Az említett tevékenységek olyan nyelvi folyamatok, melyekben az élet különféle *tartományaihoz* tartozó témákról szóló *szövegek produkciója és recepciója* történik. E folyamatok során a nyelvhasználók jellegzetes *stratégiákat* alkalmaznak, melyek mindig az adott feladat végrehajtásához kötődnek.

Az egyén általános kompetenciái az *ismereteket, a készségeket, az egzisztenciális kompetenciát és a tanulási képességet* foglalják magukban. *Ismereteken* a tapasztalás útján és a formális tanulás útján szerzett ismereteket kell érteni, a *készségek* viszont inkább az egyén konkrét cselekvések végrehajtására való képességén alapulnak, melyek kialakulásában szerepet kapnak az elméleti ismeretek is, de ezek nem elsődlegesek. A készségek közé tartoznak az ún. szociális készségek (pl. a társadalmi szokástípusoknak megfelelő viselkedésre való képesség) a hétköznapi készségek (a mindennapi élethez begyakorolt cselekvések), a szakmai készségek (a munkavégzésből adódó kötelességek ellátásához szükséges tevékenységek végrehajtásához szükséges képesség), de ide tartoznak még a

⁵⁹ North, B. – Figueras, N. – Takala, S. – Van Avermaet, P. – Verhelst, N.: Relating Language Examinations to the Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment (CEF), Manual, Preliminary Pilot Version – Language Policy Division, Strasbourg, 2003 (A magyar kiadás Bárdos Jenő fordításában 2005-ben jelent meg „Nyelvvizsgák Illeszkedése a Közös Európai Referenciakerethez” címen a Nyelvvizsgát Akkreditáló Testület és a Nyelvvizsgáztatási Akkreditációs Központ kiadásában.

⁶⁰ Közös Európai Referenciakeret: nyelvtanulás, nyelvtanítás, értékelés – Pedagógus-továbbképzési Módszertani és Információs Központ Kht., Pilisborosjenő, 2002, 11-25. o., 121-130. o.

szabadidős készségek (a szabadidős tevékenységek hatékony végzéséhez szükséges képességek), valamint az interkulturális készségek (pl. kulturális érzékenység).

Az *egzisztenciális kompetencia* az egyéni jellegzetességek, személyiségjegyek (pl. önbizalom, ambíció, önbecsülés, szorgalom stb.) és attitűdök (pl. nyitottság, érdeklődés stb.) összességével azonosíthatóak. Az attitűdök és a személyiségtényezők nagy hatással vannak a nyelvhasználó/nyelvtanuló szerepére a kommunikációs tevékenységekben, valamint a tanulási képességére, ezért ezeket mindenképpen figyelembe kell venni a nyelvtanulás és a nyelvtanítás területén.

A *tanulási képesség* általános értelemben azt jelenti, hogy hajlandóak és képesek vagyunk a másság megismerésére, legyen szó akár valamely más nyelvről, más emberről vagy a tudás új területének megismeréséről. Ez a képesség mozgósítja a tényszerű ismereteket, a készségeket és az egzisztenciális kompetenciákat.

A kommunikatív nyelvi kompetencia a Referenciakeret megközelítése szerint három komponensből tevődik össze: *nyelvi kompetenciák, szociolingvisztikai kompetenciák és pragmatikai kompetenciák.*

A *nyelvi kompetenciát* a Referenciakeret szerzői a következő alkomponensekre bontják:

- *lexikális kompetencia* (a nyelv szókincsének ismerete és alkalmazásának képessége)
- *grammatikai kompetencia* (a nyelv grammatikai rendszerének ismerete és használatának a képessége)
- *szemantikai kompetencia* (a jelentést hordozó nyelvi eszközök koherens alkalmazására való képesség)
- *fonológiai kompetencia* (a fonémák, allofonok, a fonémákat megkülönböztető fonetikai jellemzők, a szavak fonetikai összetétele, a mondatfonetika és a fonetikai rövidülések ismereteit, érzékelésüket és használatuk képességét foglalja magában.)
- *helyesírási kompetencia* (az írott szövegeket alkotó szimbólumok ismerete, ezek felismerésének és használatának a képessége)
- *ortoépikai* (helyes kiejtési) *kompetencia*

A kommunikatív kompetencia második komponense a *szociolingvisztikai kompetenciák*, melyek a nyelvhasználat szociokulturális körülményeire vonatkoznak, és szorosan összefüggnek a társadalmi szokásokkal. Ide tartoznak a társadalmi viszonyok (rang, kapcsolat szorossága) nyelvi jelölései, melyek a különböző nyelvekben és kultúrákban jelentős eltérést mutatnak. A szociolingvisztikai kompetencia részét képezik az udvariassági szokások is, melyek szintén kultúránként eltérőek lehetnek, pl. vendégszeretet, hála kifejezése, fölény, éreztetése, türelmetlenség kifejezése stb. Fontos megemlíteni az idiómákat, a stílusrétegbeli különbségeket, továbbá a dialektust és akcentust, melyek szintén fontos elemei a szociolingvisztikai kompetenciának.

A kommunikatív kompetencia harmadik komponense a *pragmatikai kompetenciák*, melyek a nyelvi eszközök funkcionális használatát szabályozzák, tartalmazzák a diskurzusra, kohézióra és koherenciára vonatkozó kompetenciákat, valamint a szövegfajták és típusok felismerésének képességét.

A nyelvhasználó/nyelvtanuló fentiekben részletesen ismertett kommunikatív nyelvi kompetenciája – a Referenciakeret megközelítése szerint – különböző *nyelvi tevékenységek* során aktiválódik. Nyelvi tevékenységek alatt a *receptiót, a produkciót, az interakciót* és a *közvetítést* értjük. Ezeket a tevékenységeket mind szóban, mind írásban elvégezheti a nyelvhasználó/nyelvtanuló. A Referenciakeret hangsúlyozza a receptió és produkció elsődlegességét, hiszen mindkettő elengedhetetlen az interakcióhoz.

A *receptív tevékenységek* lehetnek auditívak, vizuálisak és audiovizuálisak. Az auditív receptív tevékenységek során a nyelvhasználó szóbeli szöveg feldolgozását végzi el. Ezek közé tartoznak: pl. média hallgatása, közérdekű bejelentések hallgatása, véletlenül hallott beszélgetés, beszédértés élőben közönség tagjaként. A vizuális receptív tevékenységek során az olvasó egy írott szöveget dolgoz fel. Ilyen tevékenységeknek minősül az olvasás általános tájékozódás céljából, olvasás információszerzés céljából, olvasás szórakozásból, valamint instrukciók olvasása és követése. Az audiovizuális receptió során a nyelvhasználót egyszerre éri képi és hangyi inger is, pl. a feliratos filmek nézésekor.

A *produktív tevékenységek* beszéd- és írástevékenységet foglalnak magukban. A szóbeli produkciós tevékenységek során a nyelvhasználó szóbeli szöveget hoz létre, pl. beszédet mond hallgatóság előtt, közérdekű információt közöl stb. Az írásbeli produkciós tevékenységek során a nyelvhasználó írott szöveget hoz létre egy vagy több főből álló közönség számára. Írásbeli tevékenységnek minősül, pl. nyomtatványok kitöltése, cikkek és

tanulmányok írása, beszámolók és emlékeztetők írása, jegyzetek készítése, magán és hivatalos levelek írása stb.

Az *interakció* központi szerepet tölt be a kommunikációban, így ennek megfelelően rendkívüli jelentősége van a nyelvtanulásban és nyelvhasználatban. Az interaktív tevékenységek szóbeliek és írásbeliek lehetnek. Az interakció fő jellemzője, hogy közben folyamatosan alkalmazunk receptív és produktív stratégiákat. Szóbeli interakciós tevékenységnek tartjuk az interjút, a tárgyalást, a vitát, a gyakorlati célirányos együttműködést. Az írott interakciós tevékenységek közé tartozik pl. a levelezés levélben, faxon és e-mailben.

Az egymással nyelvi nehézségek miatt kommunikálni nem tudó személyek közötti kommunikációt a *közvetítés* teszi lehetővé. A közvetítés során a nyelvhasználó nem saját gondolatait fejezi ki, hanem közvetít különböző nyelveket beszélő személyek között. Két formáját különböztetjük meg: írásbeli közvetítést és szóbeli közvetítést. A szóbeli közvetítés tevékenységei a következők: szinkrontolmácsolás, követő tolmácsolás, informális tolmácsolás. Az írásbeli közvetítés a következő tevékenységeket foglalja magában: pontos fordítás, műfordítás, lényeg összefoglalása.

A Referenciakeret bevezeti a *tartományok* fogalmát, melyen az élet azon területeit érti, melyeken a nyelvi tevékenységek zajlanak. A nyelvtanulás szempontjából a következő tartományokat különbözteti meg: közéleti tartomány, személyes tartomány, szakmai tartomány és oktatási tartomány.

A nyelvhasználó/nyelvtanuló a kommunikáció során feladatokat hajt végre, melyek során *stratégiák* alkalmazása válhat szükségessé olyan esetekben, amikor nem előre begyakorolt feladatokról van szó. A Referenciakeret produktív, receptív, interaktív és közvetítő stratégiákat különböztet meg.

A produktív stratégiák közé tartozik a próba (tudatos, előzetes felkészülés), a mondanivaló módosítása, kompenzálás (megfogalmazás egyszerűbb nyelvi eszközökkel, körülírás, anyanyelvi kifejezések adaptálása idegen nyelven stb.), kísérletezés, önkorrekción.

A receptív stratégiákhoz tartozik a keretbe foglalás (kontextus és az ismeretek azonosítása, sémák aktiválása, a folytatás tartalmával kapcsolatos elvárások létrehozása) a kikövetkeztetés (hiányok kipótlása), a hipotézis felülvizsgálata (jelek és sémák összevetése) és a korrekció (alternatív séma keresése).

Az interakciós stratégiák között megtalálhatjuk a receptív és produktív stratégiákat, de ezen felül léteznek olyanok is, melyek kizárólag az interakcióra jellemzőek. Ilyen, pl. a szó átvétele, az együttműködés és a segélykérés.

A közvetítő stratégiák azt segítik elő, hogy fordítás vagy tolmácsolás során korlátozott forrásokra támaszkodva az információt mégis megfelelően közvetíthesse a fordító vagy tolmács. Ennek érdekében a következő stratégiák alkalmazása válhat szükségessé: háttértudás megszerzése, szójegyzék készítése, korrekció, mely lehet, pl. a szöveg alakítása szótár segítségével vagy konzultáció az adott téma szakértőivel, a rendelkezésre álló szakirodalom áttanulmányozása.

4.3.4 A katonai szaknyelvi nyelvvizsgarendszerek általános leírása

A Referenciakeret kategóriái szerint készítendő specifikáció első része a katonai szaknyelvi nyelvvizsgarendszerek általános leírása, mely során a vizsgarendszerek általános bemutatását végezzük el. Az általános bemutatás a leírandó vizsgarendszerek *rövid bevezető bemutatásával* kezdődik, és néhány fontos szempont (*a vizsgázók és a tanárok tájékoztatásának módjai, a tesztfelkészítés, a javítás és értékelés módszerei, osztályozás, minősítés, az eredmények közzélése és az adatok elemzése*) részletezésével folytatódik.

A katonai szaknyelvi nyelvvizsgarendszerek rövid bemutatása a következőket foglalja magában: az ARMA katonai szaknyelvi nyelvvizsgák, illetve a NATO STANAG 6001 katonai szaknyelvi nyelvvizsgák színtező típusú, komplex nyelvvizsgák. Az ARMA kétnyelvű nyelvvizsgarendszerben kilenc nyelvből lehet nyelvvizsgát tenni: angol, francia, német, olasz, orosz, horvát, szerb, szlovák, ukrán, míg a NATO STANAG 6001 egynyelvű nyelvvizsgarendszerben angol nyelven folynak nyelvvizsgák.

Mindkét nyelvvizsgarendszer általános céljának tekinthető az idegen nyelvi és szakmai (katonai) tudásszintek differenciált összekapcsolása és mérése. A vizsgák speciális célja: a vizsgázó nyelvtudásának felmérésével megállapítani azt, képes-e célnyelvi szituációban megfelelően tevékenykedni.

A két nyelvvizsgarendszer főbb tartományai a következők: közéleti, személyes, szakmai és oktatási. A vizsgák a következő kommunikatív tevékenységeket vizsgálják: hallott szöveg értése, olvasott szöveg értése, beszélt interakció, írott interakció, beszélt produkció, írott produkció, valamint az ARMA nyelvvizsgarendszer esetében még megjelenik a

közvetítés, mint tevékenység (mind a középfokú, mind a felsőfokú vizsga tartalmaz írott szöveg közvetítésének vizsgálatára irányuló tevékenységeket).

A két nyelvvizsgarendszer feladatainak összeállítását alapos igényfelmérés előzte meg, melynek során megvizsgáltuk, milyen célnyelvi szituációkban, milyen feladatok megoldása a legszükségesebb a külföldön szolgálatot teljesítő, vagy itthonról nemzetközi katonai szervezetekkel kapcsolatot tartó katonák számára. A két nyelvvizsgarendszer feladatainak részletes leírása (feladatok típusai, megoldásukhoz rendelkezésre álló idő) megtalálható az 1. mellékletben.

A vizsgázók és az őket felkészítő tanárok a ZMNE honlapján tájékozódhatnak mindkét nyelvvizsgarendszerről. A Nyelvvizsgaközpont weboldalán részletes információt kaphatnak a vizsgákkal kapcsolatos valamennyi lényeges kérdésről. Ezen felül a vizsgáztatásban részt vevő tanárok rendszeres továbbképzésben részesülnek a vizsgákkal kapcsolatban.

A katonai szaknyelvi nyelvvizsgarendszerek tesztírói és tesztfejlesztői a kidolgozásra speciálisan felkészített magyar és anyanyelvi nyelvtanárok, akik rendszeres továbbképzésben vesznek részt, továbbá rendelkeznek kifejezetten a kidolgozók számára készített feladatléírásokkal, útmutatókkal, ellenőrző listákkal és mintafeladatokkal. A tesztfejlesztők által elkészített feladatokat a Nyelvvizsgaközpont szakmai teamje és a moderálásba bevont nyelvtanárok vitatják meg. A feladatokat elsősorban a vizsgaanyagba illesztve preteszteljük más bevált feladatokkal együtt. A vizsgázók viszonylag szűk köre miatt azonban a rendszeres pretesztelés lehetősége korlátozott, a vizsga biztonságát veszélyeztetné. A vizsgarendszerek megbízhatóságát (reliabilitását) és érvényességét (validitását) is rendszeresen vizsgáljuk a szakirodalom által javasolt módszerek segítségével. (Ezekkel a módszerekkel a 4.5 alfejezet foglalkozik részletesebben.)

A vizsgafeladatokat mindkét vizsgarendszerben a javításra speciálisan kiképzett vizsgáztatók javítják, akik gazdag katonai szaknyelv-oktatási és nyelvvizsgáztatási tapasztalattal rendelkező nyelvtanárok. Ez alól csak az ARMA nyelvvizsgarendszer írásbeli vizsgafeladatai között szereplő feleletválasztós tesztek képeznek kivételt, melyeket sablon segítségével javítanak a Nyelvvizsgaközpont erre kiképzett adminisztrátorai.

A vizsgadolgozatokat a Nyelvvizsgaközpont minden esetben kódolja, ami azt jelenti, hogy a javítók nem tudják, kinek a dolgozatát javítják, hiszen a dolgozaton csak egy kódszám szerepel. A dolgozat azonosítására szolgáló adatlapot, mely a vizsgázó személyes adatait

tartalmazza, a kódolás során kivesszük a vizsgadolgozatot tartalmazó borítékokból, és azokat összegyűjtve, lezárt, lepecsételt borítékban a Nyelvvizsgaközpont pánccs szekrényében tároljuk a javítás befejezéséig.

A vizsgadolgozatok javítását mindig két javító végzi, akik az eredményeket egyeztetik, és egymás között megállapodásra jutnak. Vitás esetekben harmadik féllel (szakcsoport-vezető) is konzultálnak.

A dolgozatok javításának pontosságát a javítók rendszeres továbbképzése, a vizsgadolgozatok értékelését megtárgyaló standardizációs továbbképzések, az értékelési útmutatók/mintamegoldások, továbbá a javítások rendszeres ellenőrzése biztosítja.

A beszédképesség mérése során szintén két vizsgáztató értékeli a vizsgázók teljesítményét, kivételt csak a NATO STANAG 6001 3 szint beszédképességet mérő vizsga képez, melyen három vizsgáztató (közülük egy anyanyelvű vizsgáztató) van jelen, és ennek megfelelően hárman értékelik a vizsgázó teljesítményét. A szóbeli vizsgán az értékelés minden esetben a szóbeli vizsga értékelési kritériumai alapján történik, melyek három szempontot vizsgálnak: a vizsgáztató kommunikációs készségét, nyelvhasználatát és szóhasználatát.

A vizsgázónak a sikeres vizsgához az adott vizsgán megszerezhető teljes pontszám 60 százalékát kell elérnie. Bizonyítványt csak sikeres vizsgáról kap a vizsgázó.

A hivatalos javítási határidő letelte után (20 munkanap) a Nyelvvizsgaközpont közzéteszi a vizsgaeredményeket az Interneten és a Nyelvvizsgaközpont faliújságján. A vizsgázók a vizsgán elért összpontszámukon kívül megtekinthetik a vizsga egyes részfeladatain elért pontszámaikat is.

A szóbeli vizsgán nincs várakozási idő az eredmények közlését illetően: a vizsgázó közvetlenül a vizsga után megtekintheti a vizsgán elért pontszámát az egyes feladatokra kapott részpontszámmal együtt, melyeket a vizsgáztatók a vizsga befejezése után az ún. vizsgaeredmény-összesítő lapon a vizsgaterem ajtajára kifüggesztenek. Az ARMA nyelvvizsgák esetében, ahol a gépi hang értése feladat is a szóbeli vizsga részét képezi, a végleges eredményre 1 hetet kell várni, ennyi ugyanis a gépi hang értése feladat javítási határideje. Az egy hét letelte után az eredményeket a szakcsoport-vezetők és az adminisztrátorok rávezetik a szóbeli jegyzőkönyvekre, majd ezt követően az eredmény felkerül az Internetre, illetve az adminisztrátorok kifüggesztik azokat a Nyelvvizsgaközpont faliújságjára.

A Nyelvvizsgaközpont a vizsgázók számára az Interneten (ZMNE honlapja) részletes információt közöl a két szaknyelvi nyelvvizsgarendszer értékelésével és lefolytatásával kapcsolatban, amelynek segítségével a vizsgázók értelmezhetik eredményeiket. Ezen felül a Nyelvvizsgaközpont dolgozói ügyfélfogadási időben vagy előre egyeztetett időpontban konzultációra is biztosítanak lehetőséget, továbbá minden vizsgázónak jogában áll saját kijavított dolgozatát – a szakcsoport-vezetővel előre egyeztetett időpontban – megtekinteni.

Az eredmények felülvizsgálatára az ARMA nyelvvizsgarendszer nyújt lehetőséget: a vizsgaszabályzat szerint a vizsgázónak akkor van joga felülvizsgálati kérelmet benyújtani, ha vizsgaeredménye maximum 2 ponttal maradt el az átmenő pontszámtól (az átmenő pontszám minden esetben az összpontszám 60 százaléka). A felülvizsgálati kérelem benyújtásának pontos határideje van: az eredmények közzétételétől számított egy hét. Ilyen esetben a Nyelvvizsgaközpont felülvizsgálati kérelmek elbírálására létrehozott két főből álló bizottsága a dolgozatot újra átnézi, és megvizsgálja, hogy van-e lehetőség a sikeres vizsgálathoz hiányzó 1 vagy 2 pont megadására. A felülvizsgálati kérelem elbírálásáról a vizsgázó minden esetben írásbeli értesítést kap lakcímeire a Nyelvvizsgaközponttól.

Az ARMA nyelvvizsgarendszerben a szóbeli vizsgák eredményének közzététele után is van mód felülvizsgálati kérelem benyújtására (az átmenő pontszámtól maximum 2 ponttal elmaradó pontszám esetén), ebben a vizsgarendszerben ugyanis a gépi hang értése feladat is a szóbeli vizsgák részét képezi. Felülvizsgálati kérelem benyújtása esetén a bizottság a vizsgázó gépi hang értése feladatát nézi át újra, a szóbeli vizsgán elért eredmény nem módosítható.

A vizsgázó vizsgaeredményével kapcsolatban fellebbezést is benyújthat mindkét vizsgarendszerben, erre azonban csak akkor van mód, ha a vizsgán a vizsgaszabályzatba ütköző szabálytalanságot észlelt. Ilyen esetekben a fellebbezést a Nyelvvizsgaközpont igazgatójának kell benyújtania, aki – a vizsgaszabályzat szerint – az esetet köteles kivizsgálni, és a vizsgálat kimeneteléről köteles értesíteni a vizsgázót.

A Nyelvvizsgaközpont mindkét szaknyelvi vizsgarendszerének minden vizsgázója számára kérdőívet mellékel az írásbeli vizsgadolgozatokhoz (kitöltésük természetesen önkéntes), melyen a vizsgázók leírhatják véleményüket, észrevételeiket a vizsgaszervezéssel és a vizsgafeladatokkal kapcsolatban.

A szóbeli vizsgáztatók és a javítók számára is mellékelünk kérdőíveket, melyeken észrevételeket tehetnek az adott vizsgáról.

Ezen felül a Nyelvvizgáközpont valamennyi vizsgafeladat eredményeit összegyűjti és elemzi. Jelenleg 1 fő főállású statisztikus végzi ezeket az elemzéseket, aki az elemzés során vizsgálja a tesztfeladatok nehézségi fokát, a tesztfeladatok diszkriminációs indexét, a reliabilitást (megbízhatóságot) és a validitást (érvényességet).

A Referenciakereten alapuló specifikáció elkészítésének első része ezzel lezárult, a katonai szaknyelvi nyelvvizsgarendszerek általános leírása befejeződött. A fenti információk célja, hogy képet adjon a vizsgákról, növelje a vizsgarendszerek áttekinthetőségét mind a vizsgázók, mind a szakemberek számára. Ezen a ponton a szintillesztésben részt vevő szakemberek feladata az, hogy írásban rögzítsék előzetes benyomásukat a vizsgaszintekről, nevezetesen arról, hogy a két nyelvvizsgarendszer szintjeit a Referenciakeret mely szintjeinek kívánják megfeleltetni. Ezt az előzetes szándékot szemlélteti az alábbi táblázat:

REFERENCIAKERET SZINTJEI	ARMA NYELVVIZSGARENDSZER SZINTJEI	NATO STANAG 6001 NYELVVIZSGARENDSZER SZINTJEI
C1	FELSŐFOK	3 szint
B2	KÖZÉPFOK	2 szint
B1	ALAPFOK	1 szint

11. táblázat: Az ARMA és a NATO STANAG 6001 nyelvvizsgarendszerek előzetes szintmegfeleltetése

4.3.5 A katonai szaknyelvi nyelvvizsgarendszerek részletes leírása

A specifikáció második része a katonai szaknyelvi nyelvvizsgarendszerek részletes leírását foglalja magában. Ebben a részben a kommunikatív tevékenységek és a kommunikatív nyelvi kompetencia különböző szempontjai kerülnek részletezésre.

A katonai szaknyelvi nyelvvizsgákon vizsgált kommunikatív nyelvi tevékenységek közé tartoznak a *hallott szöveg értése*, az *olvasott szöveg értése*, a *beszélt interakció*, az *írott interakció*, a *beszédprodukció*, és az *írott produkció*, ezen felül az ARMA nyelvvizsgarendszer esetében még ide tartozik az *írás közvetítése (fordítás)* is. A különböző nyelvvizsgarendszerek egységes szempontok szerinti leírását kérdőívek segítik elő, melyek tartalmazzák azokat a szempontokat, melyekre minden vizsgateületnek feltétlenül ki kell térnie a kommunikatív tevékenységek leírása során. A továbbiakban az értekezés ezeket a szempontokat tekinti át.

A részletes leírás során a specifikáció kidolgozóinak feltétlenül ismertetniük kell a nyelvhasználat tartományait, melyek a katonai szaknyelvi nyelvvizsgák esetében a

következők: személyes, közéleti, oktatási és szakmai tartományok. A tartományokat a Referenciakeret alapján a következő szituációs kategóriákra bonthatjuk: *helyszínek, intézmények, személyek, tárgyak, események, műveletek, szövegek.*

Az adott altesztek⁶¹ esetében az egyes feladatokhoz különböző helyszínek kapcsolódnak, szakmai feladat esetén laktanyákat, katonai bázisokat, parancsnokságokat, katonai egészségügyi intézményeket, katonai tanintézményeket, katonai repülőtereket, gyakorlótereket és egyéb katonai objektumokat sorolhatunk ide.

Az altesztekben előforduló intézmények közé tartoznak az ENSZ, a NATO, az Európai Unió, a Honvédelmi Minisztérium, a Magyar Honvédség, a külföldi hadseregek, a nemzetközi katonai szervezetek, a katonai főiskolák és egyetemek, a hadtudományi társaságok, a katonai egészségügy stb.

Az érintett fontosabb személyek: katonatisztek, tiszthelyettesek, sorkatonák, politikusok, katonai tanintézmények oktatói és hallgatói, katonai egészségügyi intézmények dolgozói, tevékenységükben a hadsereghez kapcsolódó civil szervezetek munkatársai.

A jellemző tárgyak közé tartoznak a fegyverzet, a katonai berendezések, a katonai járművek, a katonai egyenruhák, a hátizsák, a kulacs, az elsősegély felszerelés, a túlélő felszerelés, a dokumentumok, a kitüntetések stb.

A szövegekben szereplő jelentősebb események általában válságok, katonai konfliktusok, hadgyakorlatok, kiképzések, béketeremtő és békefenntartó műveletek, találkozók, szakmai értekezletek és konferenciák, ünnepek, megemlékezések, természeti és egyéb katasztrófák, balesetek stb.

Az érintett személyek által végrehajtott fontosabb műveletek: harc, lövészet, felderítés, evakuálás, aknamentesítés, humanitárius segítségnyújtás, menetelés, járőrözés, repülés, szállítás, karbantartás, létesítmények építése, számítógép-használat, nyelvtanulás, orvosi vizsgálatok.

A szövegek lehetnek újság- és folyóiratcikkek, beszámolók, jelentések, értekezések, szabályzatok, hivatalos és magánlevelek, történetek és hírek.

A részletes leírás következő kifejtendő szempontja a kommunikációs témák, melyeket a katonai szaknyelvi vizsgák esetében általános és szakmai témákra bonthatunk. Ezek a témák

⁶¹ Alteszten az egyes kommunikatív nyelvi tevékenységekhez (hallott szöveg értése, olvasott szöveg értése, beszélt interakció, írott interakció, beszédprodukción, írás közvetítése) kapcsolódó feladatok összessége értendő.

a vizsga szintjének emelkedésével párhuzamosan bővülnek, és egyre összetettebbekké válnak. A két vizsgarendszer kommunikációs témáinak részletes listája megtekinthető a 2. mellékletben.

Ezen felül a specifikáció íróinak ki kell térniük a vizsgázók által megoldandó kommunikatív feladatokra is. E szempont kifejtésekor az egyes altesztek feladatait elemezik oly módon, hogy feladatról feladatra haladva leírják, hogy mi az, amit a vizsgázónak végre kell hajtania az adott feladat megoldásakor, pl. az ARMA nyelvvizsgarendszerben alapfokon a gépi hang értése feladat megoldása során standard dialektusban elmondott rövid szöveget kell a vizsgázónak meghallgatnia és megértenie, vagy középfokon olvasott szöveg értése során autentikus szakmai szöveget kell elolvasnia és megértenie stb.

A részletes leírás következő szempontja a kommunikációs tevékenységek és stratégiák kifejtése, mely úgy történik, hogy feladatonként ismertetjük az adott feladat által a vizsgázótól elvárt konkrét tevékenységeket és az ezek végrehajtásához esetlegesen szükséges stratégiákat: pl. az ARMA nyelvvizsgarendszerben alapfokon az olvasott szöveg értése során a vizsgázónak szakmai szöveget kell elolvasnia, és a szövegből kérdések alapján konkrét információt kell kiszűrnie, melyeket írásban kell lejegyeznie magyar nyelven. Ehhez a vizsgázónak a tervezés, kivitelezés, értékelés és korrekció stratégiáit kell alkalmaznia.

Lényeges szempont a specifikáció írásakor a vizsgázók által megértendő és létrehozandó szövegtípusok részletezése, melynek során a specifikáció írói felsorolják az altesztekben található valamennyi szövegtípust, és feltüntetik ezeknek a pontos hosszát. Pl. ARMA felsőfokú szóbeli nyelvvizsgán a nyelvi laborban a vizsgázónak első feladatként egy 1400-1600 n terjedelmű összefüggő, általános nyelvi szöveget (történet, hír) kell meghallgatnia, mely minden esetben monológ.

A részletes leírás következő szempontja a vizsgázók által megoldandó feladatokra fókuszál: az adott alteszt feladatait kell pontosan bemutatni, pl az ARMA középfok írásbeli vizsga 1. feladatában a vizsgázónak négy választási lehetőséget felkínáló feleletválasztós tesztet kell megoldania, mely 50 tesztkérdést tartalmaz.

A fenti kérdések részletes kifejtése után át kell tanulmányozni a Referenciakeret adott kommunikációs tevékenységekre vonatkozó skáláját és a releváns alskálákat. Például a hallott szöveg értése tevékenység leírása után az illesztésben részt vevő szakemberek áttanulmányozzák a Referenciakeret hallott szöveg értése általános skáláját, valamint az ide kapcsolódó alskálákat, melyek a következők:

- Anyanyelvű beszélők közötti társalgás megértése
- Beszédértés élőben a közönség tagjaként
- Bejelentések és utasítások hallás utáni megértése
- Hallható médianyagok, felvételek értése
- Televízió és filmnézés
- Végszavak felismerése és következtetések levonása

Ezek az alskálák szintenként részletezve írják le a nyelvhasználó/nyelvtanuló nyelvtudását. Az adott alteszt szempontjából releváns skálák áttanulmányozása után a specifikáció kidolgozóinak minden esetben el kell helyezniük az általuk részletesen leírt altesztet a Referenciakeret szintjeihez képest, majd ezt az elhelyezést indokolniuk kell.

A katonai szaknyelvi nyelvvizsgarendszerek részletes leírása a kommunikatív kompetencia különböző szempontjainak áttekintésével folytatódik, és zárul is egyben, melynek során a kommunikatív kompetencia aspektusait: a nyelvi kompetenciát, a szociolingvisztikai kompetenciát, a pragmatikai kompetenciát és a stratégiai kompetenciát kell megvizsgálnunk az értésben, az interakcióban, a produkcióban és a közvetítésben.

A feladat végén a kidolgozóknak át kell tanulmányozniuk a Referenciakeret ide vonatkozó releváns alskáláit, melyeket össze kell vetniük a saját vizsgáikról készített leírásokkal, majd ezután el kell helyezniük saját vizsgáik szintjeit a Referenciakeret szintjein belül.

A katonai szaknyelvi nyelvvizsgarendszerek fentiekben bemutatott részletes leírásával befejeződik az illesztés második szakasza, a specifikáció. Ennek a szakasznak a végeredménye egy olyan jól áttekinthető vizsgaspecifikáció, mely a Referenciakeret kategóriáira épül, és magában foglalja a nyelvvizsgarendszer valamennyi altesztjének Referenciakerethez viszonyított/megfeleltetett szintjét is.

4.4. A SZINTILLESZTÉS HARMADIK SZAKASZA: A STANDARDIZÁLÁS

4.4.1 A standardizálás lényege

Standardizálás alatt az értékítéletek egységesítését értjük. A standardizálás lényege, hogy elérjük a Referenciakeret szintjeinek egységes értelmezését, és kialakítsuk a helyi minták illesztéséhez szükséges képességet. E folyamat során a specifikáció (vizsgaleírás)

kidolgozói meggyőződhetnek arról, hogy megalapozott volt-e az egyes altesztek előzetes szintmegfeleltetése.

A standardizálás fontos előfeltétele, hogy a vizsgarendszerek önmagukban megfelelő megbízhatósággal (reliabilitással) és érvényességgel (validitással) rendelkezzenek. Ehhez fontos a specifikáció gondos kidolgozása, továbbá, hogy az adott vizsga fejlesztése megfeleljen az érvényes (valid) vizsgák iránt általánosan megfogalmazott követelményeknek, mivel csak ilyen vizsgákat lehet a Referenciakerethez illeszteni.

A 2000-ben Magyarországon bevezetett nyelvvizsga akkreditációs rendszer garantálja, hogy csak megfelelő érvényességgel (validitással) és megbízhatósággal (reliabilitással) rendelkező nyelvvizsgarendszerek működhessenek, hiszen a nyelvvizsgaközpontok felügyeleti szerve, a Nyelvvizsgát Akkreditáló Testület folyamatosan ellenőrzi és felügyeli a nyelvvizsgaközpontok tevékenységét. A katonai szaknyelvi nyelvvizsgarendszerek legutóbbi, kétévente esedékes felülvizsgálata, mely a nyelvvizsgarendszerek minden lényeges kérdéskörére kiterjedt, 2006 novemberében fejeződött be.

A standardizálás műhelymunka keretében folyó tevékenység, melynek során a résztvevők újból felelevenítik a Referenciakerettel kapcsolatos ismereteiket, elemzik és értékelik a vizsgateljesítményeket, és konszenzusra jutnak. A standardizálási szakasz hatékony végrehajtásához feltétlenül szükség van a Referenciakeret standardizált vizsgateljesítmény-mintáira, a Referenciakeret értékelőskáláira, helyi vizsgateljesítmény-mintákra, a helyi értékelőskálákra, a Referenciakeret kalibrált tesztfeladataira és helyi tesztfeladatokra, valamint gyakorlott vizsgáztatókra, akik részt vesznek a fentiekben említett feladatok értékelésében. A standardizálás elvégzéséhez minél több értékelő részvételére van szükség, mely elsősorban angol és német nyelvből oldható meg nehézségek nélkül.

Fontos, hogy a standardizálás szakaszát a Referenciakeret felelevenítésével kezdjük, melynek során a résztvevők áttekintik a szintleírásokat és a szintleírásokban használatos kategóriákat. Itt néhány olyan tevékenység elvégzéséről van szó, mely felfrissíti ismereteinket: pl. szintleírások átolvasása, néhány szintleíró skála rekonstruálása stb.

Ezt követően az értékítéletek és a helyi vizsgaminták/feladatok standardizálására kell áttérni, ami két alcsoportra bontva történik: a *produktív nyelvi készségek standardizálása*, és a *receptív nyelvi készségek standardizálása*.

4.4.2 A produktív készségek standardizálása

A produktív készségek standardizálása jól szemléltethető az írott produkció standardizálásával (ARMA nyelvvizsgarendszer). Az első lépcsőt bemutatási szakasznak nevezhetjük, mivel ekkor a Referenciakeret *írásbeli vizsgateljesítmények értékelési kritériumainak rács táblájával*,⁶² és a Referenciakeret *általános írásbeli interakció és levelezés skáláival*⁶³ ismerkedtek meg a résztvevők. Kalibrált (az Európa Tanács által nyelvi szintek szerint besorolt) teljesítményminták a standardizálásnak ebben a szakaszában nem álltak rendelkezésre, így különös hangsúlyt kaptak a fentiekben említett értékelési skálák, különös tekintettel a B1, B2, C1 szintekre.

A második lépcsőben a helyi írásbeli vizsgaminták (ARMA és NATO STANAG 6001) csereszabatosítása folyt. A résztvevők először két ARMA alapfokú, két ARMA középfokú és két ARMA felsőfokú fogalmazást értékelték egyénileg. Az értékelést az adott szintnek megfelelő ARMA írásbeli értékelési útmutató és a Referenciakeret írásbeli vizsgateljesítmények értékelési kritériumainak rács táblája alapján végezték el. Példaként az alábbiakban a két ARMA angol alapfokú fogalmazás értékelése látható.

	ARMA szerinti értékelés 1. fogalmazás	ARMA szerinti értékelés 2. fogalmazás	Referenciakeret szerinti értékelés 1. fogalmazás	Referenciakeret szerinti értékelés 2. fogalmazás
1. értékelő	14 pont	12 pont	B1	B1
2. értékelő	14 pont	12 pont	B1	B1
3. értékelő	19 pont	12 pont	B1	B1
4. értékelő	14 pont	9 pont	B1	B1
5. értékelő	16 pont	12 pont	B1	B1
6. értékelő	16 pont	13 pont	B1	B1
7. értékelő	12 pont	13 pont	B1	B1
8. értékelő	15 pont	–	B1	B1
9. értékelő	18 pont	14 pont	C1	B2

12. táblázat: Az írott produkció standardizálása

Az ARMA nyelvvizsgarendszerben az alapfokú fogalmazások maximális pontszáma 20 pont, a sikeres vizsgálóhoz, legalább 12 pontot kell elérnie a vizsgázónak. A fenti táblázatból látható, hogy az első fogalmazás egy átlagosnál jobb teljesítményt, míg a második fogalmazás

⁶² Nyelvvizsgák illeszkedése a Közös Európai Referenciakerethez – Nyelvvizsgát Akkreditáló Testület, Nyelvvizsgáztatási Akkreditációs Központ, Budapest, 2005. 120-121. o.

⁶³ Közös Európai Referenciakeret: nyelvtanulás, nyelvtanítás, értékelés – Pedagógus-továbbképzési Módszertani és Információs Központ Kht., Pilisborosjenő, 2002, 99. o.

egy átlagos alapfokú teljesítményt tükröz. Az első fogalmazásra adott pontok átlaga 15,333 pont, az értékelésben mutatkozó szórás⁶⁴ 2,17 pont, ami elfogadhatónak tekinthető, vagyis elmondható, hogy az értékelés egységes. A második fogalmazásra adott pontok átlaga 12,125 pont, az értékelésben mutatkozó szórás pedig 1,457, ami igen alacsony érték, és arra utal, hogy az értékelők rendkívül egységesen ítélték meg a vizsgázó írásbeli teljesítményét. A Referenciakeret szerint történt értékeléskor az értékelés láthatóan rendkívül egységes, az értékelés szórása az 1. fogalmazás esetében 0,666, a második fogalmazás esetében pedig mindössze 0,353.

Az írásbeli produkciók értékelésének standardizálása a fentiekhez hasonló módszerrel folytatódott az ARMA közép- és felsőfokú fogalmazások értékelésével, illetve a NATO STANAG 6001 írásbeli teljesítménymintáinak értékelésével. (A produktív készségekhez tartozó szóbeli vizsgaminták standardizálása is hasonló módszerrel történik.)

4.4.3 A receptív készségek standardizálása

A receptív készségek standardizálása jól szemléltethető a szövegértést mérő feladatok standardizálásával. Az első lépcső ebben az esetben is a Referenciakeret releváns skáláinak megismerése, melyek jelen esetben a következők: *általános szövegértés, olvasás tájékozódás céljából, olvasás információszerzés céljából*⁶⁵. Ezeknek a skáláknak a tanulmányozása során elsősorban a B1, B2, és C1 szintekre kell koncentrálnunk, hiszen ezek azok a szintek, melyeknek saját vizsgáinkat meg kívánjuk feleltetni.

A szövegértés standardizálása is két fázisban történik: az első fázis a kalibrált tesztlépések elemzése, a második pedig a helyi minták csereszabatosítása. Az első fázisban három B1, három B2 és három C1 szintű, a Referenciakeret szintjeihez már előzőleg bekalibrált olvasási feladat elemzése történik. A feladat a szövegek elolvasása és a szövegekhez tartozó feleletválasztós tesztfeladatok megoldása, illetve annak az eldöntése, hogy az egyes szövegeket és a hozzájuk tartozó feladatokat a Referenciakeret mely szintjére sorolnák be a résztvevők. A szövegek és a szövegekhez tartozó feladatok elemzésének szempontjai az alábbiak:

- A szöveg forrása

⁶⁴ Az átlagtól való átlagos eltérés.

⁶⁵ Közös Európai Referenciakeret: nyelvtanulás, nyelvtanítás, értékelés – Pedagógus-továbbképzési Módszertani és Információs Központ Kht., Pilisborosjenő, 2002, 85-86. o.

- Autentikusság
- A szöveg fajtája
- A szöveg tartománya
- A szöveg témája
- A szöveg hossza
- Szókincs
- Nyelvtan
- A Referenciakeret mely szintjén álló nyelvtanuló képes ezt a szöveget megérteni
- A feladat típusa
- A vizsgázó által végrehajtandó feladat
- A feladat becsült szintje

A kalibrált szövegek és a hozzájuk tartozó feladatok feldolgozását a helyi minták csereszabatosítása követi, amelyben ARMA és NATO STANAG 6001 szövegértési feladatokat értékelnek a résztvevők. Az értékelés során a fő feladat annak a megállapítása, hogy az adott szövegértési feladatok a Referenciakeret mely szintjére sorolhatók be. A kitöltött értékelőlapok kiértékelése az alábbi módon történik:

Alapfok, ARMA szövegértés 1. sz. szöveg és feladat

	Referenciakeret szerinti értékelés
1. értékelő	B1
2. értékelő	B2
3. értékelő	B1
4. értékelő	B1
5. értékelő	B1
6. értékelő	B2
7. értékelő	A2
8. értékelő	B1
9. értékelő	B1
10. értékelő	B1

13. táblázat: Olvasott szövegek standardizálása

A táblázat szerint a 10 értékelőből 1 fő A2 szintre, 2 fő B2 szintre, 7 fő B1 szintre sorolta be az 1. sz. ARMA alapfokú szövegértési feladatot. Megállapítható tehát, hogy az értékelés résztvevői az adott szövegértési feladatot 70 százalékban B1 szintnek feleltették meg, mely alátámasztja a specifikációban előzetesen megfogalmazott szintmegfeleltetést, mely szerint az ARMA alapfokú olvasott szöveg értését mérő vizsgafeladatok, a Referenciakeret B1 szintjének feleltethetők meg.

A további ARMA és NATO STANAG 6001 szövegek értékelése is hasonló módon történik. Ezen felül a fentiekben ismertetett módszer a receptív készségekhez tartozó beszédértés standardizálására is jól alkalmazható.

4.4.4 A standardok felállítása

A standardizálás folyamata a standardok felállításával zárul, mely azt jelenti, hogy megállapítjuk a szintek közötti határérték pontokat, melyek az értékelési folyamat eredményeként születnek meg.

Az egyes vizsgafeladatok értékelésekor folyamatosan figyelemmel kell kísérnünk az alsó ponthatárokat, ahol az értékelők még az adott Referenciakeret szintnek feleltetik meg az adott vizsgafeladatot vagy vizsgát. Úgy is mondhatjuk, hogy arra kérdésre keressük a választ, hogy mi az a minimális tudás, amivel a vizsgázó még megfelel az adott szinten. Ehhez fontos, hogy az adott vizsgaszinten belül gyengébb és erősebb vizsgamintákat is értékeljenek az értékelők. Lényeges, hogy a határérték pontok meghatározása nem történhet kizárólag pszichometriai módszerek segítségével, hiszen figyelembe kell vennünk a standardizálásban részt vevő szakemberek szakmai véleményét, megjegyzéseit is.

A Nyelvvizgáközpont az értékelés adatainak vizsgálatával és az értékelők véleményének figyelembe vételével hozta meg a döntést a határérték pontokról. A döntés értelmében a vizsgázónak a sikeres vizsga érdekében mindkét vizsgarendszerben a maximális pontszám legalább 60 százalékát kell teljesítenie a nyelvvizgákon.

4.5. A KATONAI SZAKNYELVI NYELVVIZSGÁK SZINTILLESZTÉSÉNEK NEGYEDIK SZAKASZA: AZ EMPIRIKUS VALIDÁLÁS

4.5.1 Az empirikus validálás fogalma

A szintillesztés előző két szakaszában (specifikáció és standardizálás) végrehajtott tevékenységek már a validálási folyamat részének tekinthetők. Ebben a két szakaszban azt bizonyítottuk, hogy a katonai szaknyelvi tesztek gondos és szakszerű eljárások eredményeképpen jöttek létre. Ezen felül azonban lényeges megvizsgálnunk azt is, hogy az összeállított tesztek hogyan működnek éles tesztként. A validálás során a szintillesztésben részt vevő szakembereknek meg kell győződnie arról, hogy a specifikáció és a standardizálás során megfogalmazott követelményeket és állításokat igazolják-e a tényleges tesztadatok. Az

igazolási folyamatban alkalmazott minőségi és mennyiségi eljárásokat empirikus validálásnak nevezzük.

Az empirikus validálás az adott vizsga belső és külső validálását foglalja magában. A *belső validálás*, mely minden esetben előfeltétele a Referenciakerethez történő szintillesztésnek a teszt belső minőségét vizsgálja minőségi és mennyiségi módszerek alkalmazásával. A validálásban részt vevő szakemberek egyrészt minőségi módszerek segítségével megvizsgálják, hogy a vizsga lefolytatása, a vizsgáztatók és javítók tevékenysége, a vizsgákkal kapcsolatos visszajelzések stb. összhangban vannak-e mindazzal, amit a specifikációban lefektettek, másrészt mennyiségi módszerek – statisztikai elemzések – alapján bemutatják az adott teszt jellemzőit. A mennyiségi módszerek alkalmazása elsősorban az angol és német nyelv esetében lehetséges, ugyanis ezekből a nyelvekből áll rendelkezésre elegendő nagyságú vizsgázói populáció ahhoz, hogy a feldolgozott adatok alapján megbízható következtetéseket vonhassunk le.

A *külső validálás* során a Referenciakeret szintjeihez illeszkedő standardizálást kell igazolni, ami azt jelenti, hogy empirikus eljárásokkal kell bizonyítani azt a tényt, hogy valóban kapcsolat áll fenn a katonai szaknyelvi nyelvvizsgák szintjei és a Referenciakeret szintjei között.

4.5.2 A belső validálás minőségi módszerei

A katonai szaknyelvi nyelvvizsgák belső validálásához szükséges tesztadatokat a szintillesztés első három szakaszát követő katonai szaknyelvi nyelvvizsgák szolgáltatták (2006. október). Úgy is mondhatjuk, hogy ezek a vizsgák tekinthetők a Referenciakerethez illesztett vizsgák próbájának. A vizsgák elemzésének minőségi módszerei a *vizsgafelügyelet*, az *értékelés*, a *vizsgákkal kapcsolatos visszajelzések*, valamint a *vizsgázók informálásának szempontjaira* koncentráltak:

A vizsgafelügyelet

A vizsgafelügyeletnek fontos szerepe van a vizsga megbízhatósága és érvényessége szempontjából, így a vizsgafelügyelet minőségi elemzésére a validálási eljárás során mindenképpen ki kell térni. A vizsgafelügyelettel kapcsolatban megvizsgálandó kérdések a következők:

- Részesültek-e kiképzésben a vizsgafelügyelők a vizsga menetével, az esetleges rendkívüli események kezelésével kapcsolatban a vizsgát megelőzően?
- Elegendő számú vizsgafelügyelő vett-e részt a vizsgán?
- Kaptak-e részletes írásos útmutatót a vizsgafelügyelők teendőikkel kapcsolatban?
- Hogyan történt a vizsgázók személyazonosítása és behívása a vizsgaterembe?
- Ismertették-e a vizsga pontos menetét a vizsgázókkal a vizsga megkezdése előtt?
- Megfelelő volt-e a vizsgázók számára az adott vizsga környezete (csend, fény, hőmérséklet stb.)?
- Történt-e bármilyen rendkívüli esemény, mely esetleg negatívan befolyásolhatta a vizsgázók teljesítményét?
- Végeztek-e próbahallgatást a vizsgafelügyelők a nyelvi laborokban?
- Hogyan tájékoztatták a vizsga folyamán a vizsgázókat a számukra még rendelkezésre álló időről?
- Hogyan történt a vizsgadolgozatok beszedése a vizsga végén?
- Ellenőrizték-e a vizsgafelügyelők munkáját a vizsga folyamán?
- Ha igen, kaptak-e ők erről valamilyen visszajelzést?

A vizsgákat megelőzően a vizsgafelügyelők eligazításban részesültek, mely a szakcsoport-vezetővel való konzultáció formájában történt. Ennek során az adott vizsga vizsgafelügyelet-vezetője áttekintette a szakcsoportvezetővel az írásbeli vagy beszédértést mérő vizsgával kapcsolatos lényegesebb kérdéseket, melyekről a vizsga megkezdése előtt tájékoztatta a többi vizsgafelügyelőt. A vizsgafelügyelettel kapcsolatos fontosabb instrukciókat a vizsgafelügyelők írásban is kézhez kapták.

Az akkreditációs előírásokkal összhangban a Nyelvvizsgaközpont minden esetben 20 vizsgázóként minimum 1 vizsgafelügyelőt köteles biztosítani az ARMA írásbeli és a NATO STANAG 6001 írott szöveg értését, valamint az íráskészséget mérő vizsgákhoz. A nyelvi laborokban mindkét vizsgarendszer beszédértést mérő vizsgafeladatainál nyelvi laboronként két vizsgafelügyelő van jelen. Ettől a szabálytól eltérés az említett vizsgákon sem történt.

A vizsgázókat a vizsgafelügyelők a vizsganévsor alapján szólították a vizsgaterembe, akik belépéskor fényképes igazolvánnyal igazolták magukat. A vizsgafelügyelők ezt követően a vizsgázókat a számukra kijelölt helyre irányították.

A személyazonosítást és az ültetést követően a felügyelet vezetője rövid eligazítást tartott a vizsgázók számára a vizsga menetéről, valamint ismertette a fontosabb szabályokat.

A vizsgakörnyezet valamennyi vizsgán megfelelő volt. A vizsgák fűtési szezonban történtek, a vizsgaterem hőmérséklete és világítása kielégítőnek volt mondható. A vizsgákat jelentős zaj sem kívülről, sem belülről nem zavarta meg.

Rendkívüli eseményről a vizsgafelügyelők nem számoltak be, de a vizsgafelügyelet vezetője az ilyen eseményekkel kapcsolatos teendőkre (pl. felfüggesztési jegyzőkönyv felvétele) felkészítésben részesült.

A nyelvi laborokban történt vizsgákat megelőzően minden esetben végeztek próbahallgatást. Előfordult egy-két olyan eset, amikor a fejhallgató nem jól működött, azonban ezeket a vizsgát megelőzően sikerült lecserélni oly módon, hogy a vizsgázót a vizsgafelügyelők másik boxba ültették át. (A Nyelvvizsgaközpont a nyelvi laborokba lehetőség szerint igyekszik mindig a férőhelyeknél kevesebb vizsgázót beosztani, azért, hogy az esetleges technikai problémák gyorsan kiküszöbölhetőek legyenek.)

A vizsgafelügyelők a vizsga elején a vizsgateremben lévő táblára felírták a vizsga kezdetének és végének pontos időpontját. Ezen felül a vizsga vége előtt egy órával ismételten figyelmeztették a vizsgázókat a még rendelkezésre álló időről. A vizsga vége előtt fél órával ezt megismételték, majd 20 perccel a vizsga vége előtt ismét jelezték a hátralévő időt, ekkor megkértek minden vizsgázót arra, hogy a vizsga végéig már ne hagyják el a helyüket, hanem várják meg a vizsga végét, amikor is a felügyelők minden vizsgázótól beszedik a dolgozatokat. A vizsgafelügyelők a vizsga vége előtt 10 és 5 perccel ismét jelezték a még hátralévő időt.

A vizsga lezárásaként a felügyelet vezetője felkérte a vizsgázókat arra, hogy fejezzék be a munkát, és dolgozataikat helyezték vissza a borítékba. Ezt követően a felügyelők körbejártak, és minden vizsgázótól a személyi igazolvány és az adatlapon található személyes adatok ellenőrzése után beszedték a vizsgadolgozatokat. Ezután a vizsgázók elhagyhatták a vizsgatermet, a felügyelők pedig az összegyűjtött dolgozatokat visszavitték a Nyelvvizsgaközpontba, és kódolásra átadták azokat az illetékes szakcsoport-vezetőnek.

A Nyelvvizsgaközpont igazgatója és az adott vizsga illetékes szakcsoport-vezetője közösen ellenőrizték a vizsgákat. Az ellenőrzés magában foglalta a vizsgaterem megtekintését, a vizsgafelügyelet vezetőjével való rövid konzultációt, és néhány vizsgázó személyazonosságának szűrőpróbaszerű ellenőrzését is. Az ellenőrzés során szabálytalanságot nem állapítottak meg.

A vizsgafelügyelők és a szakcsoport-vezető a vizsgát követően (a vizsgadolgozatok átadásakor) rövid szóbeli megbeszélést tartott a vizsgával kapcsolatos tapasztalatokról. Felmerült javaslatként a vizsgadolgozatok azonosítására szolgáló adatlapok módosítása, nevezetesen az, hogy az adatlapokra is célszerű rávezetni a vizsga konkrét időpontját, továbbá, hogy a beszédértést mérő vizsgához készüljenek külön adatlapok.

A fentiek alapján megállapítható, hogy a vizsgafelügyelet az októberi vizsgák során megfelelő volt: a vizsgázók megfelelő tájékoztatásban részesültek, a vizsga körülményei az előírásokkal összhangban voltak, és nem történt semmilyen, a vizsgateljesítményt negatívan befolyásoló esemény.

Az értékelés

A validálás során a minőségi elemzés második fontos területe az értékelés, melyen a szóbeli vizsgáztatók és javítók tevékenységét értjük. Az ő tevékenységük alapvető a vizsga belső validálása szempontjából. A vizsgáztatók és javítók tevékenységének elemzésére mennyiségi módszerek is rendelkezésre állnak, melyekre a fejezet a későbbiekben részletesen kitér. Ez a rész az értékelés minőségi vizsgálatára koncentrál, és az alábbi kérdéseket vizsgálja:

- A vizsgát megelőzően részesültek-e az értékelést végzők képzésben?
- Mit foglalt magában a vizsgát megelőző képzés?
- Mi alapján értékelték a szóbeli vizsgáztatók és javítók a vizsgázók teljesítményét?
- Milyen szempontok alapján történt a javítók/vizsgáztatók kiválasztása?

A 2006. októberi ARMA angol nyelvvizsgák középfokú vizsgadolgozatainak javítását megelőzően a javítók standardizációs értekezleten vettek részt. Az alapfokú és felsőfokú dolgozatok száma általában igen alacsony, ami azt jelenti, hogy egy-egy javító pár végzi a javítást szintenként. Ilyen alacsony számú értékelő mellett külön standardizációs értekezlet tartása nem feltétlenül fontos, hiszen a két javító a javítás alatt egymással szoros kapcsolatban áll, értékítéletüket folyamatosan egyeztetik.

A középfokú vizsgadolgozatok javítóinak száma a 2006. októberi vizsgaidőszakban 6 fő volt, ezért ebben az esetben már fontos szerepe volt a standardizációs értekezletnek, melynek fő célja az egyes javítók értékítéleteiben mutatkozó esetleges eltérések minimális szintre történő csökkentése. Az értekezleten a javítók két vizsgadolgozatot javítottak ki, melyeket a szakcsoport-vezető az éles vizsgán már megírt dolgozatok közül választott ki.

Ezeket a dolgozatokat a jelenlévők egyénileg javították ki, az értékelési útmutató, a mintamegoldások, illetve a hozzájuk mellékelt pontozási útmutató alapján, majd ezt követően a javítók az egyes feladatokra adott pontszámokat összehasonlították és megvitatták. A jelenlévők kifejtették, hogy miért/mi alapján értékelték X pontra az adott kérdéseket/szemponthoz, majd feladatról feladatra haladva megállapodtak az egyes kérdésekre/szemponthoz adható pontszámokban. Ezzel megtörtént a két vizsgadolgozat kalibrálása. A javítók a további javítást ennek a megállapodásnak a fényében végezhetik.

A standardizációs foglalkozások jelentősége abban áll, hogy jelentősen növelik a javítás egységességét. Meg kell azonban említeni azt a tényt, hogy a Nyelvvizsgaközpont jelentős túlterheltsége miatt (évente összesen 11 vizsgaidőszakban folynak nyelvvizsgák, melyeknek a megszervezéséért és lebonyolításáért szakmai szempontból a három szakcsoport-vezető felel) nem minden esetben tudja a standardizációs értekezletet a fentiekhez hasonló módon megtartani. Az évente több alkalommal megtartott továbbképzéseken azonban a vizsgáztatók és javítók mindkét nyelvvizsgarendszerben rendszeresen végeznek közös javításokat, melyek folyamatosan elősegítik az értékítéletek egységesítését.

A szóbeli vizsgákat megelőzően külön standardizációs értekezlet egyik nyelvvizsgarendszerben sem volt, azonban a fentiekben említett továbbképzések során a vizsgáztatók rendszeresen értékelnek videokazettára rögzített szóbeli próbavizsgákat is, ami elősegíti a szóbeli értékelés egységességét.

A 2006. októberi szóbeli vizsgák esetében a vizsgáztatók a vizsga előtt közvetlenül átvett vizsgamappában a vizsgához szükséges valamennyi lényeges információt kézhez kapták (vizsgaleírás, feladatok, rendelkezésre álló idő stb.). A szóbeli vizsgán a vizsgáztatók az értékelést a szóbeli vizsga értékelési kritériumai alapján végezték.

A javítók tevékenységüket az értékelési útmutatók és mintamegoldások, valamint pontozási útmutatók segítségével végezték. Az értékelési útmutatók, melyek tartalmazzák az értékítéletet igénylő feladatok értékelési szempontjait és a szempontok pontozását a vizsgafejlesztés specifikációs szakaszában készültek el. Ezek az útmutatók a vizsgák során állandóak, rajtuk csak indokolt esetben változtat a Nyelvvizsgaközpont. Az objektív, értékítéletet nem igénylő feladatok értékelését pontozási útmutató alapján végezték a javítók. Ezek az útmutatók mindig az adott vizsgafeladathoz készülnek, tehát vizsgánként változnak.

A vizsgáztatók kiválasztásában az elsődleges szempont a szakértelem és az alaposág volt. Valamennyi vizsgáztató és javító jelentős vizsgáztatói és szaknyelvoktatási tapasztalattal

rendelkezett. Mindezek mellett megemlítendő, hogy az *Akkreditációs kézikönyv* világosan meghatározza, milyen feltételeknek kell megfelelnie a szaknyelvi vizsgáztatónak/javítónak, ezektől a szempontoktól az említett vizsgaidőszakban sem történt eltérés.

A fentiek alapján kijelenthető, hogy a szóbeli vizsgáztatás és javítás megszervezése körültekintő volt, az értéktételek közötti különbségek csökkentése érdekében megfelelő erőfeszítések történtek.

A visszajelzések

A vizsgákkal kapcsolatos visszajelzéseknek két típusát különböztetjük meg: a formális és informális visszajelzéseket. A formális visszajelzéseknek a vizsgázók és a vizsgáztatók számára kiosztott kérdőíveken beérkező észrevételeket tekintjük. Informális visszajelzéseken a vizsgákkal kapcsolatban felmerülő szóbeli észrevételeket értjük. A Nyelvvizsgaközpont igyekszik mind a formális, mind az informális visszajelzéseket figyelemmel kísérni és folyamatosan reagálni rájuk.

A vizsgáztatók az alábbi kérdőívet kapják kézhez a katonai szaknyelvi nyelvvizsgákon:

Szóbeli vizsgáztatói kérdőív	Írásbeli vizsgáztatói kérdőív
Milyen nyelvből vizsgáztattál?	Milyen nyelv vizsgafeladatait javítottad?
Milyen fokon vizsgáztattál?	Milyen fokon?
Megfelelőnek tartod-e a vizsgacsoport létszámát?	Kitér-e a javítási útmutató minden problémára?
Ha nem, milyen létszám lenne megfelelő?	Ha nem, írd le a hiányosságait!
Elegendő-e a vizsgára szánt idő?	Melyik feladattípus okozta a legtöbb problémát a vizsgázó számára?
Ha nem, mennyi idő lenne elegendő?	Mi lehet ennek az oka?
Megfelelő volt-e a vizsga megszervezése?	Van-e olyan feladat, melyet nem tartasz megfelelőnek az adott szint, készség mérésére?
Ha nem, fejtsd ki az okokat!	Ha van, részletesen írd le az indokodat!
Egyéb észrevételek?	Egyéb észrevételek?

14. táblázat: Vizsgáztatói kérdőívek

A fenti kérdőívek kitöltése természetesen minden vizsgáztató számára önkéntes. A vizsgáztatók többsége az említett októberi vizsgákon a kérdőíveket sajnálatosan üresen hagyta, néhányan a vizsga nyelvét és fokát jelölték meg, és az eldöntendő kérdésekre adtak igenlő válaszokat. Külön megjegyzése, észrevétele egyetlen vizsgáztatónak sem volt. Ez a tény arra mutat rá, hogy a vizsgáztatói visszajelzések összegyűjtésére a jövőben a Nyelvvizsgaközpontnak új módszereket kell kidolgoznia, mert a kérdőíves módszer nem

működik. Ennek oka valószínűleg az időhiányban keresendő: a több órás vizsgáztatás/javítás után a vizsgáztatók nem érznek motivációt kérdőívek kitöltésére.

A vizsgázói kérdőívek az alábbi kérdéseket tartalmazzák:

Kérdőív a vizsgázó számára
1. Milyen nyelvből tett vizsgát?
2. Milyen fokon?
3. Milyen típusú vizsgát tett?
4. Megfelelőnek tartja-e a megadott időt?
5. Megfelelőnek tartja-e a vizsga nehézségi fokát?
6. Melyik feladatot tartotta a legnehezebbnek?
7. Melyik feladatot tartotta a legkönnyebbnek?
8. Van-e észrevétele a vizsga szervezésével, lefolytatásával kapcsolatban?
9. Ha igen, fejtse ki észrevételeit!

15. táblázat: Kérdőív a vizsgázók számára

Az alábbiakban példaként a 2006. októberi ARMA angol nyelvvizsgák vizsgázói kérdőíveinek kiértékelése olvasható. (Azért esett a választás az angol nyelvvizsga kérdőíveire, mert a többi nyelvhez képest angol nyelvből viszonylag magas volt a vizsgázói létszám.) Ebben a vizsgaidőszakban 21 fő tett alapfokú, 79 fő középfokú és 7 fő felsőfokú nyelvvizsgát. Az írásbeli vizsgákon minden vizsgázó számára mellékelünk kérdőíveket, melyek kitöltése természetesen önkéntes volt. A vizsga után alapfokon 16, középfokon 46, felsőfokon pedig 5 kitöltött kérdőív érkezett vissza a Nyelvvizsgaközpontba.

Az alapfokú nyelvvizsgán kitöltött kérdőívek (16 db) feldolgozása után a következők állapíthatóak meg:

A vizsgára megadott időt illetően 16-ból 12 fő azt nyilatkozta, hogy elegendőnek tartja a rendelkezésre álló időt, 3 fő vélte úgy, hogy nem állt elegendő idő a rendelkezésére, 1 fő pedig nem adott választ erre a kérdésre. A vizsga nehézségi fokát 16-ból 13 fő tartotta megfelelőnek, és csak 3 fő vélekedett úgy, hogy nem volt megfelelő a vizsga nehézségi foka. A legnehezebb feladatnak 8 fő az irányított fogalmazást, 3 fő a szövegértést ellenőrző feladatot, 2 fő pedig a nyelvtani és lexikai tudást ellenőrző tesztet tartotta. (2 fő nem adott választ erre a kérdésre, 1 fő kézírása pedig olvashatatlan volt). A legkönnyebb feladatnak 7 fő a szövegértést ellenőrző feladatot, 2 fő a nyelvtani és lexikai ismereteket ellenőrző tesztet, 1 fő az irányított fogalmazást tartotta (5 fő nem adott választ erre a kérdésre, 1 fő pedig úgy nyilatkozott, hogy mindegyik feladat nehéz volt számára.) Egyéb észrevétele a vizsga

szervezésével és lefolytatásával kapcsolatban egyetlen vizsgázónak sem volt, így a 9. kérdés minden kérdőíven kitöltetlen maradt.

Érdeemes összehasonlítani a kérdőív 6. és 7. kérdésére adott válaszokat a tényleges vizsgaeredményekkel: a kérdőívet kitöltő vizsgázók többsége az irányított fogalmazást tartotta a legnehezebbnek, míg a tényleges vizsgaeredmények azt mutatják, hogy a nyelvtani és lexikai tudást ellenőrző teszt volt a legnehezebb feladat a vizsgázók számára. (A vizsgafeladatok közül ennek a feladatnak a legalacsonyabb az átlagos pontszáma.) A vizsgázók által legkönnyebbnek tartott szövegértést ellenőrző feladat eredménye viszont összhangban van a tényleges vizsgaeredménnyel, mely azt mutatja, hogy a vizsgázók ezen a feladaton nyújtották a legjobb teljesítményt (e feladat átlagos pontszáma a legmagasabb).

A középfokú nyelvvizsgán kitöltött kérdőívek (79 vizsgázótól 46 kitöltött kérdőív érkezett vissza) feldolgozását követően az alábbiak állapíthatók meg:

A vizsgára megadott időt minden válaszadó (46 fő) egyértelműen elegendőnek találta. A vizsga nehézségi fokát 46-ból 34 fő tartotta megfelelőnek, 10 fő pedig nem megfelelőnek minősítette (2 fő erre a kérdésre nem adott választ). A legnehezebbnek feladatnak 15 fő a magyar nyelvű szöveg fordítását, 11 fő az irányított fogalmazást, 9 fő a nyelvtani és lexikai ismereteket ellenőrző tesztet, és ugyancsak 9 fő a szövegértést ellenőrző feladatot tartotta. A legkönnyebb feladat 20 fő szerint a szövegértési feladat, 6 fő szerint az irányított fogalmazás, 5 fő szerint a magyar nyelvű szöveg fordítása, 4 fő szerint pedig a nyelvtani és lexikai ismereteket ellenőrző teszt volt (11 fő nem adott választ erre a kérdésre). Egyéb észrevétel a vizsga szervezésével és lefolytatásával kapcsolatban nem volt. (Így a 9. kérdés minden kérdőíven kitöltetlen maradt.)

Érdekes, hogy a tényleges vizsgaeredmények ezen a szinten sincsenek összhangban a válaszadók válaszaival: a vizsgaeredmények szerint a legnehezebb feladat a nyelvtani és lexikai ismereteket ellenőrző teszt volt, míg a kérdőívet kitöltők közül legtöbben a magyar nyelvű szöveg fordítását tartották a legnehezebbnek. A tényleges vizsgaeredmények viszont azt mutatják, hogy a vizsgázók legjobban éppen a magyar nyelvű szöveg fordítása feladaton teljesítettek.

A felsőfokú nyelvvizsgán kitöltött kérdőívek (7 vizsgázótól 5 kitöltött kérdőív érkezett vissza) feldolgozása után a következők állapíthatóak meg:

A vizsgára megadott időt 3 fő elegendőnek, míg 2 fő kevésnek találta. A vizsga nehézségi fokát 5-ből 4 fő tartotta megfelelőnek, 1 fő azt válaszolta, hogy nem tartja

megfelelőnek a vizsga nehézségi fokát, 1 fő pedig nem adott választ erre a kérdésre. A legnehezebb feladatnak 3 fő a fordítást, 2 fő pedig a tömörítést tartotta. A legkönnyebb feladatnak 3 fő az irányított fogalmazást, 1 fő az idegen nyelvű szöveg fordítását, 1 fő pedig a magyar nyelvű szöveg tömörítését találta. A vizsga szervezését és lefolytatását illetően egyetlen vizsgázónak sem volt megjegyzése, ennek megfelelően a 9. kérdést a vizsgázók kitöltetlenül hagyták a kérdőíven.

Abban az esetben, ha megvizsgáljuk felsőfokon a tényleges vizsgaeredményeket, a következőket mondhatjuk el: a vizsgázók a legjobb teljesítményt az irányított fogalmazás feladaton érték el (e feladat átlagos pontszáma a legmagasabb), ami összhangban van a vizsgázók előzetes ítéletével. A legnehezebb feladatnak viszont a nyelvtani és lexikai ismereteket ellenőrző teszt bizonyult, melyen a vizsgázók a legalacsonyabb átlagos teljesítményt érték el. Ez ellentmond a vizsgázók előzetes ítéletének, hiszen a kérdőívet kitöltők közül 5 főből hárman az idegen nyelvű szöveg fordítását ítélték a legnehezebbnek, azonban ezen a feladaton a tesztnél sokkal jobb teljesítmény született.

Összegzésképpen kijelenthetjük, hogy a kérdőíveken visszajuttatott vizsgázói visszajelzések arról tanúskodnak, hogy a vizsgázók mind a vizsgákra megadott időt, mind a vizsgák nehézségi fokát megfelelőnek találták. A vizsgázók többsége által legkönnyebbnek ítélt feladatok alap- és felsőfokon megfelelnek a tényleges vizsgaeredményeknek, ezzel szemben a kérdőívek kitöltői által legnehezebbnek ítélt feladatok egyik nyelvi szinten sincsenek összhangban a vizsgaeredményekkel. A vizsga szervezésével és lefolytatásával kapcsolatban a Nyelvvizsgaközpont egyetlen észrevételt sem kapott, ami arról tanúskodik, hogy ezekkel a vizsgázók általában elégedettek.

A vizsgázók tájékozottsága

A minőségi elemzés utolsó szempontja a vizsgázók nyelvvizsgával kapcsolatos tájékozottsága. Megállapítható, hogy a nyelvvizsgákat megelőzően a vizsgázók a nyelvvizsgával kapcsolatos valamennyi lényeges információhoz hozzáférhettek az Interneten keresztül. A katonai szaknyelvi nyelvvizsgarendszerekben bekövetkezett egyetlen változás az alapfokú ARMA gépi hang értése feladat bevezetése volt. Erről a változásról a Nyelvvizsgaközpont szeptember elején tájékoztatta a ZMNE Nyelvi Intézetének valamennyi nyelvтанárát, továbbá szintén szeptember elején az Interneten a Nyelvvizsgaközpont frissítette az ARMA alapfok feladatléírását, és egy alapfokú gépi hang értése mintafeladatot is mellékelte. A Nyelvvizsgaközpont ARMA nyelvvizsgákért felelős adminisztrátora a külsős,

alapfokú nyelvvizsgára jelentkezőket telefonon is értesítette erről a változásról. Egyetlen olyan vizsgázó sem volt, aki azt jelezte volna, hogy nem tudott erről a változásról. Ennek alapján elmondható, hogy a vizsgázók rendelkeztek a vizsgára való felkészüléshez szükséges valamennyi információval.

4.5.3 A belső validálás mennyiségi módszerei

A validálás mennyiségi módszereinek alkalmazásánál a fő feladat a Nyelvvizsgaközpont statisztikusára hárult, aki a releváns vizsgák adatait számítógépre vitte, és az Excel, illetve SPSS⁶⁶ program segítségével a szükséges statisztikai számításokat elvégezte. Az elkészült számítások/adatok értékes információt nyújtanak a nyelvvizsgákról, az egyes feladatokról és az egyes tesztkérdésekről (itemekről). Az alfejezet a továbbiakban bemutatja az objektíven értékelhető és az ún. szubjektív értékelésű feladatok vizsgálatára alkalmazott mennyiségi módszereket, néhány jellegzetes példán illusztrálja ezeket, továbbá áttekinti az ezekből levonható következtetéseket.

A megbízhatóság (reliabilitás)

Az elsőként vizsgált jellemző a megbízhatóság, mely az objektíven értékelhető feladatok (pl. feleletválasztós tesztek) egyik fontos jóságmutatója. A megbízhatóság, mely matematikai módszerekkel számítható ki, az adott tesztfeladat belső koherenciájának mutatója. Ha megbízható az adott tesztfeladat, akkor az egyes tesztkérdések (itemek) jól illeszkednek egymáshoz, egymással szorosan korrelálnak, és a feladatnak magas a megbízhatósági együtthatója. (A megbízhatósági együttható 0-1 közötti értéket vehet fel.) Ilyen esetekben a matematikai úton kiszámítható megbízhatósági együttható ideális, vagyis pontosan 1.

A gyakorlat azt mutatja, hogy tökéletesen megbízható tesztet, melynek megbízhatósági együtthatója 1, szinte lehetetlen összeállítani. Egy adott eredményben mindig együtt van jelen a vizsgázó feltételezett pontszáma és az ún. mérési hiba. A mérési hibának a legkülönbözőbb forrásai lehetnek, pl. a vizsgázó szellemi vagy fizikai állapota, a vizsgaterembe beszűrődő zaj, a vizsgateremben mért hőmérséklet, a rossz világítás, a nem egyértelmű utasítások, a vizsgázók számára nem ismerős tesztfeladatok stb.

⁶⁶ Statistical Package for the Social Sciences

A megbízhatóság számítására különböző módszerek léteznek, melyek közül az egyik az *ismétlés*, amikor ugyanazt a tesztet azonos körülmények között ugyanazon populáción megismételjük. Ilyenkor a két teszt eredményeinek korrelációja adja a megbízhatósági együtthatót. Ezen felül létezik az ún. *felező módszer* (split half method), mely során egy tesztet két részre osztunk, és ennek a két félnek az eredményeit vetjük egybe. A megbízhatósági együttható kiszámítására manapság azonban az előzőknél komplexebb *Cronbach Alpha* vagy a *Kuder-Richardson-féle képleteket* alkalmazzák leginkább. Általános szabályként említhetjük, hogy minél jobban megközelíti a teszt megbízhatósági együtthatója az 1 egészet, annál megbízhatóbb az adott teszt, annál jobban illeszkednek az egyes tesztkérdések egymáshoz, annál jobb a homogenitás. Általában 0,7-ig beszélünk elfogadható megbízhatósági együtthatóról, ez alatt az érték alatt már probléma van a teszt megbízhatóságával. Az alábbi táblázat⁶⁷ példaként az októberi ARMA alapfokú írásbeli nyelvvizsga nyelvtani és lexikai ismereteket ellenőrző tesztjére kiszámított megbízhatósági együtthatót mutatja be.

Cronbach's Alpha (megbízhatósági együttható)	N of Items (tesztkérdések száma)
,720	20

16. táblázat: Megbízhatósági együttható

A fenti táblázatból látható, hogy az alapfokú teszt 20 tesztkérdést (itemet) tartalmaz, és az ezekre kiszámított megbízhatósági együttható (Cronbach Alpha) 0,72. Ez azt jelenti, hogy a teszt megbízhatónak tekinthető, az egyes tesztkérdések megfelelően illeszkednek egymáshoz, az adott tételsor koherens.

A megbízhatóság szempontjából vizsgálendő még az is, hogy milyen mértékben befolyásolják az egyes tesztkérdések a teszt egészének megbízhatóságát. Ezt úgy ellenőrizhetjük, hogy kiszámítjuk, mi történne a teszt megbízhatóságával abban az esetben, ha az adott tesztkérdést törölnénk a tesztből. Az alábbi, 17. táblázat⁶⁸ a fentiekben már említett alapfokú teszt 1-10. tesztkérdésének ilyen szempontból történt vizsgálata eredményét mutatja be. (A validálás során ezt a vizsgálatot mindkét vizsgarendszer minden feleletválasztós tesztjén el kell végezni.)

⁶⁷ A táblázatot dr. Gyimesi Gyula készítette.

⁶⁸ A táblázatot dr. Gyimesi Gyula készítette.

Cronbach's Alpha if Item Deleted (a megbízhatósági együttható alakulása az adott tesztkérdés eltávolítása esetén)	
t1	,694
t2	,686
t3	,697
t4	,710
t5	,714
t6	,718
t7	,712
t8	,715
t9	,690
t10	,738

17. táblázat: A megbízhatósági együttható alakulása a tesztkérdés eltávolítása esetén

Az előzőek alapján ismeretes, hogy a teszt egészére kiszámított megbízhatósági együttható (Cronbach Alpha) 0,72 volt. A 17. táblázat azt mutatja, hogyan változna meg a megbízhatósági együttható, ha az adott tesztkérdést a tesztből törölnénk. Látható, hogy az első 9 tesztkérdés esetében a megbízhatósági együtthatót csökkentené az eltávolítás, ami arra utal, hogy ezek a tesztkérdések a tesztben jól illeszkednek egymáshoz, hasonló nehézségűek, tehát feltétlenül szükség van rájuk, hiszen erősítik a megbízhatóságot.

A teszt 10. tesztkérdése azonban problémás, hiszen eltávolítása esetén növekedne a teszt egészének megbízhatósága (0,738 lenne), ami arra utal, hogy ez a tesztkérdés nem illeszkedik jól a teszt egészébe, valószínűleg túl nehéz vagy túl gyenge. Következésképpen ezt a tesztkérdést mindenképpen ajánlatos a tételsorból eltávolítani, és kicserélni egy másik tesztkérdésre.

A nehézségi fok

Az objektív értékelésű feladatok esetében feltétlenül megvizsgálandó az egyes tesztkérdések nehézségi foka. A nehézségi fok azt mutatja meg, hogy a vizsgázók hány százaléka válaszolta meg helyesen az adott tesztkérdést. A szakemberek szerint a 33-66 százalék közötti értékek az igazán elfogadhatók. A 66 százalék feletti értékek arra utalnak, hogy az adott tesztkérdés túl könnyű, hiszen az adott populációból túl sokan válaszolták meg helyesen. A 33 százalék alatti értékek pedig azt mutatják, hogy a tesztkérdés túl nehéz, hiszen csak nagyon kevesen adtak rá helyes választ. A nehézségi fokot úgy kapjuk meg, hogy a

helyes válaszok számát elosztjuk a vizsgázók számával. A 18. táblázat⁶⁹ példaként a 2006. októberi ARMA angol alapfokú teszt 1-10. tesztkérdésére kiszámított nehézségi fokokat mutatja. (A vizsgázók száma 21 fő volt.)

itemek	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
jó válasz	13	10	6	8	5	9	7	8	12	8
nehézségi fok	0,61	0,47	0,28	0,38	0,23	0,42	0,33	0,38	0,57	0,38

18. táblázat: A nehézségi fok

A táblázatból kiderül, hogy a 3. és az 5. tesztkérdés nehézségi értéke problémás. Erre a tesztkérdésre túl kevesen adtak helyes választ, tehát valószínűleg túl nehéz, következésképpen a tesztfejlesztőknek érdemes közelebbről megvizsgálniuk és átdolgozniuk őket. (A validálás folyamatában a feleletválasztós tesztek minden tesztkérdésére ajánlatos kiszámítani a nehézségi fokokat.)

A diszkriminációs index

Az objektív értékelésű feladatok tesztkérdéseiről további fontos információt nyújt a diszkriminációs index. A diszkriminációs index azt mutatja meg, hogy az adott tesztkérdés képes-e szétválasztani a jó teljesítményt nyújtó vizsgázókat a gyenge teljesítményt nyújtóktól. Ha egy tesztkérdés jól működik, akkor az adott feladat esetében jó teljesítményt nyújtó vizsgázók közül többen válaszolják meg az adott tesztkérdést helyesen, mint a gyenge teljesítményt nyújtók közül. Ha viszont egy bizonyos tesztkérdést a jó teljesítményt nyújtó vizsgázók elvétenek, ugyanakkor a gyenge teljesítményt nyújtók eltalálják, akkor ezt a tesztkérdést ajánlott alaposan megvizsgálni, megváltoztatni és esetleg kicserélni.

A diszkriminációs index, mely matematikai módszerrel számítható ki, +0,4-től tekinthető megfelelőnek, ettől az értéktől kezdve mondhatjuk az adott tesztkérdésről azt, hogy jól diszkriminál a vizsgázók között. A legmagasabb diszkriminációs index +1, ezt akkor kapjuk, ha minden jó teljesítményt nyújtó vizsgázó jól válaszolja meg az adott tesztkérdést, a gyenge teljesítményt nyújtók közül viszont senki nem válaszolja meg helyesen. Ilyen eset meglehetősen ritkán szokott előfordulni. Ha viszont egy tesztkérdésnek negatív a diszkriminációs indexe, akkor arról van szó, hogy a jó teljesítményt nyújtók közül kevesebben

⁶⁹ A táblázatot készítette a szerző.

válaszolták meg az adott tesztkérdést helyesen, mint a gyenge teljesítményt nyújtók közül. Ilyen esetben biztos, hogy az adott tesztkérdés nem jól működik, nyilvánvalóan valami félrevezetőt tartalmaz, és ki kell cserélni.

A validálási folyamat során valamennyi feleletválasztós tesztkérdés diszkriminációs indexét lényeges megvizsgálni. A 19. táblázat⁷⁰ példaként bemutatja a 2006. októberi ARMA nyelvvizsga angol alapfokú nyelvtani és lexikai ismereteket ellenőrző feleletválasztós teszt 1-10. tesztkérdésére kiszámított diszkriminációs indexeket (ID):

	t1	t2	t3	t4	t5	t6	t7	t8	t9	t10
Legjobb helyes válaszai	7	6	3	5	3	4	4	5	6	2
Legrosszabb helyes válaszai	2	1	0	1	1	3	0	2	2	3
ID (diszkriminációs index)	0,714	0,714	0,429	0,571	0,286	0,143	0,571	0,429	0,571	-0,14

19. táblázat: Diszkriminációs értékek

A táblázatban az egyszerűség kedvéért a *legjobb* az adott teszten legjobb teljesítményt elért vizsgázók csoportját, a *legrosszabb* pedig a leggyengébb teljesítményt elért vizsgázók csoportját neveztük. A csoportokat úgy kaptuk meg, hogy három részre bontottuk az alapfokú tesztet megírt vizsgázókat. Ismeretes, hogy alapfokon 21 fő írt tesztet, tehát a vizsgázókat a diszkriminációs index kiszámításához három részre kellett bontani: a *legjobb* csoportjába a tesztet legjobban megírt hét vizsgázó, a *legrosszabb* csoportjába pedig a tesztet leggyengébben megírt hét vizsgázó került. (A középső csoportba került hét fő a diszkrimináció szempontjából irreleváns.)

Látható, hogy 10-ből 7 tesztkérdés diszkriminációs indexe jónak mondható, hiszen +0,4 felett van mindegyik, ami azt jelenti, hogy ezeket a tesztkérdéseket többen választották meg helyesen a *legjobb* közül, mint a *legrosszabb* közül, tehát a tesztkérdések jól diszkriminálnak.

Problémásnak nevezhető az 5. 6. és 10. tesztkérdés. Az 5. és 6. tesztkérdések esetében alacsony a diszkriminációs index, ami arra utal, hogy a *legjobb* helyes válaszához képest, a *legrosszabb* közül viszonylag sokan adtak helyes választ. A 10. tesztkérdésnek viszont

⁷⁰ A táblázatot dr. Gyimesi Gyula készítette.

negatív a diszkriminációs indexe, vagyis a legrosszabbak közül többen (összesen 3 fő) választották meg ezt a tesztkérdést helyesen, mint a legjobbak közül (összesen 2 fő).

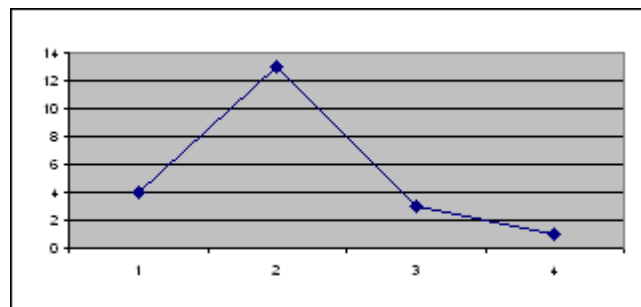
A validálás során a feleletválasztós tesztek negatív diszkriminációs indexű tesztkérdéseit érdemes eltávolítani a tesztből és más tesztkérdéssel helyettesíteni, a többi alacsony diszkriminációs indexű tesztkérdést pedig érdemes újra átnézni és átdolgozni.

Az objektív értékelésű tesztek további jóságmutatója

A katonai szaknyelvi nyelvvizsgák validálása során a feleletválasztós tesztek tesztkérdéseiről további hasznos információt kapunk, ha megvizsgáljuk, hogy az egyes tesztkérdéseken belül hogyan működnek a különböző disztraktorok⁷¹, milyen arányban választják őket a vizsgázók. Normál esetben a megadott alternatívák közül a legtöbb vizsgázó a helyes megoldást tartalmazó válasz-alternatívát jelöli meg jó megoldásnak, ha ez nem így történik, pl. a rossz megoldást többen jelölik meg jó megoldásnak, mint a tényleges jó megoldást, vagy esetleg van olyan disztraktor a tesztben, melyet egyetlen vizsgázó sem választ, akkor az ilyen tesztkérdéseket érdemes alaposan megvizsgálniuk a tesztfejlesztőknek, hiszen nem megfelelően működnek, és nagy valószínűséggel átdolgozásra szorulnak. A fentiekben említettek szemléltetésére a fejezetben már korábban említett 2006. októberi ARMA alapfokú nyelvtani és lexikai tudást ellenőrző teszt három tesztkérdésével kapcsolatos statisztikai kimutatás⁷² látható. (A validálás során ezeket a statisztikai vizsgálatokat minden feleletválasztós teszt minden egyes tesztkérdésével kapcsolatban lényeges elvégezni.)

T16

	Frequency (gyakoriság)
A	4
B	13
C	3
D	1
Total (összes válasz)	21

20. táblázat: Feleletválasztós teszt jól működő tesztkérdése

A fenti táblázat az alapfokú teszt 16. tesztkérdését szemlélteti. Látható, hogy a teszt négy válasz-alternatívát tartalmaz (A, B, C, D variánsok). A táblázat azt is mutatja, hogy a vizsgázók száma ezen a vizsgán 21 fő volt. Látható, hogy ez egy meglehetősen jól működő

⁷¹ A figyelem elterelésére alkalmazott helytelen válaszok.

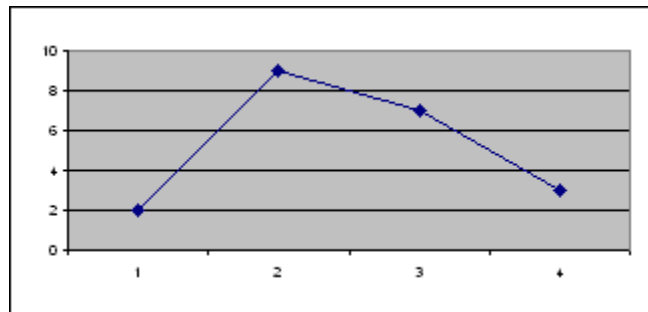
⁷² A 20-22. sz. táblázatokat és a hozzájuk tartozó diagramokat dr. Gyimesi Gyula készítette.

tesztkérdés, hiszen a helyes megoldást (a B választ) a 21-ből 13 vizsgázó jelölte meg helyesnek, ezen felül a három disztraktor is működött, hiszen összesen 9 vizsgázó választotta azokat: az A disztraktort 4 vizsgázó, a C disztraktort 3 vizsgázó, a D disztraktort 1 vizsgázó választotta.

Erről a tesztkérdésről tehát megállapítható, hogy alapjában véve jól működik, de a későbbiek során a D disztraktort érdemes átnézni és változtatni rajta.

T18

	Frequency (gyakoriság)
A	2
B	9
C	7
D	3
Total (összes válasz)	21

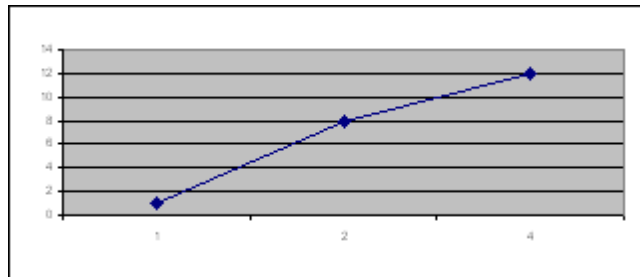
21. táblázat: Feleletválasztós teszt problémás iteme (A típus)

A 21. táblázat az alapfokú teszt 18. tesztkérdéséről szolgáltat információt, mely szintén négy válasz-alternatívát tartalmazott. A táblázatból és a táblázat melletti diagramból is látható, hogy a vizsgázók közül az A disztraktort 2 fő választotta, a B disztraktort 9 fő, a C disztraktort 7 fő, a helyes megoldást (D variáns) pedig 3 vizsgázó jelölte meg jó megoldásként. A táblázat egyértelművé teszi, hogy ez a tesztkérdés nem az elvárt módon viselkedett: a jó megoldást (D variáns) lényegesen kevesebben jelölték meg jó válaszként, mint a B és a C disztraktorokat, melyek helytelen válaszok. Ezek a disztraktorok tehát valamilyen szempontból az adott szinten félrevezetőek voltak.

A validálás során az ilyen típusú itemeket feltétlenül meg kell vizsgálni, és érdemes őket átdolgozni.

T9

	Frequency (gyakoriság)
A	1
B	8
D	12
Total (összes válasz)	21

22. táblázat: Feleletválasztós teszt problémás iteme (B típus)

A fenti, 22. táblázatban az alapfokú teszt 9. tesztkérdését látjuk. Erről a tesztkérdésről azonnal megállapítható volt, hogy problémás. A jó megoldást (D válasz) összesen 12 vizsgázó választotta a 21-ből, ami jó aránynak számít, a B disztraktort 8 vizsgázó jelölte meg jó megoldásnak, ami meglehetősen magas szám, míg az A disztraktor gyengén működött (csak 1 vizsgázó választotta). A C disztraktor viszont nem szerepel a táblázatban, ami arra utal, hogy ezt a disztraktort egyetlen vizsgázó sem választotta a 21-ből, tehát nem működött. A validálás során az ilyen tesztkérdéseket feltétlenül ki kell gyűjteni a tesztből, és azokat át kell dolgozni.

Ezzel az eljárással a belső validálás során valamennyi feleletválasztós tesztet ajánlott megvizsgálni, a kevésbé jól működő tesztkérdéseket érdemes kiemelni a tesztből, és további vizsgálatnak kell megállapítania, hogy átdolgozásra kerüljenek vagy véglegesen el kell őket távolítani.

A szubjektív értékelésű feladatok vizsgálatára alkalmazott módszerek

Az előző fejezetekben leírt mennyiségi módszerek a validálás során csak az objektíven értékelhető tesztfeladatok elemzésére alkalmazhatók. Más módszerekre van azonban szükség az ún. szubjektív értékelésű vizsgafeladatok (pl. szóbeli vizsgafeladatok, irányított fogalmazások stb.) esetében. Az ilyen vizsgafeladatok értékelésénél a vizsgáztatók és javítók következetessége a leglényegesebb, ezért az ilyen feladattípusok esetében a szóbeli vizsgáztatók és javítók értékelését ebből az aspektusból érdemes vizsgálni.

A szóbeli vizsgáztatók és javítók következetes értékelését megfelelő képzéssel, gondosan kidolgozott értékelési útmutatókkal érhetjük el. Minden esetben abból kell kiindulnunk, hogy a vizsgára jelentkezők egyenlő eséllyel kerülnek egyik vagy másik szóbeli vizsgáztató bizottsághoz vagy javító párhoz, és hogy az elért pontszámok jellemzik a vizsgázók nyelvtudását. Ebből következik, hogy ha a vizsgáztatás egységes szempontok szerint történik, akkor az egyes vizsgáztatók értékítélete alapján kialakult eredmények statisztikai értelemben azonosnak tekinthetők.

A javítópárok és vizsgabizottságok következetességének vizsgálatára az egyszempontú szórásanalízist (ANOVA⁷³) alkalmazzuk. Az alábbi két táblázat⁷⁴ a 2006. októberi ARMA középfokú szóbeli vizsgák egyszempontú szórásanalízissel történt vizsgálatába nyújtanak bepillantást. (Valamennyi szubjektív értékelésre módot adó nyelvvizsga-feladat elemzését ezzel a módszerrel érdemes elvégezni.)

		N (vizsgálók Száma)	Mean (átlag)	Std. Deviation (szórás)	Minimum	Maximum
Általános társalgás kommunikatív érték	1	9	2,67	,866	1	4
	2	9	3,11	,333	3	4
	3	8	3,00	,756	2	4
	4	10	3,40	,699	2	4
	5	8	2,75	,886	2	4
	6	6	3,33	,816	2	4
	Total (összeg)	50	3,04	,755	1	4

23. táblázat: ANOVA, egyszempontú szórásanalízis, leíró statisztikai adatok

A 23. táblázat az ARMA szóbeli nyelvvizsga értékeléséről közöl leíró statisztikát, bemutatja, hogy az egyes vizsgabizottságok hogyan értékelték a középfokú angol szóbeli nyelvvizsga első feladatának (általános társalgás) első kritériumát: a kommunikatív készséget. Látható, hogy 2006 októberében 6 bizottságban összesen 50 fő tett angol ARMA középfokú szóbeli vizsgát: az 1-es számú bizottságban 9 fő, a 2-es számú bizottságban 9 fő, a 3-as számú bizottságban 8 fő, a 4-es számú bizottságban 10 fő, az 5-ös számú bizottságban 8 fő és a 6-os számú bizottságban 6 fő.

Az átlag (Mean) mutatja a bizottságok által a kommunikatív készségre adott pontszámok átlagát. Az 1-es számú bizottság által adott pontok átlaga a legalacsonyabb: 2,67, a 4-es számú bizottságé pedig a legmagasabb: 3,4. A különbség azonban nem tekinthető jelentősnek: összesen 0,73, ami alapján kijelenthetjük, hogy az egyes vizsgabizottságok meglehetősen egységesen értékelték.

A következő oszlop tartalmazza az egyes bizottságok értékelésében jelentkező szórás értékeit. A szórás az átlagtól való átlagos eltérés nagyságát mutatja, vagyis pl. az 1-es számú

⁷³ Analysis of variance

⁷⁴ A 23-24. sz. táblázatokat dr. Gyimesi Gyula készítette.

bizottság esetében, melynél a kommunikatív értékre adott átlagos pontszám 2,67, az értékelés szórása 0,866, ami azt jelenti, hogy a bizottság a 2,67 ponttól átlagban maximum 0,866 ponttal tért el. A szórás értéke a legnagyobb az 5. számú bizottságnál (0,886), ezt azonban kiegyenlíti az, hogy ennél a bizottságnál található a második legalacsonyabb átlag érték.

ANOVA						
		Sum of Squares (négyzetes összeg)	Df (szabadság fok)	Mean Square (variancia)	F (F próba)	Sig. (szignifikancia)
Általános társalgás kommunikatív érték	Between Groups (csoportok között)	3,798	5	,760	1,385	,248
	Within Groups (csoportokon belül)	24,122	44	,548		
	Total (Teljes)	27,920	49			

24. táblázat: ANOVA, egyszempontú szórásanalízis, szignifikancia érték

Az ANOVA elemzés végeredményeként megjelenő 24. táblázat szintén arra világít rá, hogy van-e a vizsgáztató párok közötti értékelésben eltérés. Erről a táblázat jobb szélső oszlopában lévő szignifikancia érték ad számunkra információt. Ha ez az érték kisebb a kritikus értéknél, ami jelen esetben 0,1, akkor a csoportok közötti különbség szignifikánsnak mondható, vagyis a csoportok/vizsgabizottságok értékítélete eltérő. Ebben az esetben az érték nagyobb a kritikus értéknél, vagyis a bizottságok között az általános kommunikáció értékelésében jelentős eltérés nincsen.

Az előző fejezetekben bemutatott minőségi és mennyiségi elemzések elvégzésével a szaknyelvi vizsgák belső validálása befejeződött. A vizsgákkal és vizsgafeladatokkal kapcsolatos esetleges problémák azonosítására, elemzésére és megváltoztatására a Nyelvvizsgaközpont a megfelelő lépéseket megtette.

4.5.4 A külső validálás

A külső validálás során a szintillesztésben részt vevő szakembereknek azt kell igazolniuk, hogy a specifikáció (vizsgaleírás) és standardizálás (értékítéletek egységesítése) folyamatában leírtak ténylegesen teljesülnek, vagyis, hogy tényleges összefüggés van a helyi vizsga és Referenciakeret között.

A külső validitás bizonyítása hosszantartó folyamat, melyet a vizsgatestületek véglegesen lezárnak gyakorlatilag sohasem tekinthetnek. A külső validitást időről időre

igazolni kell, hiszen a Referenciakeret maga is egy olyan nyitott rendszer, melyet folyamatosan korszerűsíteni szándékoznak a szerzők, ami nyilvánvalóan a helyi vizsgák szintjén is újabb változtatásokat fog maga után vonni.

A külső validálás mennyiségi módszerek segítségével történik, főleg adatgyűjtésen és az adatok elemzésén alapul. Elvégzéséhez számos módszer áll rendelkezésre, melyek közül az adott vizsgatestület feladata kiválasztani a számára legmegfelelőbbet.

A külső validálás alapját kritériumtesztek vagy tanári értékítéletek képezhetik. A fejezet további része a vizsgatesztek külső validálásának lehetséges menetét mutatja be.

Abban az esetben, ha a validálás során külső kritériumként tanári értékítéletet használnak, rendkívül fontos, hogy a részt vevő tanárok rendkívül jól ismerjék a Referenciakeret szintjeit, különösen a Magyarországon jelenleg akkreditálható három szintet (B1, B2, C1). Éppen ezért fontos, hogy az adott teszt külső validálását a Referenciakeret releváns szintleírásainak alapos áttanulmányozása előzze meg. Például az íráskészséget mérő tesztek esetében a következő szemléltető skálák ismerete lényeges:

- Általános írásbeli produkció
- Kreatív írás
- Beszámolók és esszék
- Általános írásbeli interakció
- Levelezés
- Választékosság
- Koherencia
- Pontosság

Ezt a 8 skálát érdemes leszűkíteni oly módon, hogy azok megfeleljenek az adott vizsgarendszer sajátosságainak, és ugyanakkor áttekinthetőek legyenek az értékelők számára.

A validálási eljárás során olyan szakemberek értékelésére támaszkodunk, akik alaposan ismerik a Referenciakeret szintjeit. Az ő értékítéletüket használjuk külső kritériumként. A résztvevők azt a feladatot kapják, hogy a helyi vizsgateszteket sorolják be a Referenciakeret megfelelő szintjeire. Ennek a besorolásnak a végeredménye egy, az alábbiakban megtekinthető ún. döntési táblázat (25. táblázat), mely azt szemlélteti, hogy az egyes vizsgateszteket milyen szintre sorolták be az értékelők:

TANÁRI ÉRTÉKÍTÉLET

	Alapfok alatti szint	Alapfok (B1)	Középfok (B2)	Felsőfok (C1)	összesen	
<i>REFERENCIA SZINTEK</i>	C2					
	C1			6	6	
	B2		1	7	4	12
	B1		5	2		7
	A2	2	1	1		4
	A1	1				1
	összesen	3	7	10	10	30

25. táblázat: Külső validálás tanári értékeléssel, döntési táblázat

A 25. táblázat⁷⁵ összesen 30 vizsgateszt szintekre való besorolását mutatja. A külső validálás szempontjából az a leglényegesebb, hogy hány olyan teszt van, melyet az értékelők mind a Referenciakeretben, mind a saját vizsgarendszerben azonos szintre soroltak be. A táblázat alaposabb szemrevételezése után látható, hogy jelen esetben körülbelül 20 az azonos szintekre besorolt tesztek száma. A pontos szám bizonytalan, hiszen a magyar rendszerben az alapfok alatt további szinteket nem különböztetünk meg, míg a Referenciakeretben a B1 szint alatt további két nyelvi szint is található. Ha ezt a 3 alapfokú szint alá minősített tesztet azonos besorolásúnak tekintjük, akkor azt mondhatjuk, hogy 30-ból 21 tesztet azonos szintre soroltak be az értékelők mindkét rendszerben (saját vizsga, Referenciakeret). Ez 70 százalékos besorolási azonosságot jelent, mely alapján kijelenthető, hogy a Referenciakeret és a saját nyelvvizsgarendszer között szoros kapcsolat van.

4.6. ÖSSZEGZÉS

Az Európa Tanács és az Európai Unió törekvéseivel összhangban hazánkban a 71/1998. (IV. 8.) kormányrendelet 3. §-a alapján a Nyelvvizsgát Akkreditáló Testület 2005 novemberében valamennyi akkreditált nyelvvizsgaközpontot kötelezett arra, hogy saját nyelvvizsgarendszerének szintjeit feleltesse meg az Európa Tanács Közös Európai Referenciakerete hatfokozatú (A1, A2, B1, B2, C1, C2) skálájának. Az említett rendelet azt is

⁷⁵ A táblázatot *A Nyelvvizsgák illeszkedése a Közös Európai Referenciakerethez* című kézikönyv 6.6 ábrája alapján szerkesztette a szerző.

előírta, hogy a magyar államilag elismert akkreditált nyelvvizsgafokokozatok közül az alapfok a B1 (küszöbszint), a középfok a B2 (középszint), és a felsőfok a C1 (haladószint) szinteknek feleltethető meg. (A Referenciakeret három további szintje (A1, A2, C2) jelenleg nem akkreditálható a magyar nyelvvizsgarendszerben.) 2006. szeptember 1-től Magyarországon csak a Referenciakeretnek megfelelő rendszerben adható ki nyelvvizsga-bizonyítvány, ami azt jelenti, hogy minden nyelvvizsga-bizonyítványban fel kell tüntetni a vizsgázó Referenciakeretnek megfelelő nyelvtudás-szintjét is.

A Közös Európai Referenciakeret: nyelvtanulás, nyelvtanítás, értékelés 2001-ben történt megjelenése után az Európa Tanács felvállalta, hogy segítséget nyújt az európai országoknak, nyelvvizsgaközpontoknak a Referenciakerethez történő illesztés munkálataiban, melynek eredményeképpen 2003-ban jelent meg az Európa Tanács Nyelvpolitikai Osztályának (Strasbourg) kiadásában a *Nyelvvizsgák Illeszkedése a Közös Európai Referenciakerethez* című kézikönyv előkészítő, kísérleti változata, mely segítséget kíván nyújtani a nyelvvizsgaközpontoknak abban, hogy meghatározhassák nyelvvizsgáik helyét a Referenciakeret rendszerében.

A katonai szaknyelvi nyelvvizsgák Referenciakerethez történő illesztése négy fő szakaszban valósul meg: familiarizáció (a Referenciakerettel való ismerkedés szakasza), specifikáció (vizsgaleírás elkészítése a Referenciakeret kategóriái szerint), standardizálás (az értékítéletek egységesítése) és empirikus validálás (a specifikáció és standardizálás szakaszában megfogalmazottak igazolása minőségi és mennyiségi módszerek segítségével). A fejezet részletekbe menően vizsgálja és áttekinti az egyes szakaszokat és az azokban alkalmazott módszereket, illetve eljárásokat, melyek kiválasztása a katonai szaknyelvi nyelvvizsgarendszerek sajátosságainak szem előtt tartásával történt.

5. A KATONAI SZAKNYELVI NYELVVIZSGARENDSZEREK KORSZERŰSÍTÉSÉNEK LEHETŐSÉGEI

5.1. A NYELVI KÉSZSÉGEK SZERINTI NYELVVIZSGÁZTATÁSRA VALÓ ÁTTÉRÉS AZ ARMA NYELVVIZSGARENDSZERBEN

A katonai szaknyelvi nyelvvizsgák korszerűsítésének fontos állomása lenne a nyelvi készségenként való vizsgáztatás bevezetése az ARMA nyelvvizsgarendszerben is. Így egy olyan korszerű, praktikus és rugalmas kétnyelvű szaknyelvi nyelvvizsgarendszer jöhetne létre, mely napjaink igényeinek a jelenleginél lényegesen jobban megfelelné. A munkaerőpiac igényei, az egyre szűkösebb pénzügyi erőforrások is várhatóan a nyelvvizsgarendszerek ilyen típusú racionalizálásának irányába fognak hatni. A nyelvi készségenként tehető nyelvvizsgák nagy előnye az, hogy a vizsgázónak lehetőséget biztosít arra, hogy elsősorban a beosztásának/munkakörének magas szintű ellátáshoz elengedhetetlen nyelvi készségek fejlesztésére koncentrálja energiáit, és ezekből tegyen nyelvvizsgát.

A fentiekben említett változtatás bevezetéséhez azonban arra is szükség lenne, hogy az államilag elismert nyelvvizsgáztatás rendjéről és követelményrendszeréről szóló rendeletek is elismerjék a készségenkénti nyelvvizsgákat. A jelenlegi magyar nyelvvizsgarendszer ugyanis nem teszi lehetővé államilag elismert nyelvvizsga-bizonyítvány kibocsátását egyetlen készségből tett nyelvvizsgáért. Remélhetőleg ez a rendszer a jövőben változni fog, és hamarosan a törvényi alapja is megteremtődik az ilyen típusú nyelvvizsgáknak.

5.2. TÖBBSZINTŰ (MULTI-LEVEL) NYELVVIZSGÁK KIFEJLESZTÉSE

A nyelvi készségenkénti nyelvvizsgáztatás megvalósítása mellett indokolt lenne többszintű (multi-level) nyelvvizsgákká átalakítani a jelenlegi katonai szaknyelvi nyelvvizsgákat. Ez a vizsga típus már létezik a nemzetközi nyelvvizsgák esetében. Ilyennek tekinthető a TOEFL⁷⁶ nyelvvizsga, vagy pl. multi-level STANAG 6001 nyelvvizsgákat fejlesztettek ki több NATO országban is. A ZMNE Nyelvvizsgaközpontban is folytak az akkreditációt megelőzően multi-level típusú STANAG 6001 beszéd-készséget mérő vizsgák, melyeknek lényege az volt, hogy a szóbeli vizsga egyszerre több szinten mérte a vizsgázó teljesítményét: pl. ugyanazon vizsgán bizonyos feladatok STANAG 2 szinten, bizonyos

⁷⁶ Test of English as a Foreign Language. (Az amerikai egyetemek és college-ok a nem angol anyanyelvű felvételizőktől a TOEFL nyelvvizsga letételét követelik meg.)

feladatok pedig STANAG 3 szinten tesztelték a vizsgázó nyelvtudását. Ennek megfelelően egy STANAG 3 szintre jelentkezett vizsgázó, kaphatott STANAG 2 szintű nyelvvizgabizonyítványt is ugyanazon vizsgán nyújtott teljesítményéért. Az akkreditációval azonban ennek a lehetősége végleg megszűnt, hiszen hazánkban az államilag elismert nyelvvizsgáztatásról szóló 71/1998. (IV. 8.) Korm. rendelet 2. paragrafusa kimondja, hogy:

„A nyelvvizsgára történő jelentkezés meghatározott típusú és fokú vizsgára történik.”

Ennek értelmében a vizsgázónak már a jelentkezéskor egyértelműen meg kell adnia azt a fokot, melyen vizsgázni kíván, és kizárólag azon a fokon szerezhethet nyelvvizgabizonyítványt. Kívánatos lenne a fenti rendelet módosítása annak érdekében, hogy olyan multi-level típusú nyelvvizsgarendszerek jöhessenek létre, melyekben a vizsgázónak csak a vizsga nyelvét kellene megadnia a jelentkezéskor. A vizsgázó nyelvtudásának szintjét a vizsgán elért teljesítmény alapján határoznák meg a vizsgáztatók.

A multi-level típusú nyelvvizsgák egyik nagy pozitívuma lenne, hogy kevesebb kudarcélmény kötődne hozzájuk, hiszen a sikertelen vizsgát tett vizsgázók sem „üres kézzel” távoznának a nyelvvizsgáról, hanem konkrét visszajelzést kapnának teljesítményükről. Ez a rendszer könnyíthetne a ZMNE Nyelvvizsgaközpont terhelésén is, hiszen manapság egy vizsgaidőszakon belül gyakran előfordul, hogy a jelentkezők két szintre is beadják jelentkezésüket, így szándékoznak elkerülni azt, hogy abszolút eredménytelenül végződhesse számukra a nyelvvizsga.

A multi-level rendszerre való áttérés mindkét katonai szaknyelvi nyelvvizsgarendszer jelentős átdolgozását tenné szükségessé, így bevezetése csak hosszú távon és fokozatosan, pl. készségenként képzelhető el.

5.3. A VIZSGAFELADATOK KORSZERŰSÍTÉSE

A vizsgafeladatok korszerűsítésén részben új feladattípusok bevezetését, részben pedig a már meglévő feladatok részleges megváltoztatását értjük. A katonai szaknyelvi nyelvvizsgarendszerek közül elsősorban az ARMA nyelvvizsgarendszer feladatai szorulnak korszerűsítésre, hiszen ennek a vizsgarendszernek a feladatai az akkreditáció bevezetése óta (2001) gyakorlatilag változatlanok. Az elmúlt évek ARMA nyelvvizsgáival kapcsolatos tapasztalatok és a vizsgafeladatok statisztikai elemzései egyértelművé tették a változások szükségességét.

Az ARMA nyelvvizsgarendszer feladatainak korszerűsítése 2006-ban kezdődött meg az alapfokú gépi hang értése feladatok bevezetésével, melyek korábban nem léteztek az alapfokú nyelvvizsgán. (Ezt megelőzően a beszédértés mérése alapfokon csak a szóbeli vizsgán történt.) Az alapfokú gépi hang értése feladatok további korszerűsítése jelenleg is zajlik, a Nyelvvizsgaközpont döntése értelmében 2007 ősztől a gépi hang értése 2. feladat általános nyelvi szöveg helyett szaknyelvi szöveget fog tartalmazni, melyhez a feladatok kidolgozása és kipróbálása jelenleg van folyamatban.

Az alapfokhoz hasonlóan célszerű lenne a közép- és felsőfokú gépi hang értése feladatok átalakítását is elvégezni, ezek jelenleg ugyanis kizárólag általános nyelvi szöveget tartalmaznak, mely nincs összhangban a célnyelvi környezet valós nyelvhasználati igényeivel. Így lényeges lenne mielőbb, legalább 50 százalékban szaknyelvi szöveggé alakítani a feladatokat.

Az ARMA nyelvvizsgarendszer további átalakítást igénylő feladata a közép- és felsőfokú nyelvtani és lexikai ismereteket ellenőrző feleletválasztós teszt. Ez a feladat mindkét szinten 50, négy választási lehetőséget felkínáló (A, B, C, D variáns) tesztkérdést tartalmaz, és az eddigi tapasztalatok valamint statisztikai kimutatások alapján kijelenthető, hogy ez a feladattípus jelenti a legnagyobb problémát a vizsgázók számára. A vizsgázók többsége alacsony teljesítményt nyújt a feleletválasztós teszten (az átlagos eredmény 5-8 pont között van a 15 pontos maximumból), melyen meglehetősen szigorú az értékelés: az 50 tesztkérdésből 20-21 helyes válasz esetén is csak 1 pontot engedélyez a pontozási útmutató. A gyenge teljesítmény részben a vizsgázók felkészületlenségével függ össze, részben a feladattípusból adódik: 30 perc alatt az 50 tesztkérdésben összesen 200 válasz-alternatívát kell a vizsgázónak elemeznie, és ezek közül kiválasztania a helyes választ. Ez azt jelenti, hogy 36 másodperc jut átlagban 1 tesztkérdésre, ami alatt összesen 4 válasz-alternatívát kell megvizsgálni, vagyis egy válasz-alternatívára átlagban 9 másodperc jut. Mindebből nyilvánvaló, hogy ennek a feladattípusnak a sikeres megoldásához a nyelvismerettel szorosan nem összefüggő más készségekre és jártasságokra is jelentős mértékben szükség van. Nem célja a dolgozatnak azt vizsgálni, hogy pontosan mit is mér a nyelvismeret mellett ez a feladattípus, az azonban nyilvánvaló, hogy rendkívüli koncentrációra van szükség ahhoz, hogy az egymástól csak kis mértékben különböző alternatívák közül ilyen rövid idő alatt a vizsgázó kiválassza a helyes választ.

A fentiekben kifejtett ok miatt az 50 tesztkérdésnek egy részét érdemes lenne más típusú feladatokká alakítani, melyek az adott nyelvtani és lexikai tudást más formában mérnék

(például szöveg-kiegészítés, mondat-átalakítás stb.), és melyek sikeres megoldása kevésbé igényelne nem nyelvi képességeket.

5.4. DIAGNOSZTIKAI CÉLOKAT SZOLGÁLÓ INTERNETES ÉRTÉKELÉSI RENDSZER KIALAKÍTÁSA

A Magyarországon egyetlen vizsgahellyel rendelkező ZMNE Nyelvvizsgaközpontnak célszerű lenne olyan interaktív, nyelvvizsgára felkészítő rendszert kialakítania, mely elősegítené a térben és időbeni korlátok leküzdését. Erre kiváló lehetőséget kínál az Internet. Egy Internet-alapú értékelési rendszer a nyelvvizsgára készülők számára lehetőséget nyújtana felkészültségük folyamatos ellenőrzésére, hiányosságaik felismerésére, továbbá, mivel a rendszer nyelvtanár jelenlétét nem igényelné, ösztönözné az önálló tanulást, sőt azt is elősegítené, hogy a nyelvvizsgára készülők nagyobb tudatossággal vegyenek részt a felkészülés folyamatában.

Az előzetes tervek szerint a ZMNE honlapjáról elérhető értékelési rendszer első lépcsőben a receptív készségek mérésére lenne alkalmazható. A felhasználónak lehetősége lenne kiválasztani, melyik nyelvvizsgarendszerben (ARMA vagy NATO STANAG 6001), milyen szinten, melyik készségből szeretne próbatesztet írni, majd a teszt megírása után közvetlenül visszajelzést is kapna a teljesítményéről részben pontszám, részben rövid írásos értékelés formájában.

Remélhetőleg a Magyar Honvédség és a ZMNE felelős tisztségviselői felismerik a fentiekben ismertetett rendszerben rejlő lehetőségeket, és megfelelő támogatást biztosítanak a Nyelvvizsgaközpont számára egy ilyen projekt megvalósításához, hiszen ez a tesztfejlesztésen kívül komoly szoftverfejlesztői ismereteket is igényel, mellyel a Nyelvvizsgaközpont jelenlegi állománya nem rendelkezik.

5.5. ÖSSZEGZÉS

Az elmúlt évek katonai szaknyelvi vizsgáinak tapasztalatai, a vizsgaeredmények statisztikai elemzései, a vizsgákkal kapcsolatos visszajelzések egyértelművé tették, hogy a vizsgarendszerek több ponton korszerűsítésre és tökéletesítésre szorulnak. A fejezet ezekre a pontokra igyekszik rávilágítani.

A korszerűsítés egyik fontos állomása lenne a nyelvi készségenkénti vizsgáztatás bevezetése az ARMA nyelvvizsgarendszerben is, mely eredményeképpen egy, a jelenleginél jóval praktikusabb és rugalmasabb vizsgarendszer jöhetne létre. A készségenként tehető nyelvvizsgák lehetőséget teremtenének arra, hogy a vizsgázók elsősorban beosztásuknak magas szintű ellátásához elengedhetetlen nyelvi készségek fejlesztésére fókuszáljanak, és ezekből tegyenek nyelvvizsgát.

A készségenkénti nyelvvizsgáztatás megvalósítása mellett célszerű lenne többszintű (multi-level) nyelvvizsgákká alakítani a jelenlegi katonai szaknyelvi nyelvvizsgákat, mely lehetővé tenné azt, hogy a jelentkezéskor a vizsgázó csak a vizsga nyelvét jelölje meg, nyelvtudásának szintjét a vizsgán elért teljesítmény alapján határoznák meg a vizsgáztatók. Ez a rendszer egyrészt biztosítaná azt, hogy a vizsgázók pozitív visszajelzést kapjanak teljesítményükről (a vártnál gyengébb teljesítmény esetén sem bukással végződne a nyelvvizsga, hanem esetleg csak alacsonyabb szintminősítéssel távozna a vizsgázó), másrészt könnyíthetné a ZMNE Nyelvvizsgaközpont terhelésén is, hiszen egy ilyen rendszer nagy valószínűséggel csökkentené a vizsgaalkalmak számát is.

A katonai szaknyelvi nyelvvizsgarendszerek továbbfejlesztésének fontos állomását jelenti a vizsgafeladatok korszerűsítése, melyen részben új feladattípusok bevezetését, részben pedig a már meglévő feladatok részleges átalakítását értjük. Ezen a téren elsősorban a hat évvel ezelőtt akkreditált ARMA nyelvvizsgarendszer szorul átalakításra, hiszen ennek a vizsgarendszernek a feladatai az akkreditáció óta gyakorlatilag alig változtak. A közeljövőben feltétlenül prioritást kell, hogy kapjon a közép- és felsőfokú gépi hang értése feladatok legalább 50 százalékban katonai szövegekké alakítása (mely eredményeképpen a feladatok összhangba kerülhetnének a valós nyelvhasználati igényekkel), és az 50 kérdést tartalmazó feleletválasztós tesztek más típusú feladatokká alakítása (mely eredményeképpen változatosabb feladattípusok jelenhetnének meg).

Ezen felül az országosan egyetlen vizsgahellyel működő ZMNE Nyelvvizsgaközpont tervei között szerepel egy Internet alapú, interaktív, nyelvvizsgára felkészítő rendszer jövőbeni kialakítása, mely azon felül, hogy hozzájárulna a térbeni és időbeni korlátok leküzdéséhez, ösztönözné az önálló tanulást, valamint elősegítené, hogy a vizsgára készülők nagyobb tudatossággal vegyenek részt a felkészülés folyamatában.

A KUTATÓMUNKA ÖSSZEFOGLALÁSA

ÖSSZEGZETT KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK

A kutatómunka eredményeképpen, mely magában foglalta a rendelkezésre álló dokumentumok és a szakirodalom áttanulmányozását, az összegyűjtött adatok elemzését, valamint többéves oktatói és vizsgáztatói tapasztalataim feldolgozását, a következő átfogóbb következtetéseket és javaslatokat fogalmaztam meg:

- A magyarországi nyelvvizsgarendszerek, beleértve a katonai szaknyelvi nyelvvizsgarendszereket is, folyamatos korszerűsítése, európai normákkal való összehangba hozása alapvető érdeke országunknak. Ez a folyamat hozzájárul az európai nyelvvizsgarendszerek és nyelvvizsga-bizonyítványok átláthatóságának megteremtéséhez, ami elősegíti hazánk állampolgárainak mobilitását, országunk hatékony részvételét az Európai Unió és egyéb szervezetek munkájában.
- Lényeges, hogy a katonai szaknyelvi nyelvvizsgarendszereket érintő valamennyi változtatás egy koherens, jól megtervezett és átlátható folyamat eredményeképpen jöjjön létre. Az értekezés igazolta, hogy a Referenciakerethez történő szintillesztés egy ilyen folyamat eredményeként valósult meg.
- A Közös Európai Referenciakeret várhatóan egyre elterjedtebbé válik az Európai Unió tagállamaiban mind a nyelvoktatás, mind a nyelvi tesztelés területén. Ezzel összehangban célszerű folytatni a Referenciakeret ezeken a területeken való alkalmazhatóságának a további vizsgálatát.
- Hazánkban az Európai Nyelvi Portfólió, mely a nyelvtudás önértékelés formájában történő leírására szolgál meglehetősen ismeretlennek és szokatlannak számít. Bár az önértékelés nem helyettesítheti az eddig jól bevált értékelési módokat (nyelvtanári értékelés, nyelvvizsga stb.), azonban az értekezésben kifejtett pozitívumai miatt új dimenziót nyithat a nyelvi értékelésben, ezért az Európai Nyelvi Portfólió bevezetése és széleskörű alkalmazása a Magyar Honvédségben folyó nyelvi képzésben mindenképpen megfontolandó.
- A katonai szaknyelvi vizsgarendszerek korszerűsítése nem fejeződhet be a Referenciakerethez történő szintillesztéssel. A vizsgarendszerek működtetőinek feladata a vizsgarendszerek folyamatos korszerűsítése és tökéletesítése, valamint a vizsgáztatás színvonalának növelése. Mindez a vizsgarendszerek rendszeres

felülvizsgálatával, a vizsgákból nyert adatok empirikus vizsgálatával érhető el. Biztosítani kell, hogy a nyelvvizsgák összhangban legyenek a Magyar Honvédség állományának nyelvhasználati igényeivel, és olyan nyelvtudást mérjenek, melyre az állománynak célnyelvi szituációban ténylegesen szüksége van.

- A nyelvvizsga-bizonyítvány az éppen aktuális nyelvtudást tükrözi, ami hosszú évek alatt megfelelő gyakorlás nélkül erősen megkophat. Ebből kifolyólag indokolt lenne, hogy a Magyar Honvédség illetékesei a külföldi szolgálatra pályázók nyelvismeretét a külföldi szolgálat előtt újra felméréssék, és ennek a felmérésnek az eredménye alapján döntsenek az illető nyelvi alkalmasságáról.
- Elengedhetetlenül fontos a vizsgáztatók megfelelő kiképzésének és folyamatos továbbképzésének megszervezése. Indokolt lenne, hogy a vizsgáztatók és a tesztfejlesztésben résztvevők közül minél többen speciális tesztelési tanfolyamokon vehessenek részt, ahol a vizsgáztatás és tesztfejlesztés elméleti és gyakorlati kérdéseivel is behatóbban foglalkozhatnak.
- A ZMNE Nyelvvizsgaközpont, mely a katonai szaknyelvi nyelvvizsgáztatás egyetlen központja Magyarországon, évente jelenleg 11 vizsgaidőszakban szervez és bonyolít nyelvvizsgákat. A vizsgaidőszakok gyakorlatilag egymásba érnek, a szakmai munkát végző állomány számára meglehetősen kevés idő áll rendelkezésre az egyes vizsgák kiértékelésére, a statisztikai adatok elemzésére. A vizsgáztatás minőségének szinten tartása és javítása érdekében indokolt lenne a szakmai munkát végző állomány bővítése vagy esetleg a vizsgaidőszakok számának csökkentése.

ÚJ TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK

A kutatómunka eredményei az alábbiakban foglalhatók össze:

1. Az rendelkezésre álló dokumentumok tartalmi elemzésével bizonyítottam, hogy az Európai Unió és az Európa Tanács célja az európai nyelvvizsgák és nyelvvizsga-bizonyítványok átláthatóságának megteremtése. Elemeztem és rögzítettem a két intézmény által indított programok és projektek azon csomópontjait, melyek a Magyarországon folyó nyelvvizsgáztatásra alapvetően meghatározó hatással vannak.
2. Vizsgáltam az utóbbi hat évtized magyarországi nyelvvizsgáztatási rendszerében bekövetkezett alapvető változásokat, feltártam és összegeztem azt a folyamatot, melynek

során az ötvenes évek merev, erősen centralizált nyelvvizsgarendszerétől lépésenként bekövetkező változások útján eljutottunk napjaink rugalmasabb, decentralizált rendszeréig, melyben különféle típusú akkreditált nyelvvizsgarendszerek működhetnek.

3. Részletekbe menően vizsgáltam és feltártam azt a konzekvens folyamatot, melynek eredményeképpen a katonai szaknyelvi nyelvvizsgarendszerek a Referenciakerethez illeszthetők. Az illesztéshez alkalmazott eljárások és módszerek kiválasztása a katonai szaknyelvi nyelvvizsgarendszerek sajátosságainak szem előtt tartásával történt. A kiválasztott eljárások és módszerek lehetővé teszik a katonai szaknyelvi nyelvvizsgarendszerek bármely más nyelvvizsgarendszerekhez történő illesztését is.
4. Elemeztem és összegeztem a katonai szaknyelvi nyelvvizsgarendszerek leglényegesebb kategóriáit és jóságmutatóit a Referenciakeret fogalomkészletében, mely megalapozza azt, hogy a jövőben a katonai szaknyelvi nyelvvizsgarendszerek nemcsak a helyi vizsgázók és felkészítőik számára, de valamennyi európai uniós tagállam számára is jól áttekinthető rendszerekként működjenek.
5. A nyelvvizsgáztatás és a nyelvvoktatás közötti szoros kapcsolatból kiindulva vizsgáltam és feltártam a katonai szaknyelvi nyelvvizsgarendszereknek azon pontjait, melyek az európai, illetve a katonai nyelvi képzés és nyelvvizsgáztatás szinkronizálása érdekében a jövőben módosításra javasoltak. Ezekre a módosításokra az értekezésben konkrét javaslatokat tettem.

AJÁNLÁS

Az értekezés reményeim szerint hozzájárulhat a katonai szaknyelvi nyelvvizsgáztatás rendszerének átláthatóbbá válásához, a tesztfejlesztés és vizsgáztatás színvonalának javításához.

Elősegítheti a nyelvvizsgára felkészítő tanárok munkájának hatékonyságát, továbbá hozzájárulhat a vizsgáztatók színvonalasabb és hatékonyabb felkészítéséhez és továbbképzéséhez.

Alapjául szolgálhat további, a katonai szaknyelvi vizsgáztatással kapcsolatos kutatásoknak.

Hasznos lehet mindazon katonai vezetők számára, akik a fegyveres erők tisztjeinek, tiszthelyetteseinek, legénységi állományának nyelvi felkészítését, továbbképzését és

beiskolázását irányítják, valamint az állomány nyelvismeretével kapcsolatos főbb célkitűzéseket megfogalmazzák.

FELHASZNÁLT IRODALOM JEGYZÉKE

KÖNYVEK, TANKÖNYVEK, JEGYZETEK, SZÓTÁRAK:

1. Alderson, J. C.: Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment, Case Studies, Strasbourg, Council of Europe, 2002
2. Alderson, J. C. – Clapham, C.– Wall, D.: Language Test Construction and Evaluation – Cambridge University Press, 1995
3. Bachman, L. F. – Palmer, A. S.: Language Testing in Practice – Oxford University Press, 1996
4. Bailly, S.– Devitt S – Gremmo, M. J.– Heyworth, F. – Hopkins, A. – Jones B. – Makosch, M. – Riley, P.– Stoks, G. and Trim, J. (Ed.): Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment, A Guide for Users – Language Policy Division, Strasbourg,
5. Bárdos Jenő: Az idegen nyelvi mérés és értékelés elmélete és gyakorlata – Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2002
6. Hajtman Béla: Matematikai statisztika – Tankönyvkiadó, Budapest, 1989
7. Horváth György: A modern tesztmodellek alkalmazása – Akadémiai Kiadó, 1979
8. Kurtán Zsuzsa: Szakmai nyelvhasználat – Nemzeti Tankönyvkiadó Rt., Budapest, 2003
9. Lengyel Zsolt (szerk.): Államilag elismert nyelvvizsgák (központok, rendszerek) akkreditációjának kézikönyve – Professzorok Háza, Nyelvvizsgáztatási Akkreditációs Központ, Budapest, 1999
10. North, B. – Figueras, N. –Takala, S –Van Avermaet. P – Verhelst. N.: Relating Language Examinations to the Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment (CEF), Manual, Preliminary Pilot Version – Language Policy Division, Strasbourg, 2003
11. Salkind N. J.: Statistics for People Who (Think They) Hate Statistics – Sage Publications, Inc., 2000
12. Szentiványi Ágnes: Nyelvvizsga-tájékoztató – Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1991

DOKUMENTUMOK:

1. 4/1958. (VIII. 3.) M.M. számú rendelet a dolgozók idegen nyelvtudásának igazolására rendszeresített vizsgákról
2. 6/1965. (VII. 16.) MM számú rendelet az idegen nyelvtudás igazolására rendszeresített vizsgáról
3. 3/1967. (XII. 3.) MM számú rendelet az idegen nyelvtudás igazolására rendszeresített vizsgáról szóló 6/1965. (VII. 16) MM számú rendelet módosításáról
4. 2/1971. (VII. 14.) MM számú rendelet az idegen nyelvtudás igazolására rendszeresített vizsgáról szóló 6/1965. (VII. 16.) MM számú rendelet kiegészítéséről
5. 9/1978. (VIII. 25.) OM számú rendelet

6. 3/1980. (X. 25.) MM számú rendelet az idegen nyelvtudás igazolására rendszeresített állami nyelvvizsgáról
7. 6/1981. (IV. 23.) MM számú rendelet az Idegen Nyelvi Továbbképző Központ működéséről és feladatairól szóló 8/1978. (VIII. 25.) OM számú rendelet módosításáról
8. 4/1982. (III. 12.) MM számú rendelet az idegen nyelvtudás igazolására rendszeresített állami nyelvvizsgáról szóló 3/1980. (X. 25.) MM számú rendelet módosításáról
9. 21/1988. (IX. 29.) MM rendelet az idegennyelvtudás igazolására rendszeresített állami nyelvvizsgáról szóló 3/1980. (X. 25.) MM rendelet módosításáról
10. 2. számú melléklet a 21/1988. (IX. 29.) MM rendelethez
11. 11/1990. (X. 4.) MKM számú rendelet az idegennyelv-tudás igazolására rendszeresített állami nyelvvizsgáról szóló 3/1980. (X. 25.) MM számú rendelet módosításáról
12. 71/1998. (IV. 8.) Korm. rendelet az idegennyelv-tudást igazoló államilag elismert nyelvvizsgáztatás rendjéről és a nyelvvizsga-bizonyítványokról
13. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment, Language examining and test development – Language Policy Division, Strasbourg, 2002
14. Az Európai Nyelvi Kompetenciamutató – Európai Közösségek Bizottsága, Brüsszel, 2005. 08. 1.
15. Europeans and their Languages, Special Eurobarometer / 243 / Wave64 / 3 – TNS Opinion & Social, February 2006
16. Humánstratégia a professzionális haderő kialakítására 2003-2013
17. Az ITK rövid története – www.itk.hu
16. Jelentés a többnyelvűség ösztönzésére vonatkozó új keretstratégiáról 2006/2083 (INI), Európai Parlament, Kulturális és Oktatási Bizottság, 2006. 10. 23.
17. Közös Európai Referenciakeret: nyelvtanulás, nyelvtanítás, értékelés – Pedagógus-továbbképzési Módszertani és Információs Központ Kht., Pilisborosjenő, 2002
18. A Nyelvek Európai Éve – OM, 2001
19. Nyelvvizsga Híradó 1988 – ITK, Budapest
20. Nyelvvizsga Híradó 1992 – ITK, Budapest
13. Nyelvtanítás-politikai arculat, Magyarország – Európa Tanács Nyelvpolitikai Főosztály, Strasbourg - Oktatási Minisztérium Nemzetközi Kapcsolatok Főosztálya Budapest, 2002-2003
21. Promoting Language Learning and Linguistic Diversity: An Action Plan 2004-2006 – Commission of the European Communities, Brussels, 24. 07. 2003
22. Új keretstratégia a többnyelvűség ösztönzésére – Európai Közösségek Bizottsága, Brüsszel, 2005. 11. 22.
23. Tájékoztató az állami nyelvvizsga új rendjéről – Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1979
24. Tájékoztató az állami nyelvvizsga új rendjéről – Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1982

TANULMÁNYOK, CIKKEK, SZAKDOLGOZATOK:

1. Benke Eszter: Introspektív értékelés – önértékelés a Nyelvi Útlevéllal – Modern Nyelvoktatás, 2005. XI. évf. 4. szám, 63-69. o.
2. Darabos Zsuzsanna: Kalauz az Európai Nyelvtanulási Naplóhoz – OKTKER Kft. - Nodus Kiadó, Veszprém, 2001
3. Forgácsné Göttler Viktória: A francia katonai szaknyelv-oktatás tapasztalatai és korszerűsítésének lehetőségei – doktori (PhD) értekezés, Budapest, 2004
4. Forgács András: Tanulási lehetőségek az Európai Unióban, Oktatás és képzés – A Miniszterelnöki Hivatal Kormányzati Stratégiai Elemző Központ és a Külügyminisztérium közös kiadványa, Európai Füzetek, Budapest, 2003
5. Földes Csaba: Az idegen nyelvek oktatása és használata Magyarországon a nyelvpolitika tükrében – Magyar Tudomány, 2002/2 szám, 184-197. o.
6. Halász Gábor-Hilbert Attila: Az EU oktatási programok szerepe Magyarország integrációs felkészülésében – Európai Tükör, 1999. IV. évf. 2-3. szám, 103-116. o.
7. Kádas Géza: Az idegen nyelv és a katonai szaknyelv oktatásának helyzete és fejlesztésének lehetőségei a Magyar Honvédség tanintézeti és tanfolyami képzésében – Kandidátusi Értekezés, ZMKA, 1994
8. Kádas Géza: Az akadémiai nyelvoktatás helyzete és távlatai – Akadémiai Értesítő, 1990. XXXIII. évf. 3. szám, 17-25. o.
9. Kecskés Balázs: Az EU oktatáspolitikája, és magyarországi vonatkozásai – http://iroga.hu/Magyarország_EU/kecskes.html
10. Koncz János: Európa oktatásáról – Maastricht után tíz évvel – Európai Tükör, 2004. IX. évf. 1. szám, 47-82. o.
11. Kovács Eszter: Európai Nyelvtanulási Napló – www.tka.hu/upload/docs/palyazatok/vilag_nyelv/egyeb/eur_nyt_naplo.pdf
12. Kovácsné Nábrádi Márta: Az amerikai angol nyelvoktatás bevezetése, megszervezése és perspektívája a magyar tisztképzésben – Egyetemi doktori értekezés, 1994
13. Kovácsné Nábrádi Márta: A STANAG 6001 vizsgáztatás helye, szerepe és módszerei a NATO beosztásra kijelölt tisztek nyelvi felkészítésében – Nemzetvédelmi Egyetemi Közlemények, 2002. 6. évf. 2. szám, 273-281. o.
14. Némethné Hock Ildikó: Constructing and validating a test of English for Teaching Purposes – doktori (PhD) értekezés, 2001
15. Nógrádiné Kiss Magdolna: A nyelvi képzés változásai és strukturáltsága a Magyar Honvédségnél a rendszerváltozástól napjainkig – doktori (PhD) értekezés, 2003
16. Rébék-Nagy Gábor: Szaknyelvi-e a szaknyelvi vizsga avagy lehetünk-e próféták bölcsészdiplomával? – in Porta Lingua-2002 Szaknyelvoktatásunk az EU kapujában, 2002 Debreceni Egyetem, Debrecen
www.nyi.bme.hu/szokoe/Porta_Lingua2002.doc
17. Szalóki Katalin: Bábel tornya – Hány nyelven beszélnek az európaiak? – Európai Tükör, XI. évf. 4. szám, 105-111. o.

18. Szász Erika: A magyar katonai szaknyelv gyökerei – Nemzetvédelmi Egyetemi Közlemények, 2002. 6. évf. 2. szám, 292-294. o.
19. Tóth Teréz: Az Európa-építés folyamata az Európa Tanács oktatási tevékenységének tükrében –
www.oki.hu/oldal.php?tipus=cikk&kod=2004-02-vt-Toth-Europa
20. Vágó Irén: Idegennyelv-oktatás, Egy modernizációs sikertörténet –
<http://www.oki.hu/oldal.php?tipus=cikk&kod=Jelentes97-hatter-Vago-Idegennyelvoktatas>
21. Várnainé Kis Ilona: A hivatásos állomány angol nyelvi és angol katonai szaknyelvi felkészítése mint a NATO-hoz történő csatlakozás egyik feltétele – doktori (PhD) értekezés, 1997
22. Várnainé Kis Ilona: A nyelvi felkészítés, vizsgáztatás szerepe és jelentősége – Humán Szemle, 2003. XV. évf. 2. szám, 75-83. o.
23. Várnainé Kis Ilona: A ZMNE Nyelvvizsgaközpontjáról – Új Honvédségi Szemle, 2002. 56. évf. 5. szám, 81-86. o.
24. Zoltán Márta: Nyelvoktatás – nyelvtanulás – nyelvtudás – Humán Szemle, 2004. XX. évf. 3. szám, 57-66. o.

PUBLIKÁCIÓS JEGYZÉK

PUBLIKÁCIÓK

- Szebenyi Gabriella: Az újságszövegek nyelvórai felhasználásának néhány gyakorlati kérdése – Társadalom és Honvédelem, 2. évf. 3-4. szám, 1998, 147-152. o.
- Várnainé Dr. Kis Ilona – Szebenyi Gabriella: Tájékoztató az októberben akkreditált ZMNE „ARMA” katonai szakmai nyelvvizsgarendszerről – Magyar Honvéd, XII. évf. 45. szám, 2001. nov. 9., 7. o.
- Várnainé Dr. Kis Ilona – Szebenyi Gabriella: Mit kell tudni a ZMNE Nyelvvizsgaközpontban tehető „ARMA” katonai szakmai nyelvvizsgáról? – Nemzetvédelmi Egyetemi Fórum, V. évf., 2001. 8.-9.-10. szám, 10-11. o.
- Dr. Márta Nábrádi – Dr. Natalja Nyecsajeva – Gabriella Szebenyi: New Challenges in Language Training: STANAG Courses in the Language Institute of Zrínyi Miklós Defense University – BILC (Bureau for International Language Coordination) Konferencia, Segovia, Spanyolország, 2001. június 3-8. (a konferencia különkiadványa)
- Gabriella Szebenyi: Relating the Military Language Examinations to the Common European Framework of Reference: The Specification Phase of the Project – BILC Konferencia, Budapest 2006. május 28.-június 2. (elektronikus publikáció)
- Szebenyi Gabriella: Az Európa Tanács nyelvi programjának két fontos dokumentuma: a Közös Európai Referenciakeret és az Európai Nyelvi Portfólió – Társadalom és Honvédelem, 2007. 1. szám (megjelenés alatt)
- Szebenyi Gabriella: Nyelvvizsgáztatás Magyarországon – történeti áttekintés az ötvenes évektől napjainkig – Társadalom és Honvédelem, 2007. 2. szám (megjelenés alatt)
- Szebenyi Gabriella: Establishing Transparency in Language Qualifications in Europe – Relating the Military Language Examinations to the Common European Framework of Reference – AARMS 6. kötet, 2. szám. 2007. június (megjelenés alatt)

ELŐADÁSOK

- Szebenyi Gabriella: STANAG Testing in Hungary – Teacher Training Seminar, BKNYK, Budapest, 2004. június 7.
- Szebenyi Gabriella: Testing Criteria – STANAG Konferencia, BKNYK, Budapest, 2005. február 18-19.
- Szebenyi Gabriella: Relating the Military Language Examinations to the Common European Framework of Reference: The Specification Phase of the Project – BILC (Bureau for International Language Coordination) Konferencia Budapest, 2006. május 28.-június 2.

TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE

1. táblázat: A közös referenciaszintek.....	25
2. táblázat: A nyelvvizsgára jelentkezők számának nyelvenkénti megoszlása 1985-1995 között.....	35
3. táblázat: A jelenleg hazánkban akkreditált nyelvvizsgarendszerek.....	42
4. táblázat: A nyelvvizsgára jelentkezők számának alakulása 2000-2005 között.....	43
5. táblázat: Az egynyelvű és kétnyelvű vizsgák számának alakulása.....	44
6. táblázat: A ZMNE Nyelvvizsgaközpont vizsgáztatói.....	52
7. táblázat: Az ARMA nyelvvizsgák számának alakulása 2002-2006 között.....	53
8. táblázat: A NATO STANAG 6001 nyelvvizsgarendszer vizsgázóinak száma 2002-2006 között.....	55
9. táblázat: A Magyar Honvédség katonatisztjeinek nyelvismerete 2006 novemberében.....	57
10. táblázat: A Magyar Honvédség tiszthelyetteseinek nyelvismerete 2006 novemberében ..	58
11. táblázat: Az ARMA és a NATO STANAG 6001 nyelvvizsgarendszerek előzetes szintmegfeleltetése.....	75
12. táblázat: Az írott produkció standardizálása.....	80
13. táblázat: Olvasott szövegek standardizálása.....	82
14. táblázat: Vizsgáztatói kérdőívek.....	89
15. táblázat: Kérdőív a vizsgázók számára.....	90
16. táblázat: Megbízhatósági együttható.....	94
17. táblázat: A megbízhatósági együttható alakulása a tesztkérdés eltávolítása esetén.....	95
18. táblázat: A nehézségi fok.....	96
19. táblázat: Diszkriminációs értékek.....	97
20. táblázat: Feleletválasztós teszt jól működő tesztkérdése.....	98
21. táblázat: Feleletválasztós teszt problémás iteme (A típus).....	99
22. táblázat: Feleletválasztós teszt problémás iteme (B típus).....	100
23. táblázat: ANOVA, egyszempontú szórásanalízis, leíró statisztikai adatok.....	101
24. táblázat: ANOVA, egyszempontú szórásanalízis, szignifikancia érték.....	102
25. táblázat: Külső validálás tanári értékítéletekkel, döntési táblázat.....	104

ÁBRAJEGYZÉK

1. ábra: ARMA vizsgaalkalmak számának alakulása 2002-2006	54
2. ábra: NATO STANAG 6001 vizsgaalkalmak számának alakulása 2002-2006.....	56

MELLÉKLET

1. melléklet: Az ARMA és a NATO STANAG 6001 nyelvvizsgarendszerek feladatai.....	122
2. melléklet: Az ARMA és a NATO STANAG 6001 nyelvvizsgarendszerek kommunikációs témái	125

<p align="center">ARMA katonai szaknyelvi nyelvvizsgarendszer</p>	<p align="center">NATO STANAG 6001 katonai szaknyelvi nyelvvizsgarendszer</p>
<p>ALAPFOK:</p> <p><u>Szóbeli (A) vizsga:</u> időtartam: 10-12 perc <u>altesztek neve és időtartama:</u> általános társalgás (3-4 perc) szakmai társalgás (2-3 perc) hétköznapi étellel kapcsolatos kép leírása (1-2 perc) általános nyelvi szituáció (1-2 perc) gépi hang értése (általános nyelvi, szóbeli vizsga előtt, nyelvi laborban) 15 perc</p> <p><u>Írásbeli (B) vizsga</u> időtartam: összesen 110 perc <u>az altesztek neve:</u> nyelvtani és lexikai ismereteket ellenőrző teszt szövegértést ellenőrző feladat (szakmai szöveg) irányított fogalmazás szakmai témáról</p>	<p>STANAG 1 szint:</p> <p><u>Beszédkésztséget mérő vizsga:</u> időtartam: 10-12 perc <u>az altesztek neve és időtartama:</u> általános társalgás (2-3 perc) szakmai beszélgetés (2-3 perc) általános nyelvi szituáció (1-2 perc) katonai étellel kapcsolatos kép leírása (2-3 perc)</p> <p><u>Beszédértést mérő vizsga:</u> időtartam: 10-12 perc <u>az altesztek neve:</u> feleletválasztós teszt (általános nyelvi) állítások kiválasztása (katonai étellel kapcsolatos) állítások kiegészítése (katonai étellel kapcsolatos)</p> <p><u>Írott szöveg értését mérő vizsga:</u> időtartam: összesen 80 perc <u>az altesztek neve:</u> szókihagyásos feleletválasztós teszt (általános szöveghez) feleletválasztós teszt (általános szöveg) kérdések megválaszolása (szakmai szöveg) állítások kiegészítése (szakmai szöveg)</p> <p><u>Íráskésztséget mérő vizsga:</u> időtartam: összesen 80 perc <u>az altesztek neve:</u> irányított fogalmazás általános témáról levélírás szakmai témáról</p>
<p>KÖZÉPFOK:</p> <p><u>Szóbeli (A) vizsga:</u> időtartam: 15 perc <u>altesztek neve és időtartama:</u> általános társalgás (4-5 perc) szakmai társalgás (5-6 perc) véleménykifejtés szakmai témáról (3-4 perc) gépi hang értése feladat (általános nyelvi, közvetlenül a szóbeli vizsga előtt, nyelvi laborban) 20 perc</p>	<p>STANAG 2 szint:</p> <p><u>Beszédkésztséget mérő vizsga:</u> időtartam: 15-16 perc <u>az altesztek neve és időtartama:</u> általános társalgás (4-5 perc) szakmai beszélgetés (4-5 perc) aktuális katonapolitikai esemény megvitatása (2-3 perc) általános nyelvi szituáció (2-3 perc)</p> <p><u>Beszédértést mérő vizsga:</u> időtartam: összesen 20 perc</p>

<p><u>Írásbeli (B) vizsga:</u> időtartam: összesen 210 perc az altesztek neve: nyelvtani és lexikai ismereteket ellenőrző teszt szövegértést ellenőrző feladat (szakmai szöveg) magyar nyelvű általános szöveg fordítása idegen nyelvre irányított fogalmazás szakmai témáról</p>	<p><u>az altesztek neve:</u> információ lejegyzése (szakmai szöveg) feleletválasztós teszt (általános szöveg)</p> <p><u>Írott szöveg értését mérő vizsga:</u> időtartam: összesen 90 perc az altesztek neve: szókihagyásos feleletválasztós teszt (általános szöveg) szöveg-kiegészítés (általános szöveg) információ kikeresése (szakmai szöveg) feleletválasztós teszt (szakmai szöveg)</p> <p><u>Íráskészséget mérő vizsga:</u> időtartam: összesen 90 perc az altesztek neve: irányított fogalmazás általános témáról irányított fogalmazás szakmai témáról</p>
<p>FELSŐFOK:</p> <p><u>Szóbeli vizsga:</u> időtartam: 20 perc altesztek neve és időtartama: általános társalgás (5-6 perc) szakmai társalgás (8-10 perc) véleménykifejtés szakmai témáról (4-5 perc) gépi hang értése feladat (általános nyelvi, közvetlenül a szóbeli vizsga előtt, nyelvi laborban) 25 perc</p> <p><u>Írásbeli (B) vizsga:</u> időtartam: összesen 240 perc az altesztek neve: nyelvtani és lexikai ismereteket ellenőrző teszt magyar nyelvű szakmai szöveg tömörítése idegen nyelven idegen nyelvű szakmai szöveg fordítása magyar nyelvre irányított fogalmazás szakmai témáról</p>	<p>STANAG 3 szint:</p> <p><u>Beszéd-készséget mérő vizsga:</u> időtartam: 20perc az altesztek neve és időtartama: szakmai beszélgetés (6-7 perc) véleménykifejtés általános témáról (6-7 perc) szakmai téma megvitatása (6-7 perc)</p> <p><u>Beszédértést mérő vizsga:</u> időtartam: összesen 40 perc az altesztek neve: feleletválasztós teszt (általános szöveg) kérdések megválaszolása (szakmai szöveg)</p> <p><u>Írott szöveg értését mérő vizsga:</u> időtartam: összesen 90 perc az altesztek neve: szókihagyásos feleletválasztós teszt (általános szöveg) kérdések megválaszolása (általános szöveg) szókihagyásos teszt (szakmai szöveg) feleletválasztós teszt (szakmai szöveg)</p>

	<p><u>Íráskészséget mérő vizsga:</u> időtartam: összesen 90 perc az altesztek neve: irányított fogalmazás általános témáról irányított fogalmazás szakmai témáról</p>
--	---

2. melléklet: Az ARMA és a NATO STANAG 6001 nyelvvizsgarendszerek kommunikációs témái

<p align="center">ARMA katonai szaknyelvi nyelvvizsgarendszer</p>	<p align="center">NATO STANAG 6001 katonai szaknyelvi nyelvvizsgarendszer</p>
<p>Általános témák:</p>	<p>Általános témák:</p>
<p>ALAPFOK</p> <p>Bemutatkozás, család Munka, munkahely Tanulás Lakás, lakókörnyezet Hobby, hasznos elfoglaltságok Vásárlás Orvosnál, egészségügy Sport Kultúra, művelődés Nyári szünidő, szabadság Utazás, tömegközlekedés Társas kapcsolatok, barátság, vendégség Utazás külföldre Étkezés, étterem, a magyar konyha Magyarország</p>	<p>STANAG 1 szint</p> <p>Family (personal details, family relations, friends) Jobs (occupations, position and duties, career goals) Daily routine (everyday activities, housework) Education (schools, subjects, language learning) Housing (address, houses and flats, furnishings, neighbourhood) Leisure and entertainment (free time activities, vacation and summertime activities hobbies, going out) Clothing (clothes for different occasions and seasons, fashion) Weather (seasons, weather forecast) Shopping (shopping for food, markets, shopping centres, shopping habits) Health (diseases, symptoms and treatments, health care) Sport (sports and games, sporting activities, fitness) Holidays and celebrations (public holidays, family events) Transport and travelling (public transport, cars, trains, air travel, accommodation) Food and meals (eating habits, dishes, cooking, eating out) Services (telephone, post-office, bank)</p>
<p>KÖZÉPFOK</p> <p>Bemutatkozás, család Munka, munkahely Tanulás Lakás, lakókörnyezet Hobby, hasznos elfoglaltságok Vásárlás Orvosnál, egészségügy Sport</p>	<p>STANAG 2 szint</p> <p>Family (family planning, generation gap, one-parent families, social aid) Jobs (job market, working conditions, career opportunities, unemployment) Education (educational systems, higher education, adult education) Housing (living environment, infrastructure, housing problems, urbanisation)</p>

<p>Kultúra, művelődés Nyári szünidő, szabadság Utazás, tömegközlekedés Társas kapcsolatok, barátság, vendégség Utazás külföldre Étkezés, étterem, a magyar konyha Magyarország Környezetvédelem Az egészséges életmód A bűnözés és közbiztonság problémái</p>	<p>Leisure and entertainment (museums, exhibitions, cinema, theatre, computers) Shopping (shopping habits, shopping culture, commercials, credit cards, hire purchase system) Health (health care system, alternative medicine, fitness) Sport (sport and society, violence and sport, extreme sports, sport and politics) Holidays and celebrations (public holidays, traditions) Travelling (travelling in your country and abroad, travel arrangements, tourism, sightseeing) Public transport (commuting, traffic, parking problems, pollution) Food and meals (national cuisine, balanced menu, eating out) Society (crime, unemployment, poverty, alcoholism, drugs) Environment (pollution, global warming, environmental protection)</p>
<p>FELSŐFOK</p> <p>Bemutatkozás, család Munka, munkahely Tanulás Lakás, lakókörnyezet Hobby, hasznos elfoglaltságok Vásárlás Orvosnál, egészségügy Sport Kultúra, művelődés Nyári szünidő, szabadság Utazás, tömegközlekedés Társas kapcsolatok, barátság, vendégség Utazás külföldre Étkezés, étterem, a magyar konyha Magyarország Környezetvédelem Az egészséges életmód A bűnözés és közbiztonság problémái Fajgyűlölet, diszkrimináció, idegengyűlölet Terrorizmus</p>	<p>STANAG 3 szint</p> <p>Society and social matters (the family unit, demography, concern for the aged, status of women, minority groups, migration, multiculturalism, human rights) Education (educational institutions, equity and diversity, effectiveness and challenges, technology in education, education policy) Health (public health policy, wellness and self-care, alternative medicine, aging, disabilities, health hazards, mental health, drug and alcohol prevention, health education, disease control, medical research, international health work) Law and order (crime, juvenile crimes, the criminal justice system, law enforcement, crime prevention, justice and legal policy) Economics (industrial relations, distribution of wealth, job markets) Environment (environmental policy, pollution, climate change, waste disposal, weather health effects, environmental education, role of communities, environmental organizations) Science and technology (energy sources,</p>

	<p>space exploration, transportation, agriculture and ecology, information technology, major scientific achievements)</p> <p>Arts and culture (culture policy, music, art, literature, theatre, films, cultural exchange)</p> <p>Media (news and entertainment media, media bias, ethics and accountability, public affairs industry, internet media, media impact on communities)</p> <p>Government and politics (current affairs, voting system, political institutions, political systems, democracy)</p> <p>International relations (international organizations, non-proliferation, race relations, peace and conflict resolution, international economic development, human rights practices, regional policies, cultural and economic interests)</p>
Szaknyelvi témakörök:	Szaknyelvi témakörök:
<p>ALAPFOK</p> <p>A haderőnemek rendeltetése Alapvető fegyvernemek, rendeltetésük, fegyverzetük Rendfokozatok Katonai pályafutás, beosztások, előmenetel Alegrészek, egységek Egyenruházat A Magyar Honvédség felépítése Katonapolitikával kapcsolatos alapvető, aktuális fogalmak</p>	<p>STANAG 1 szint</p> <p>Services and branches (the main services and the branches of the candidate's military; the candidate's branch of service, its weapons and equipment)</p> <p>Military units (the units of the candidate's service, the unit the candidate serves in, its strength, composition and tasks)</p> <p>Military ranks (the ranks of the candidate's service, the candidate's rank and promotions)</p> <p>Military career (the candidate's career, promotions and professional development)</p> <p>Military uniform (the candidate's military uniform and insignia)</p> <p>Military training (the candidate's military training, military training opportunities)</p> <p>Basic political-military issues (NATO, PFP, UN troops, peacekeeping, joint training exercises, military reforms)</p>
<p>KÖZÉPFOK</p> <p>Az alapfok szaknyelvi témái az alábbiakkal kibővítvé:</p> <p>NATO Pfp Magyarország részvétele a közös</p>	<p>STANAG 2 szint</p> <p>A STANAG 1 szint szaknyelvi témái az alábbiakkal kibővítvé:</p> <p>NATO (political goals and basic tasks, strategic concept, NATO enlargement) Peacekeeping (the world's hot spots,</p>

<p>gyakorlatokban Békefenntartás, béketeremtés, Magyarország részvétele a békefenntartó missziókban ENSZ csapatok Változások a Magyar Honvédségnél Kiképzés a hadseregben Tisztképzés Fegyvernemek, szakcsapatok részletesebb ismertetése</p>	<p>participation in peacekeeping/peace support operations, international cooperation) Military reform (reorganization, reduction and modernization of the military force, professional military, military cooperation) Present armed conflicts (wars, conflicts in Europe and other parts of the world, causes of conflicts, conflict prevention)</p>
<p>FELSŐFOK</p> <p>Az alapfok és a középfok szaknyelvi témái az alábbiakkal kibővítve:</p> <p>A katonapolitikai helyzet Európában A NATO katonapolitikai szerepe a szuperhatalmak szembenállásának megszűnése után Háborús góccok, regionális konfliktusok Aktuális nemzetközi katonapolitikai események Fegyvernemek, haderőnemek együttműködése Saját fegyvernemi harci technika szakértői ismertetése Hadsereg és társadalom</p>	<p>STANAG 3 szint</p> <p>A STANAG 1 és a STANAG 2 szint szaknyelvi témái az alábbiakkal kibővítve:</p> <p>International relations (PFP, NATO, international institutions, joint operations, military exercises) Defence policy (strategic concepts, national military strategy, military doctrines) Defence planning (defence spending, military budget, force planning, force goals) Non-military security challenges (terrorism, other non-traditional threats) Armed conflicts (hot spots, low-intensity conflicts, conflict prevention) Peace support (peacekeeping, peace enforcement, post-conflict reconstruction) Security issues (balance of power, nuclear deterrence, arms control, collective security, regional security issues) Infrastructure (weapon systems, military equipment, military research and development) Military transformation (force restructuring, modernization issues) International military law (Geneva Conventions, war crimes, legality of the use of force) Environmental security (wartime impacts, weapons testing and disposal, other environmental concerns) Military and society (terms and conditions of service, civil-military relations)</p>